HERMANN HESSE

Najljepše pripovijetke I

Sadržaj

Vuk

Nikada prije u francuskome gorju zima nije bila tako strašno hladna i duga. Zrak je tjednima stajao bistar, krt i hladan. Danju su velika, kosa snježna polja zagasito bijela i beskrajna ležala pod blistavo modrim nebom, a noću je svijetao i malen nad njima plovio mjesec, ljutit ledeni mjesec žutoga sjaja kojega se jarka svjetlost na snijegu pretvarala u prigušenu modrinu i izgledala kao pravi pravcati mraz. Ljudi su izbjegavali sve putove, a napose visine, sjedili tromi i ljutiti u seoskim kolibama kojih su crveni prozori noću na plavičastoj mjesečini izranjali zadimljeno mutni i brzo se gasili.

Bilo je to teško vrijeme za životinje iz okolice. One manje smrzavale su se hrpimice, čak su i ptice ugibale od mraza, a mršava im trupla postajala plijenom jastrebovima i vucima. No i oni su trpjeli nemilu hladnoću i glad. Tamo je živjelo samo nekoliko čopora vukova, a nevolja ih je primorala da se čvršće povežu. Danju su samostalno izlazili. Katkad bi pokoji tumarao snijegom, mršav, gladan i oprezan, nečujan i plah kao sablast. Njegova je tanka sjena klizila uza nj površinom snijega. Šiljatu je gubicu njušeći pružao prema vjetru i s vremena na vrijeme ispustio oštar, napaćen urlik.

No navečer su izlazili u punom broju i promuklo zavijajući natiskivali se oko sela. Tamo se brižljivo čuvala stoka i perad, a iza čvrstih prozorskih kapaka ležale su uperene puške. Tek

rijetko bi im dopao neki manji plijen, možda pas, a dvoje iz čopora već je ustrijeljeno.

Studen nije popuštala. Vukovi su često u tišini zamišljeno ležali zajedno, grijući jedni druge, i tjeskobno osluškivali zamrlu pustoš, sve dok jedan, ispaćen okrutnim mukama gladi, najednom ne skoči i ispusti jezovit krik. I svi su prema njemu okrenuli njuške, zadrhtali i stali uglas strašno zavijati, prijeteći i jadikujući.

Na posljetku se manji dio čopora odluči na odlazak. Ranom zorom napustili su jazbine i okupili se, uzbuđeno i uplašeno njušeći ledeni zrak. Zatim su krenuli brzim i ravnomjernim korakom. Vukovi koji su ostali, slijedili su ih pogledom krupnih, staklastih očiju, potrčali za njima desetke koraka, zastali neodlučni i zbunjeni, pa se polako vratili u prazne jazbine.

Vuci odmetnici u podne su se razišli. Troje je krenulo na istok prema švicarskoj Juri, a ostali produžiše prema jugu. Ono troje bile su lijepe, jake životinje koje su strašno smršavjele. Njihov uvučeni svijetli trbuh bio je uzak kao ramena, na prsima su im žalosno ispala rebra, gubice su im bile suhe, a oči krupne i zdvojne. Utroje su zašli duboko u planine Jure, drugoga su dana ulovili ovna, trećega dana psa i ždrijebe, pa su ih sa svih strana stali proganjati bijesni seljaci. U kraju bogatom selima i gradovima zavladao je strah od neobičnih uljeza. Poštanske saonice dobile su naoružanje, a iz sela u selo nitko nije išao bez puške. U stranome kraju, tri su se vuka nakon tako dobra ulova osjećala u isti mah i plaho i ugodno; postali su hrabriji no ikada prije kod kuće i u po bijeloga dana provališe u staju na nekom majuru. Rika krava, praskanje rasprsnutih drvenih pregrada, topot kopita i vruć, pohlepan dah ispuniše usku, toplu prostoriju. No ovaj su se put umiješali ljudi. Za vukovima je

bila raspisana nagrada, pa je to udvostručilo hrabrost seljaka. Tako su ubili dva vuka, jednomu je puščano zrno prostrijelilo vrat, a drugoga su zatukli sjekirom. Treći im je uspio pobjeći te je trčao sve dok se polumrtav ne sruši na snijeg. Bio je najmlađi i najljepši među vucima, gorda životinja silne snage i gipkih oblika. Dugo je ležao i soptao. Pred očima su mu se vrtjeli krvavo crveni krugovi, i s vremena na vrijeme ispustio bi piskutav, bolan jecaj. Bačena sjekira bila ga je pogodila u leđa. Ipak se oporavio i uspio se ponovno osoviti na noge. Tek sada je vidio koliko je daleko trčao. Nigdje na vidiku nije bilo ljudi ni sela. Tik ispred njega stajala je snijegom zametena moćna planina. Bio je to Chasseral. Odluči ga zaobići. Morila ga je žeđ, pa je sa snježnoga pokrivača odgrizao komadiće smrznute kore. S druge strane planine odmah je naišao na selo. Padala je večer. Čekao je u gustoj jelovoj šumi. Zatim se oprezno stao šuljati oko vrtnih ograda slijedeći miris toplih staja. Ulica je bila pusta. Plaho i pohotno žmirkajući prikradao se između kuća. Tada odjeknu hitac. On zabaci visoko glavu i zamahnu prednjim nogama kadli već prasnu i drugi. Taj ga pogodi. Bijeli mu je trbuh postrance bio poprskan krvlju što je kapala gustim, krupnim kapljama. Ipak je uspio pobjeći čineći visoke skokove i domoći se šume u planini. Tamo je na trenutak osluškujući zastao i s dviju strana čuo glasove i korake. Preplašeno je pogledao prema vrhu planine. Bila je strma, šumovita i teško prohodna. Pa ipak, nije imao izbora. Zadihano se uspinjao uza strmu liticu dok se dolje planinom razlijegao žamor psovki, zapovijedi i svjetlo fenjera. Ranjeni se vuk drhtureći penjao sumračnom jelovom šumom dok mu se s boka cijedila smeđa krv.

Hladnoća je popustila. Na zapadu je nebo bilo tamno i činilo se da najavljuje snijeg. Iscrpljeni se vuk napokon popeo u visi-

nu. Sada je stajao na laganoj strmini velikoga snježnoga polja blizu Mont Crosina, visoko iznad sela otkuda je pobjegao. Nije osjećao glad, već neku tupu, upornu bol od rane. Tih, bolećiv cvilež otme mu se iz opuštene gubice. Srce mu je tuklo teško i bolno i osjećao je da ga ruka smrti pritišće kao neizrecivo teško breme. Jedna usamljena jela širokih grana mamila ga je; sjeo se pod nju i tugaljivo zurio u sivu snježnu noć. Prošlo je pola sata. Tada na snijeg padne zagasito crvena svjetlost, neobična i meka. Vuk se stenjući ustane i okrene lijepu glavu prema svjetlu. To je mjesec, gorostasan i krvavo crven, izlazio na jugoistoku polako rastući na tmurnom nebu. Već tjednima nije bio tako crven i krupan. Žalosna pogleda životinja je na umoru gledala zagasit mjesečev krug, i ponovno u hropcu bolno i nečujno ispustila slabašan jecaj u noć.

Pristigla su i druga svjetla i koraci. Seljaci u debelim gunjevima, lovci i mladići sa šubarama i u nezgrapnim gamašama prtili su snijeg. Netko ciknu. Našli su vuka gdje skapava; ispalili su na njega dva hitca, ali ga nijedan ne pogodi. Tada vidješe da je već na umoru pa udri po njemu štapovima i palicama. Nije to više osjećao.

Slomljenih nogu odvukli su ga dolje u St. Immer. Smijali su se, hvastali, radovali se rakiji i kavi, pjevali, kleli. Nitko nije primjećivao ljepotu snijegom okovane šume ni blještavilo visoravni ni rumeni mjesec koji je visio nad Chasseralom dok mu se slabašna svjetlost lomila na cijevima pušaka, u kristalima snijega i ugaslim očima zatučenog vuka.

(1903.)

Iz djetinjstva

Daleka smeđa šuma posljednjih se dana živahno krijesi zelenim mladicama. Danas sam pored puta spazio prve napola procvjetale jaglace. Na vlažnome vedrom nebu snivaju meki travanjski oblaci, a široke, tek uzorane njive tako su blistavo smeđe i s toliko se žudnje steru mlakomu zraku ususret kao da čeznu da u se nešto prime i potjeraju i svoje nemušte snage iskušaju, oćute i daruju u tisućama zelenih klica i poniklih vlati. Sve čeka, sve se priprema, sve sanjari i klija u nekoj laganoj, blago nestrpljivoj groznici nastanka klica prema suncu, oblak prema polju, mlada trava prema zračnim strujama. Iz godine u godinu u ovo vrijeme s nestrpljenjem i čežnjom vrebam kao da će mi neki poseban trenutak objasniti to čudo novoga rođenja, kao da se mora dogoditi da jednom, na sat vremena, u cijelosti vidim i shvatim tu objavu snage i ljepote i doživim kako život razdragano niče iz zemlje i prema svjetlu otvara svoje mlade krupne oči. I svake godine to čudo, mirisno i zvonko, prolazi pokraj mene voljeno i obožavano i neshvaćeno; evo tu je, a nisam ga vidio kako dolazi, nisam vidio kako je prsnula opna klice i prvo nježno vrelo zatreperilo na svjetlu. Najednom sve procvjetalo, drveće blista svijetlim lišćem ili pjenasto bijelim cvatom, a ptice se, klikćući, u lijepim lukovima premeću u toplom plavetnilu. Čudo se zbilo, mada ga nisam vidio, šume se izvijaju u oble svodove, a daleki vrhovi zovu, i vrijeme je da pripremimo čizme i torbu, štap za

pecanje i vesla i da se svim čulima radujemo mladomu ljetu koje je svaki put ljepše nego ikada prije i kao da svaki put sve brži kroči. Kako je dugo, kako je neiscrpno dugo nekoć bilo proljeće dok sam bio dječak!

Kada mi vrijeme dopusti, a srce je voljno, ja zalegnem u mokru travu ili se uzverem na prvo jače stablo, njišem se u granju, udišem miris pupoljaka i svježe smole, gledam iznad sebe zamršen splet granja, zelenila i modrine i kao tihi gost što u snu hoda ja stupam u blaženi vrt svoga dječaštva. Tako nam rijetko uspijeva, a tako je divno ponovno se tamo vinuti i udahnuti svjež jutarnji zrak rane mladosti i još jednom, na trenutak vidjeti svijet onakvog kakav je izašao iz Božjih ruku i kakvog smo ga svi u djetinjstvu vidjeli jer se u nama samima rađalo čudo snage i ljepote.

U ono vrijeme drveće je veselo i prkosno raslo u visine, narcis i zumbul tako su blistavo lijepi nicali u vrtu; a ljudi, koje smo još jedva poznavali, bili su prema nama vrlo nježni i blagi jer su na glatkom nam čelu još osjećali božanski dašak o kojemu mi ništa nismo znali i kojega smo u težnji za odrastanjem nehotice i nesvjesno izgubili. Kako sam samo bio divlji i neobuzdan dječak, koliko se od malena otac za mene brinuo, koliko je majka strahovala i uzdisala! - pa ipak, i na mom je čelu bilo Božjega sjaja, i što sam vidio bilo je lijepo i živo, a mojim su mislima i snovima, i kada nisu bili nimalo pobožne naravi, bratski prolazili i anđeli i čuda i bajke.

Iz doba mojega djetinjstva s mirisom svježe uzoranih polja i zazelenjelih šuma povezana je jedna uspomena koja mi se svakoga proljeća vraća i tjera me da ponovno načas oživim ono napola zaboravljeno i neshvaćeno vrijeme. I sada na nju mislim i pokušat ću, uzmognem li, o njoj pripovijedati.

U našoj spavaćoj sobi prozorski su kapci bili zatvoreni, i ležao sam u mraku napola budan, slušao mlađega brata kako pokraj mene oštro i ravnomjerno diše i ponovno sam se čudio što sklopljenih očiju umjesto mrkloga mraka vidim sve samo šarenilo boja, ljubičaste i zagasito crvene krugove koji su se sve više širili i rasplinjavali u tami i neprestano se iznutra navirući obnavljali, svaki od njih obrubljen tankom žutom vrpcom. Osluškivao sam i vjetar što se u mlakim, nehajnim zapusima spuštao s planina, blago se kovitlao u visokim topolama i gdjekad svom težinom pritiskao krov koji je pod njim stenjao. Ponovno mi je bilo žao što djeca noću ne smiju ostati budna i izaći, ili barem stajati uz prozor, i sjetio sam se jedne noći kada je majka zaboravila zatvoriti prozorske kapke.

Tada sam se probudio usred noći, tiho se ustao i oklijevajući prišao prozoru. Pod prozorom je bilo neobično svijetlo, uopće nije bilo crno i kao u rogu mračno kako sam zamišljao. Sve je izgledalo magličasto i zamućeno i tužno, krupni su oblaci stenjali preko cijeloga neba, a plavičasto-crne planine kao da su s njima plovile, kao da se svi boje i bježe ne bi li utekli pred nekom nadolazećom nesrećom. Topole su usnule i izgledale posve klonulo kao nešto mrtvo ili ugaslo, ali je zato na dvorištu kao i uvijek stajala klupa i vjedro s bunara i mlado stablo kestena, no i oni pomalo umorni i nujni. Nisam znao jesam li kratko ili dugo gledao kroz prozor promatrajući taj blijedi preobraženi svijet, kadli u blizini stade zavijati životinja, plačljivo i plaho. Mogao je biti pas, pa i ovca ili tele koje se probudilo i u mraku osjetilo strah. On i mene obuze, pa pobjegoh natrag u sobu i u postelju nesiguran trebam li zaplakati ili ne. No, prije negoli sam išta odlučio, zaspah.

Sve je to sada opet zagonetno vrebalo vani, iza zatvorenih prozorskih kapaka, i bilo bi tako lijepo i opasno iznova proviri-

ti. Ponovno sam zamišljao tmurna stabla, slabašno, treperavo svjetlo, utihnulo dvorište, planine što umiču zajedno oblacima, blijede pruge na nebu i bezbojnu seosku cestu što se nejasno gasila u sivkastoj daljini. Tamo se, zaogrnut u velik crn kaput, šuljao lopov, ili ubojica, ili je pak netko zalutao i trčao amo-tamo u strahu od noći, bježeći pred zvijerima. Možda je bio dječak moje dobi koji je zalutao ili pobjegao ili je otet ili bez roditelja, i mada je bio hrabar, već ga je sljedeći noćni duh mogao ubiti ili ga vuk zgrabiti. Možda su ga razbojnici odveli u šumu, pa je i sam postao razbojnik, dobio mač ili dvocijevni pištolj, velik šešir i visoke jahačke čizme.

Odavde je bio potreban samo još jedan korak, bezvoljno prepuštanje, i našao bih se u zemlji snova i mogao očima vidjeti i rukama dotaknuti sve što je sada još bilo sjećanje i misao i mašta.

No nisam zaspao jer je u tom trenutku, kroz ključanicu sobnih vrata, iz ložnice mojih roditelja prema meni potekla tanka, crvena zraka svjetlosti, ispunila tamu slabašnom, treperavom slutnjom svjetla i na vratima ormara, što su najednom prigušeno zasvijetlila, naslikala žutu, zupčastu mrlju. Znao sam da sada otac ide leći. Čuo sam ga kako tiho gaca u čarapama, a odmah potom začuh i njegov prigušen dubok glas. Još je kratko razgovarao s majkom.

“Spavaju li djeca?” upitao je.

“Da, već odavno”, rekla je majka, a ja sam se posramio što sam još budan. Zatim je na trenutak utihnulo, no svjetlo je i dalje gorjelo. Vrijeme mi se odužilo i san se već htio spustiti na oči kadli majka ponovno započe.

“Jesi li pitao i za Brosija?”

“Sâm sam ga posjetio”, rekao je otac. “Navečer sam bio tamo.

Da se čovjek nad njim sažali.”

“Zar je tako loše?”

“Vrlo loše. Vidjet ćeš, kada dođe proljeće odnijet će ga. Smrt mu je već na licu.”

“Što misliš”, rekla je majka, “da pošaljem jednom prilikom maloga? Možda bi dobro djelovalo.”

“Kako god želiš”, odgovorio je otac, “ali nije nužno. Što tako malo dijete zna o tome?”

“Onda laku noć.”

“Da, laku noć.”

Svjetlo se ugasilo, zrak je prestao titrati, pod i vrata ormara ponovno su utonuli u tamu, a sklopivši oči opet sam vidio ljubičaste i tamnocrvene krugove sa žutim rubom kako naviru i rastu.

No dok su roditelji tonuli u san, a sve je utihnulo, moja je iznenada uzbuđena duša žustro radila duboko u noć. Onaj napola shvaćeni razgovor pao je u nju kao plod u neku mlaku, i nad njim se stadoše brzo i plaho širiti užurbani krugovi, i duša zadrhta od tjeskobne znatiželje.

Brosi o kojemu su govorili roditelji gotovo je bio nestao iz moga vidokruga, u najboljem slučaju bio je još mutno, skoro ugaslo sjećanje. A sada, on kojemu sam jedva još znao ime, polako se boreći izbijao je na površinu i ponovno bivao živa slika. Isprva sam znao tek da sam to ime nekoć mnogo puta čuo i sam zazivao. Zatim sam se sjetio jesenjega dana kada mi je netko darovao jabuke. Sjetio sam se da je to bio Brosijev otac, a onda sam najednom ponovno znao sve.

Vidio sam lijepoga dječaka po imenu Brosi, godinu dana starijega, ali ne i višega od mene. Prije možda godinu dana nje-

gov je otac bio naš susjed, a taj mi je dječak postao prijatelj; no moje sjećanje nikada nije do tamo sezalo. Ponovno sam ga jasno vidio: nosio je pletenu plavu vunenu kapu s dva čudna roga, i uvijek je u torbi imao jabuke ili krišku kruha, i čim bi postajalo dosadno, obično je već imao spremnu neku zamisao, igru ili prijedlog. Na sebi je i radnim danom imao prsluk na kojemu sam mu veoma zavidio. Prije sam mislio da u njemu nema skoro nimalo snage, sve dok jednom u selu nije prebio kovačeva sina jer mu se rugao zbog rogate kape koju mu je majka isplela; tada sam ga se neko vrijeme bojao. Imao je pripitomljena gavrana koji je, pak, u jesen s hranom dobio previše mladoga krumpira te uginuo, a mi smo ga pokopali. Lijes mu je bila kutijica, no bila je premalena i poklopac se nije mogao nataknuti. Ja sam poput svećenika održao nadgrobni govor, a kada je Brosi zaplakao, moj mlađi brat prasnu u smijeh, Brosi ga udari, zatim i ja, i mališan stade tuliti, a mi se razbježasmo. Poslije je k nama došla Brosijeva majka i rekla da mu je jako žao, a ako bismo sutra popodne došli do nje, počastila bi nas kavom i kolačem od dizana tijesta koji je već u pećnici. Za kavom nam je Brosi kazivao priču koja je u sredini uvijek počinjala ispočetka, i premda ju nikada nisam uspio zapamtiti, uvijek sam se pri pomisli na nju morao nasmijati.

No to je bio tek početak. Istodobno su mi na um padale tisuće doživljaja, svi od ljeta i jeseni, kada mi je Brosi bio prijatelj, i u tih nekoliko mjeseci, otkako ga nije bilo, gotovo sam ih sve zaboravio. A sad su nahrupili sa svih strana, poput ptica kada im zimi baciš zobi, svi najednom, jatimice.

Ponovno sam se sjetio blistavoga jesenjeg dana kada se Dachtelbauerova toranjska klikavka izvukla iz šupe. Podrezano krilo bilo joj je izraslo, mjedeni je lančić oko noge tarući pre-

kinula i izašla iz uske mračne šupe. Sada je sučelice kući mirno sjedila na stablu jabuke, a desetak je ljudi stajalo na ulici ispod drveta, gledalo uvis, govorilo i davalo prijedloge. Nama dječacima, Brosiju i meni, bilo je osobito tjeskobno u duši dok smo stajali tamo sa svima i promatrali pticu kako mirno sjedi na stablu i oštro i smjelo gleda prema nama. “Ta se više neće vratiti”, uzviknu netko. Nato sluga Gottlob reče: “Da još može letjeti, već bi odavno odmaglila.” Klikavka je, ne ispuštajući granu iz kandža, iskušavala svoja velika krila; bili smo strašno uzbuđeni i ni sam nisam znao što bi me više obradovalo, da smo je uhvatili ili da je odletjela. Na posljetku je Gottlob primaknuo ljestve, Dachtelbauer se popeo i pružio ruku prema klikavki. Uto ptica ispusti granu i snažno zalepeće krilima. Nama dječacima srce je tako glasno tuklo da smo gotovo ostali bez daha; općinjeno smo promatrali lijepu pticu što lepeće krilima, a onda je došao trenutak kada je klikavka učinila nekoliko velikih zamaha i vidjevši da još može letjeti stala se polako i gordo sve više i više u velikim krugovima dizati uvis sve dok nije postala sitna kao poljska ševa i nečujno se izgubila na svjetlucavu nebu. Kada su ljudi već odavno otišli, mi smo još uvijek tamo stajali, dizali glave uvis i pogledom pretraživali nebo; tada Brosi najednom veselo poskoči visoko u zrak i doviknu ptici: “Leti, samo leti, sada si opet slobodna.”

Morao sam se prisjetiti i susjedove ostave za kolica. U njoj smo skutreni jedan do drugoga čučali dok je vani lijevala kiša, slušali zvuk i huk pljuska i promatrali tlo u dvorištu u kojem su se stvarali potoci, struje i lokve, izlijevali se, križali i mijenjali. A jednom, dok smo tako čučali i osluškivali, započe Brosi: “Vidi, dolazi potop, što ćemo sada? Sva su sela već potopljena, voda već nadire do šume.” I tada smo sve zamišljali, izviđali uokolo po dvorištu, osluškivali pljusak i u njemu prepoznavali šum

dalekih valova i morskih struja. Rekao sam da bismo morali napraviti splav od četiri ili pet greda koja bi nas dvojicu mogla ponijeti. No Brosi me prekori: "Tako dakle, a tvoji otac i majka, a moj otac i moja majka, a mačka i tvoj mlađi brat? Njih ne bi poveo?" Na to, doduše, u uzbuđenju i pred opasnošću nisam bio mislio, a da bih se opravdao, slagao sam: "Da, ali mislio sam da su se već svi utopili." No, on se zamislio i sneveselio jer je sve zorno vidio, pa reče: "Promijenimo igru."

U ono vrijeme, dok je njegov siroti gavran još bio na životu i posvuda skakutao, odnijeli smo ga jednom zgodom u našu vrtnu sjenicu i stavili na poprečnu gredu, a on je po njoj trčkarao tamo-amo jer nije mogao sići. Pružio sam mu kažiprst i u šali rekao: "Hajde, Jakobe, ugrizi!" Uto me on uštinu za prst. Nije me jako zaboljelo, ali me naljutilo, pa sam zamahnuo da ga udarim i tako kaznim. No Brosi me čvrsto zgrabio oko struka i nije puštao sve dok ptica, koja je u strahu sletjela s grede, nije pobjegla van. "Pusti me", vikao sam boreći se s njim, "ujeo me."

"Sam si mu rekao: Ugrizi, Jakobe!" uzviknuo je Brosi i objasnio mi da je ptica posve imala pravo. Ljutilo me njegovo popovanje, pa sam mu rekao: "Neka ti bude", no odlučio sam idućom se prilikom osvetiti gavranu.

Poslije, kada je Brosi već izašao iz vrta i bio na pola puta kući, još jednom me zovne i krene natrag. Čekao sam ga. Priđe mi i reče: "Možeš li mi čvrsto obećati da Jakobu nećeš više nauditi?" Kako nisam ništa odgovorio, držeći se prkosno, on mi obeća dvije velike jabuke. Prihvatio sam i on pođe kući.

Netom poslije toga, u vrtu njegova oca dozrele su na stablu prve jabuke i on mi je dao obećane dvije, izabravši među najljepšima i najvećima. Sada me je bilo stid i nisam ih odmah

htio uzeti sve dok nije rekao: “Ta uzmi ih, nije to zbog Jakoba, ionako bih ti ih dao, a i tvoj će braco dobiti jednu.” Tada sam ih uzeo.

Jednom smo pak cijeloga popodneva skakutali po livadi, a onda zašli u šumu u kojoj je ispod žbunja rasla meka mahovina. Bili smo umorni, pa sjedosmo na tlo. Nekoliko je mušica zujalo iznad neke gljive, a šumom su letjele svakovrsne ptice; poznavali smo samo neke, ali većinu ne. Čuli smo i žunu kako marljivo kucka, i osjećali smo se tako ugodno i veselo da smo skoro prestali razgovarati. Samo kada bi netko otkrio kakvu posebnost, na nju bi upozorio i pokazao ju drugom. U tom nad svodenom zelenom prostoru strujala je zelena blaga svjetlost, a šumi se kraj gubio negdje u daljini u smeđem sumraku ispunjenom slutnjom. Ono što se tamo iza micalo, šuštanje lišća i lepet ptičjih krila, dolazilo je iz začaranih bajkovitih dubina, odzvanjalo tajnovito čudnim zvukom i moglo je svašta značiti.

Kako je Brosiju bilo pretopio od trčanja, skinuo je jaknu, a zatim i prsluk i cijeli se ispružio u mahovinu. U jednom se trenutku okrenuo, košulja mu se na vrhu rastvorila, a ja sam se silno uplašio ugledavši iznad njegova bijelog ramena dugačak crven ožiljak. Odmah sam ga htio ispitati odakle mu ožiljak i već sam se radovao priči o pravoj nesreći; ali tko će ga znati zašto, najednom ipak nisam htio pitati, već sam se pravio kako da ništa nisam vidio. U isto vrijeme strašno mi je bilo žao Brosija s njegovim velikim ožiljkom koji je sigurno bio užasno krvario i bolio, i u tom trenutku moji su osjećaji prema njemu postali mnogo nježniji nego prije, ali ništa nisam mogao reći. Poslije smo zajedno izašli iz šume i vratili se kući; tada sam otišao u sobu i donio svoju najbolju pušku, koju mi je svoje-

dobno napravio sluga od debela bazgova trupca, a zatim sam sišao i darovao ju Brosiju. Isprva je mislio da se šalim, zatim ju nije želio primiti i čak je ruke stavio na leđa, pa sam mu ju morao gurnuti u torbu.

Priča za pričom, svih sam se ponovno sjetio. I one iz jelove šume s druge strane potoka kamo sam prešao s prijateljem jer smo željeli vidjeti srne. Stupili smo u taj široki prostor, na glatko smeđe tlo između ravnih stabala što su sezala nebu pod oblake, ali koliko god smo hodali, nismo naišli ni na jednu jedinu srnu. No vidjeli smo mnoštvo velikih kamenih gromada između gologa korijenja jela, a skoro sve kamenje imalo je mjesta na kojima je rastao uzak svežanj svijetle mahovine poput malih zelenih pjega. Htio sam sastrugati jednu od malih mahovina koja nije bila mnogo veća od dlana. Ali Brosi hitro reče: “Nemoj, pusti ju!” Upitao sam zašto, a on mi objasni: “Kada anđeo hoda šumom, to su mu tada stope; svugdje gdje stane odmah u kamenu izraste takva mahovina.” Sada smo zaboravili srne i čekali hoće li možda baš sada naići anđeo. Zastali smo napregnuvši čula; u cijeloj je šumi vladala grobna tišina, a na smeđem su tlu treperile svijetle sunčeve pjege, u daljini su se okomita stabla zbijala u neki visok crven zid od stupova, a u visini, iza gustih crnih krošnja plavilo se nebo. S vremena na vrijeme nečujno bi prostrujao lagan prohladan povjetarac. Tada bismo obojica postali tjeskobni i svečani jer je bilo tako tiho i samotno i jer će uskoro možda doći anđeo, a malo poslije krenuli smo zajedno sasvim tiho i žurno, prošli pokraj mnogih stijena i stabala i izašli iz šume. Našavši se ponovno na livadi i prešavši potok, još smo neko vrijeme gledali prijeko, a onda se trkom vratili kući.

Poslije sam imao još jednu svađu s Brosijem, a onda smo se

opet pomirili. Bližila se već zima i rekoše mi da je Brosi bolestan i želim li ga posjetiti. Otišao sam jednom ili dvaput i našao ga kako leži u postelji i gotovo ništa ne govori, a to mi je bilo tjeskobno i dosadno premda mi je njegova majka darovala pola naranče. Na tome je i ostalo; igrao sam se sa svojim bratom i Lohnersnikelom ili s djevojčicama, i tako je prolazilo jedno dugo, dugo vrijeme. Pao je snijeg i okopnio, zatim ponovno pao; potok se zaledio, pa se odmrznuo i bio smeđ i bijel i napravio poplavu i iz gornje doline doplavio krmaču što se utopila, i gomilu drva; izlegli su se pilići od kojih je troje uginulo; moj se braco razbolio, pa ozdravio; u štagljevima se mlatila slama, u kući se prelo, a i polja su ponovno uzorana, ali sve bez Brosija. Tako se on sve više i više udaljavao, na posljetku nestao, i bio sam ga zaboravio - sve do sada, do ove noći kada je crvena svjetlost potekla kroz ključanicu i kada sam čuo oca kako majci govori: “Kada dođe proljeće odnijet će ga.”

Usnuo sam u kolopletu silnih uspomena i osjećaja, i možda bi već idućega dana u žarkoj želji za novim doživljajima tek probuđeno sjećanje na iščezloga druga ponovno potonulo i možda se nikada više ne bi vratilo s onom istom, svježom ljepotom i snagom. No već za doručkom majka me upita: “Sjetiš li se ponekad Brosija koji se uvijek s vama igrao?”

“Da”, uzviknuh, a ona nastavi blagim glasom: “Znaš, na proljeće biste vas dvojica zajedno pošli u školu. Ali on je sada toliko bolestan da se to možda neće dogoditi. Bi li pošao k njemu?”

Rekla je to vrlo ozbiljno, a ja sam se sjetio očevih riječi koje sam prošle noći čuo, i obuze me jeza, no u isti mah i neka plaha znatiželja. Brosiju je, kazao je otac, smrt bila na licu, a to mi se činilo neizrecivo jezivim i čudesnim.

Ponovno sam rekao “da”, a majka mi je izrijekom napomenula: “Misli na to da je veoma bolestan! Ne možeš se sada s njim igrati i ne smiješ galamiti.”

Sve sam obećao i već sada sam se trudio biti vrlo tih i skroman, te još istoga jutra pođoh k njemu. Zastao sam ispred kuće koja je u prohladnom dopodnevnom svjetlu spokojno i pomalo svečano stajala iza svojih dvaju ogoljelih kestena. Malo sam pričekao, osluhnuo zvukove iz hodnika i skoro poželio vratiti se kući. Ipak sam pribrao hrabrost, u hipu preskočio tri crvene kamene stube, prošao kroz otvoreno krilo vrata, u hodu se osvrnuo te pokucao na sljedećim vratima. Brosijeva je majka bila sićušna, okretna i blaga ženica; pojavila se vani, podigla me i poljubila, a onda upitala: “Htio si posjetiti Brosija?”

Nedugo zatim zastala je na gornjem katu ispred bijelih sobnih vrata držeći me za ruku. U toj njezinoj ruci, koja me trebala približiti onim mračno slućenim jezivim čudima, nisam vidio ništa drugo doli ruku anđela ili čarobnjaka. Srce mi je ustrašeno i silovito tuklo kao da me želi upozoriti, i oklijevao sam svim snagama i kanio ustuknuti, pa me žena skoro morala uvući u sobu. Bila je to velika, svijetla i udobna soba; stajao sam zbunjen i užasnut na vratima i gledao prema svijetlom krevetu sve dok me žena nije do njeg odvela. Brosi se tada okrenu prema nama.

Zagledao sam mu se u lice, usko i šiljato, ali nisam u njemu vidio smrt, već samo tračak svjetlosti, a u očima nešto neobično, dobrodušno ozbiljno i strpljivo, i od tog pogleda obuzeše me slični osjećaji kao za onog stajanja i osluškivanja sred utihle jelove šume kada sam u tjeskobnoj znatiželji zaustavljao dah osjećajući kako tik do mene prolaze anđeoski koraci.

Brosi kimnu i pruži mi ruku, vruću i usahlu. Majka ga je pogladila, kimnula mi i izašla iz sobe. Stajao sam sâm uz njegov mali visoki krevet i gledao ga, i neko vrijeme nismo izustili ni riječ.

“No, jesi li to još ti?” reče zatim Brosi.

Uzvratim mu: “Da, a ti?”

A on će: “Je li te tvoja mama poslala?”

Kimnuo sam.

Bio je umoran, pa glavu ponovno spusti na jastuk. Nisam znao što bih rekao, samo sam grizao rojtu na kapi i netremice ga gledao sve dok se nije osmjehnuo i u šali sklopio oči.

Tada se malo okrenuo na stranu i dok je to činio iznenada sam kroz prorez ispod dugmadi na košulji ugledao kako svjetluca nešto crveno. Bio je to onaj veliki ožiljak na ramenu, i ugledavši ga, najednom briznem u plač.

“Ma, što ti je?” upitao me odmah.

Nisam mogao ništa odgovoriti, nego sam i dalje plakao brišući obraze grubom kapom sve dok me nije zaboljelo.

“Daj, reci. Zašto plačeš?”

“Samo zato jer si tako bolestan”, rekao sam. No to nije bio pravi razlog. Bio je to samo nalet snažne i suosjećajne nježnosti kakvu sam svojedobno već osjetio, i ona je u meni iznenada navrla ne mogavši se drukčije osloboditi.

“Nije tako loše”, rekao je Brosi.

“Hoćeš li uskoro ozdraviti?”

“Da, možda.”

“A kada?”

“Ne znam. To dugo traje.”

Nakon nekog vremena najednom primijetih da je zaspao. Pričekao sam još trenutak, a zatim izašao, spustio se niza stube i vratio kući i bio sretan što me majka nije ništa pitala. Vjerojatno je vidjela da sam se promijenio i da sam nešto doživio, pogladila me po kosi i kimnula ne rekavši ni riječ.

Usprkos tomu sasvim je moguće da sam onoga dana bio još i vrlo nestašan, naprasit i grub, bilo da sam se posvađao s bratom ili iživcirao služavku u kuhinji ili pak gacao po mokrom polju i vratio se kući sav zamazan. Nešto tako sigurno se dogodilo, jer se dobro sjećam da me još iste večeri majka vrlo nježno i ozbiljno pogledala - valjda me je bez riječi htjela podsjetiti na današnje dopodne. Dobro sam ju razumio i osjetio grižnju savjesti, a kada je to primijetila, učinila je nešto osobito. Iz svoga stalka na prozoru dala mi je malen lonac za cvijeće pun zemlje i u njega utaknula crnkast gomolj koji je već potjerao nekoliko šiljatih, svijetlozelenih sočnih mladih listića. Bio je to zumbul. Pružila mi ga je govoreći: “Pazi, sada ti ga dajem. Poslije će od njega biti velik crven cvijet. Tamo ću ga staviti, a ti na njega moraš paziti, ne smije ga se doticati ni prenositi, a svakoga se dana mora dvaput zalijevati; zaboraviš li, već ću te podsjetiti. Razvije li se u lijep cvijet, smiješ ga uzeti i odnijeti Brosiju neka se raduje. Možeš li na to misliti?”

Stavila me u postelju, a ja sam s ponosom mislio na cvijet njegovanje kojega mi se činilo časnom i važnom dužnošću, no već idućega jutra zaboravio sam ga zaliti, pa me majka podsjetila. “A što je s Brosijevom lončanicom?” upitala je, a tih je dana to morala ne jednom ponoviti. Pa ipak, u ono vrijeme ništa me nije toliko zaokupljalo i činilo sretnim kao moja lončanica. U sobi i u vrtu bilo je dovoljno i drugoga, većega i ljepšega cvijeća, a otac i majka često su mi ga pokazivali. No sada sam po

prvi put i od srca takvu biljčicu promatrao, želio, njegovao i o njoj skrbio.

Nekoliko dana cvijet je izgledao otužno kao da pati od nekog nedostatka i ne nalazi dovoljno snage za rast. Kada sam zbog toga najprije postao potišten, a onda i nestrpljiv, majka mi reče: "Vidiš, s tom je lončanicom kao i s teško bolesnim Brosijem. Tu čovjek mora biti dvaput ljubazniji i pažljiviji nego inače."

Ta mi je usporedba bila razumljiva i ubrzo me navela na sasvim novu pomisao koja me otad posvema zaokupila. Sada sam osjećao tajnu sponu između malene biljke što je s mukom rasla i bolesnoga Brosija; i na posljetku sam čvrsto vjerovao da, uspije li zumbul, i moj prijatelj mora ozdraviti. Ali ako se zumbul ne oporavi, i prijatelj će umrijeti, a ja ću za to možda snositi dio odgovornosti jer sam zanemario biljku. Kada se to razmišljanje u meni učvrstilo, čuvao sam lonac s cvijetom bojažljivo i ljubomorno kao neko blago u kojem su zatvorene posebne, samo meni znane i povjerene čarobne moći.

Tri ili četiri dana nakon moga prvog posjeta - biljka je izgledala još prilično jadno - ponovno sam svratio u susjednu kuću. Brosi je morao ležati posve mirno, a kako nisam imao što za reći, stajao sam uz postelju i promatrao uvis upravljeno lice bolesnika koje je nježno i toplo virilo iz bijelih plahta. Povremeno bi otvorio, pa zatvorio oči, ali se nije pomicao, a neki mudriji i stariji promatrač možda bi djelomice i osjetio da je Brosijeva duša već bila nemirna i željela razmišljati o povratku. I upravo kada me obuzimao strah od tišine u sobi, ušla je susjeda tiha koraka i ljubazno me odvela.

Idući put došao sam mnogo vedrijeg srca jer je kod kuće moja lončanica nekom novom radošću i snagom tjerala šiljato veselo lišće. Toga je dana i bolesnik bio vrlo živahan.

“Sjećaš li se dok je još gavran bio živ?” upitao me.

Sjećali smo se gavrana i o njemu razgovarali, oponašali one tri riječi koje je znao izgovoriti i sa žudnjom i sjetom govorili o nekoj sivkasto crvenoj papigi koja je navodno svojedobno ovamo zalutala. Bio sam se raspričao, i dok je Brosija ubrzo ponovno svladavao umor, na trenutak sam posve zaboravio njegovu bolest. Pričao sam u našoj kući već legendarnu priču o odbjegloj papigi. Vrhunac priče bio je kada neki vremešni sluga ugleda lijepu pticu kako sjedi na krovu šupe te primakne ljestve ne bi li je ulovio. Kada se pojavio na krovu i oprezno se približio papigi, ova mu reče: “Dobar dan!” Uto sluga skine kapu govoreći: “Oprostite molim vas, skoro sam pomislio da ste ptica.”

Ispričavši to, pomislio sam da će se Brosi sada morati grohotom nasmijati. No kako to nije odmah učinio, začuđeno sam ga pogledao. Vidio sam kako se lagano i srdačno smiješi, obraza malo rumenijih nego prije, ali ništa nije govorio niti se glasno smijao.

Tada mi se najednom učini kao da je mnogo godina stariji od mene. Moja se radost u trenutku ugasila, a umjesto nje obuze me zbunjenost i tjeskoba jer sam dobro osjećao da je između nas izraslo nešto novo, neka čudna smetnja.

U sobi je zujala velika zimska muha, pa sam upitao da li da je ulovim.

“Nemoj, pusti ju!” reče Brosi.

I to mi je zazvučalo kao da je izgovorila odrasla osoba.

Otišao sam zbunjen.

Na povratku kući, po prvi put u životu osjetio sam djelić one slutnjom ispunjene, prikrivene ljepote ranoga proljeća, što ću

ga ponovno osjetiti tek godinama poslije, na samome kraju svoga dječaštva.

Što je to bilo i kako je došlo, ne znam, ali se sjećam da je hujao vjetar, da su na rubu oranica stršile vlažne, tamne grude zemlje i prugasto se presijavale i da se u zraku osjećao osobit miris fena. Sjećam se i da sam htio pjevušiti neku melodiju, ali sam odmah prestao jer me nešto tištalo i stišavalo.

Taj kratki put od susjedne kuće prema mojoj, neobično mi se duboko urezao u pamćenje. Jedva da se još sjećam neke pojedinosti; no katkada, uzmognem li sklopljenih se očiju vratiti u to vrijeme, čini mi se da još jednom zemlju vidim očima djeteta - kao dar i djelo Božje što, lagano tinjajući, sanjari u svojoj netaknutoj ljepoti kakvu mi stariji poznajemo inače samo iz djela umjetnika i pjesnika. Put možda nije bio dug ni cijelih dvjesto koraka, ali je na njemu i iznad njega i na njegovu rubu živjelo i zbivalo se beskrajno više negoli na mnogim mojim kasnijim putovanjima.

Gola stabla voćaka pružala su u zrak isprepletene i prijeteće grane, a s tankih vrhova ogranaka crvenkasto smeđe smolaste pupoljke. Iznad njih je strujao vjetar i rojili se hitri oblaci, ispod njih je izvirala gola zemlja u proljetnom vrenju. Izlila se jama puna kišnice i preko ceste odaslala uzak mutan potok kojim je plovilo kruškovo lišće i smeđi iverci, a svaki je od njih bio brod, jurio i nasukao se, doživio radost i tugu i mijenu sudbine, a s njima sam ih i ja doživio.

Iznenada mi u zraku pred očima zaleprša mračna ptica, prevrne se i posrnuvši zalepeće krilima, najednom ispusti dug glasan triler i u posljednjem odsjaju prhne u visine, a za njom poleti i moje začuđeno srce.

Prazna teretna kola s neupregnutim pomoćnim konjem stigla

su uza škripu, nastavila se kotrljati i prikovala mi pogled sve do idućega zavoja, došavši sa svojim snažnim konjima iz nekog nepoznatog svijeta i u njemu iščeznuvši, budeći i sa sobom odnoseći časovite lijepe slutnje.

To je tek jedna lijepa uspomena, ili dvije, tri; no tko će pobrojati sve one doživljaje, uzbuđenja i radosti što ih u jednome satu djetetu prirede stijene, biljke, ptice, zrak, pa ih ono odmah potom zaboravi, da bi ih ipak prenijelo u sudbine i mijene budućih godina? Osobita nijansa zraka na obzorju, slabašan šum u kući, u vrtu ili u šumi, pogled na leptira ili ćuh nekog mirisa u meni često načas pokrene čitave oblake sjećanja na prošla vremena. Ona nisu jasna i pojedinačno prepoznatljiva, ali sva nose onaj isti negdašnji zamamni miris kada je između mene i svakog kamena i ptice i potoka postojao srdačan život i povezanost čije ostatke ljubomorno nastojim sačuvati.

Moja se lončanica u međuvremenu pridigla, pružila lišće uvis i vidljivo ojačala. S njom mi je rasla i radost i vjera u ozdravljenje moga prijatelja. Svanuo je i dan kada se između debelih listova stao okretati i uspravljati okrugao crvenkast pupoljak cvijeta, i dan kada se pupoljak otvorio raskrivši tajnovito klupko ubavih crvenih latica s bjelkastim rubovima. No dan kada sam lončanicu s ponosom i radosnom obazrivošću odnio u kuću naših susjeda i predao Brosiju, posve sam zaboravio.

Onda je došao i jedan svijetao sunčan dan; iz tamne oranice već su stršili tanki zeleni vršci, oblaci su imali rubove od zlata, a na mokrim cestama, na dvorištima i trijemovima zrcalilo se blago, čisto nebo. Brosijev je mali krevet bio primaknut bliže prozoru na kojem se blistao crveni zumbul; bolesnika su malo pridigli i podmetnuli mu jastuke. Razgovarao je sa mnom nešto više nego inače, po kratko mu je ošišanoj plavoj kosi veselo

i sjajno tekla topla svjetlost i crveno sjajila kroz uši. Bio sam odlično raspoložen i jasno vidio da će ubrzo sasvim ozdraviti. Njegova je majka također sjedila u sobi, i kada joj se činilo da je dovoljno, podarila mi je žutu zimsku krušku i poslala me kući. Još na stubama zagrizao sam krušku, bila je meka i medna, a sok mi se cijedio niz bradu i ruku. Ogrizak sam usput u visokom luku hitnuo preko polja.

Idućega je dana lijevalo kao iz kabla, morao sam ostati u kući i smio sam uredno opranim rukama do mile volje uživati u ilustriranoj Bibliji u kojoj sam već imao mnoge miljenike, no najdraži mi je ipak bio rajski lav, Eliezerove deve i mali Mojsije u šašu. Ali kada je i drugoga dana nastavilo pljuštati, postao sam mrzovoljan. Pola prijepodneva proveo sam zureći kroz prozor u kesten i dvorište u kojem je grgoljila kiša, zatim su se izredale sve moje igre, a kada su i one bile gotove i padala je večer, još sam se i s bratom posvađao. Stara priča: jedan drugoga smo zadirkivali sve dok mi mališan nije rekao tešku pogrdu, tad sam ga udario, a on je kroz sobu, hodnik, kuhinju, stubište i spavaonicu tuleći otrčao k majci i bacio joj se u krilo, dok je mene ona uzdišući otpravila. Kada se otac vratio kući, sve je saslušao, mene kaznio i s nužnim opomenama strpao u krevet. Osjećao sam se beskrajno nesretno, no ubrzo sam zaspao obliven suzama.

Kada sam ponovno, vjerojatno idućega jutra, stajao u Brosijevoj bolesničkoj sobi, njegova je majka neprestano držala prst na ustima i opominjući me gledala, a Brosi je ležao sklopljenih očiju tiho stenjući. S tjeskobom sam mu pogledao lice, bilo je blijedo i od boli izobličeno. A kada je Brosijeva majka primila moju ruku i spustila ju na njegovu, otvorio je oči i na trenutak me blago pogledao. Oči su mu bile krupne i promijenjene, a

kada me pogledao, to je bio stran, čudan pogled kao iz neke daleke tuđine, kao da me uopće ne pozna i da mi se čudi, no da istodobno ima neke druge i mnogo važnije misli. Poslije kratkoga vremena na prstima sam se iskrao iz sobe.

Toga poslijepodneva, dok mu je majka na njegovu molbu kazivala priču, utonuo je u drijem koji je trajao sve do večeri, a za to je vrijeme njegovo slabašno bilo polako posustajalo i utihnulo.

Kada sam pošao na spavanje, majka je već znala. Ipak, rekla mi je tek ujutro, poslije šalice mlijeka. Potom sam cijeloga dana tumarao uokolo kao u snu, zamišljajući da je Brosi prešao k anđelima i postao jedan od njih. Nisam znao da njegovo malo mršavo tijelo s ožiljkom na ramenu još leži prijeko u kući, a ni od pogreba nisam ništa vidio ni čuo.

Moje su se misli time mnogo bavile, i trebalo je proći neko vrijeme dok mi pokojnik ne postane dalek i nevidljiv. A onda je, rano i iznenada, stiglo cijelo proljeće, iznad brjegova je zalepršalo žuto i zeleno, u vrtu je zamirisalo na mlado bilje, kestenovo je drvo iz raspuklih pupoljaka pipkalo uokolo svojim blago svijenim listovima, a pokraj svih jama na debelim su se stabljikama ozareno zlatili blistavi maslačci.

(1903/1904.)

Pod starim suncem

S proljeća ili ljeta, čak i u ranu jesen kada je dan blag, a ugodna, umjerena toplina boravak u prirodi čini pravim užitkom, pretjerano zakrivljena, polukružna krivina na Aupacherskom putu ispred posljednjih visoko smještenih gradskih kuća, predivno je mjestašce. Na cesti što penjući se vijuga neprestano se skuplja ugodna sunčana toplina, mjesto je dobro zaštićeno od vjetra, nekoliko grbavih starih voćaka pruža malo hlada, a uz rub ceste priljubila se blago zaobljena široka, meka, travnata rudina i mami čovjeka da na nju sjedne ili legne. Cestica se bjelasa na svjetlu lagano se penjući u brdo i za svakim seljačkim kolima, dvopregom ili poštanskom kočijom odašilje tanak oblak prašine i preko kosoga niza tamnih krovova mjestimice isprekidanog krošnjama pruža pogled ravno u srce grada, na trg koji odavde izgleda mnogo manje pristalo, ostavljajući dojam tek neobično zakrenutog četverokuta s naherenim kućama, istaknutim vanjskim stubama i podrumskim ulazima.

Za takvih sunčanih dana, na udobnoj se rudini uz onaj visinski zavoj brdske ceste uvijek odmara skupina muškaraca čija odvažna i ogrubjela lica nisu posve u skladu s njihovim blagim i sporim pokretima, a najmlađemu među njima barem je dobrih pedeset ljeta. Oni udobno sjede ili leže na suncu i šute, ili brundajući i gunđajući među sobom vode kratke razgovore,

puše crne korjenčiće iz lula i često s dubokim prijezirom u odvažnim lukovima pijuckaju niz brijeg. A šegrte koji bauljaju tim putom, pažljivo procjenjuju i ovisno o ishodu pozdravljaju dobronamjernim “Servus, momče!” i naklonom glave ili ih pak šutke preziru.

Stranac koji bi vidio starčiće kako sjede i u najbližoj se ulici raspitao o neobičnoj skupini sijedih danguba, mogao je od svakog djeteta čuti da su to Sunčana braća, i mnogi bi se tada još jednom osvrnuo, vidio kako umorna družina lijeno žmirka prema suncu i čudio se otkuda su dobili tako svečano, zvučno i pjesničko ime. No zvijezda po kojoj su prozvana Sunčana braća već odavno nije sjala ni na kakvom nebu, već je to bilo ime neke bijedne gostionice koja se ugasila još prije mnogo godina, izgubivši i svoju ploču s imenom i sjaj, jer je kuća odnedavna pretvorena u gradsku ubožnicu te je udomila i mnoge koji su svojedobno doživjeli suton onoga Sunca za čijim su šankom iskapili toliko čaša da su stekli pravo na skrbništvo i sadašnji smještaj.

Ta kućica, pretposljednja u strmoj ulici i gradu, bila je najbliža sunčanoj rudini i onako nakrivljena izgledala kao da joj uspravno držanje pričinja silne tegobe. Više uopće nije davala naslutiti koliko je samo doživjela radosti i zvonjave čaša, šale i smijeha i ludih zabava do zore, a da o veselim tučnjavama i sijevanju noževa i ne govorimo. Otkako je stara ružičasta žbuka na pročelju posvema izblijedjela i u raspucanim komadima pootpadala, stara je podrtina svojim izgledom savršeno odgovarala namjeni, što je u današnje vrijeme kod gradskih zgrada prava rijetkost. Pošteno je i jasno davala do znanja da je utočište i prihvatilište za brodolomce i neuspješnike, otužni kraj malene slijepe ulice iz koje se više nikakvi planovi ni zapretane snage ne trse vratiti u život.

U krugu Sunčane braće rijetko su se sretala takva melankolična razmišljanja. Štoviše, skoro svi su poput drugih ljudi živjeli svoje pozne godine, kao da još uvijek ni u čem ne oskudijevaju, iz petnih su se žila trudili svoje razmirice i zabave i igrarije napuhivati kao važne događaje i trenutke, i nisu doduše jedni druge, ali je svatko sebe shvaćao vrlo, vrlo ozbiljno. Dapače sada kad su se iz bučnih ulica aktivnog života sklonili u stranu, vladali su se kao da tek sada počinje prava strka i graja, i svoje su sadašnje beznačajne posliće obavljali takvim žarom i upornošću kakvu u svojim prijašnjim djelatnostima nažalost u pravilu nisu pokazivali. Premda je nadstojnik ubožnice njima upravljao posvema despotskim načinom kao da su obespravljeni pojedinci promašenih života, i oni su poput mnogih drugih malih naroda vjerovali da su malena republika u kojoj je svaki slobodni građanin točno pazio na tuđi rang i položaj i brižljivo skrbio da on sam nigdje ni za dlaku ne bude manje štovan negoli zaslužuje.

Sunčanoj je braći s drugim ljudima bilo zajedničko i to da su većinu svojih sudbina, zadovoljstava, radosti i boli doživljavali više u mašti nego u stvarnosti. Priprost bi čovjek općenito smatrao da se razlika između života tih odbačenih i zabludjelih ljudi i života djelatnih građana temelji zapravo samo na umišljaju, jer i jedni i drugi svoje poslove i djela obavljaju istom važnošću, a napokon, bijedan stanovnik ubožnice u Božjim očima možda nije nimalo lošiji od mnoge prevažne i časne gospode. Ali i ako ne odemo tako daleko, lako ćemo uočiti da smirenom promatraču život Sunčane braće nije nedostojan predmet razmatranja.

I što se više bliže vremena kada će naraštaj, koji sada stasa, zaboraviti ime negdašnjega Sunca i Sunčane braće i svoje si-

romahe i odbačene zbrinjavati u nekim drugim prostorima, utoliko bi bilo poželjnije imati povijest te stare kuće i njezinih gostiju. Kao kroničarski prilog toj povijesti na ovim će stranicama biti prikazano ponešto iz života prve Sunčane braće.

U vrijeme kada je današnja zrela mladež Gerbersaua još nosila kratke hlače ili suknjice, a iznad ulaznih vrata buduće ubožnice na ružičastom se pročelju, stršeći prema ulici, ponosno kočio natpis od kovana željeza s limenim suncem, jednoga se dana u kasnu jesen u rodni grad vratio Karl Hurlin, sin davno pokojnoga bravara Hurlina iz Ulice senfa. Bio je prešao četrdesetu i nitko ga više nije poznao jer se svojedobno kao golobrad dječarac otisnuo u svijet i više nikada u gradu nije pojavio. Sada je nosio izvrsno i uredno odijelo, šiljate brčiće i kratku kosu, srebrn lanac sa satom, krut šešir i visoke ovratnike. Posjetio je nekoliko bivših poznanika i kolega i posvuda nastupao kao netko tko se otuđio i postao otmjen i sada je bez oholosti svjestan svoje vrijednosti. Zatim je otišao u vijećnicu, pokazao svoje papire i izjavio da se tu želi nastaniti. Gospodin je Hurlin tada razvio neku tajnovitu djelatnost i korespondenciju, često odlazio na kraća putovanja, kupio zemljište na kraju doline i tamo na mjestu izgorjele uljare počeo zidati novu kuću od opeke, pokraj kuće šupu, a između kuće i šupe ogroman dimnjak od opeke. Povremeno ga se viđalo u gradu navečer za čašom vina, i isprva se vladao tiho i otmjeno, no poslije samo nekoliko čaša govorio je glasno i silovito i nije propuštao reći da on, doduše, ima dovoljno novaca u džepu da bi si mogao priuštiti lijep gospodski život, ali neki su lijenčine i tvrdoglavci, drugi su geniji i poslovni duhovi, a što se njega tiče, on pripada ovoj drugoj vrsti i nema namjeru otići u mirovinu prije negoli iza brojke svoga imetka bude mogao staviti šest ništica.

Poslovni ljudi povjerenje kojih je želio zadobiti raspitali su se o Hurlinovoj prošlosti i saznali da do sada zapravo nigdje nije imao važniju ulogu, već je povremeno radio u radionicama i tvornicama, na kraju i kao nadzornik, ali je nedavno stekao pozamašno nasljedstvo. Ostavili su ga na miru i prema njemu gajili određenu mjeru poštovanja. Neki su poduzetnici čak uložili i novac u njegov projekt, pa je uskoro u dolini nastala osrednje velika tvornica, a uz nju stambene kućice, u kojoj je Hurlin namjeravao proizvoditi nekakve valjke i strojne dijelove potrebne za tkaonice vunenih proizvoda. Narudžbe nisu izostale, veliki se dimnjak pušio danju i noću, i nekoliko godina cvjetali su i Hurlin i njegova tvornica da je bila milina, i uživali ugled i izdašno povjerenje.

Tako je on ostvario svoj ideal i ispunio svoj stari omiljeni san. Doduše, on se i u mlađim godinama često pokušavao obogatiti, ali mu je tek nasljedstvo što ga je gotovo neočekivano stekao dalo poleta i omogućilo da ostvari svoje stare smjele nakane. Uostalom, bogatstvo nije bila njegova jedina čežnja, već je cijeloga života žarko želio zauzeti neko prevažno, zapovjedno mjesto. Kao indijanski poglavica ili ministar ili pak kao seoski policajac on bi isto tako bio u svom elementu, no život tvorničara činio mu se i udobnijim i neovisnijim. Stajati uz prozor ili sjediti za pisaćim stolom s cigarom u kutu usana i zabrinutim, a značajnim smiješkom na licu, i izdavati svakojake zapovijedi, potpisivati ugovore, slušati prijedloge i molbe, s namrštenim čelom prezaposlene osobe spajati opuštenu ležernost, biti čas odbojno strog, čas dobrodušno nadmen i pri svemu uvijek osjećati da je glavni i da mnogo na tom svijetu o njemu ovisi, to je bio njegov dar koji je tek kasno do kraja izbio na vidjelo. Sada je imao svega u izobilju, mogao je činiti što mu je volja, ljude zapošljavati i otpuštati, ugodno uzdisati nad bogatstvom

bremenitim brigama i gledati kako mu mnogi zavide. U svemu tome uživao je i vježbao se znalački i predano, ljuljuškao se u sreći i osjećao da ga je sudbina napokon stavila na primjereno mjesto.

No u međuvremenu je neki konkurent stvorio nov izum nakon čijega je uvođenja veći broj prijašnjih proizvoda postao dijelom suvišan, a dijelom pojeftinio, a kako Hurlin unatoč svojim uvjeravanjima baš i nije bio genij te je shvaćao samo vanjštinu svoga posla, tako je isprva polako, a zatim sve brže tonuo iz svoje visine i na kraju nije mogao skriti da je propao. U očaju si je pokušao pomoći s još nekoliko vratolomnih financijskih trikova zbog kojih je sebe samoga, a sa sobom i čitav niz zajmodavaca na kraju doveo do nečasnog bankrota. Pobjegao je, ali je uhvaćen, osuđen i zatvoren, a kada se nakon mnogo godina ponovno pojavio u gradu, bio je obezvrijeđen i mlitav čovjek s kojim se više ništa nije dalo napraviti.

Neko vrijeme povlačio se po beznačajnim namještenjima; no već u tjeskobnim vremenima, osjećajući da se bliži slom, prometnuo se u prikrivena pijanca, i što je tada bilo u potaji i jedva primijećeno, sada je postalo javna stvar i sablazan. Kako je zbog nepouzdanosti otpušten sa slabo plaćenoga pisarskoga posla, postao je zastupnik nekog osiguravajućeg društva i kao takav se smucao po svim gostionicama toga kraja, pa je i tamo dobio otkaz i na posljetku, kada ni od torbarenja i prodaje šibica i olovaka nije bilo nikakve zarade, pao je gradu na teret. Tih je godina brzo posve ostario i propao, ali je iz potonuloga sjaja uspio sačuvati zalihu malih umijeća i vještina ophođenja koje su mu pomagale prebroditi najveće neugodnosti, a u manjim su gostionicama još uvijek donekle ostavljale dojam. Sa sobom je u krčme donio i neke živahne raskošne geste i mnoge zvučne

fraze koje su odavno još samo na površini bile njegove, ali je zahvaljujući njima ipak još uvijek uživao određeno poštovanje među gradskim lupežima.

U ono vrijeme Gerbersau još nije imao ubožnicu, pa je ta beskorisna sirotinja povremeno dodjeljivana obiteljima kod kojih je, za neznatnu naknadu iz gradske blagajne, jela, dobivala najnužnije stvari i prema mogućnostima obavljala manje kućanske poslove. No kako je u posljednje vrijeme od toga bilo svakakve štete, a propaloga tvorničara, koji je na sebe bio navukao mržnju žitelja, baš nitko nije želio primiti, općina je morala osigurati posebnu kuću za ubožnicu. A kako je upravo ona bijedna stara gostionica K suncu došla na bubanj, grad ju je otkupio i u njoj, osim nadstojnika, kao prvoga stanara smjestio Hurlina za kojim su ubrzo slijedili i mnogi drugi. Prozvaše ih Sunčanom braćom.

Hurlin je već odavno sa Suncem imao bliske odnose, jer otkako je propao, malo-pomalo je zalazio u sve skromnije i sve jadnije krčme, a na posljetku najčešće u Sunce u kojem je bio svakodnevni gost i uz večernju rakijicu dijelio stol s mnogim pajdašima koji će mu se, kada i njima dođe vrijeme, pridružiti u toj istoj kući kao stanovnici ubožnice i prezrena gradska sirotinja. Radovalo ga je što je upravo tamo našao svoj novi dom, a u danima nakon dražbe dok su tesar i stolar žurno i skromno staru krčmu privodili njezinoj novoj svrsi, stajao je tamo od jutra do mraka i prodavao zjake.

Jednoga toploga sunčanog jutra opet se tamo našao, stao pokraj ulaznih vrata i gledao unutra radnike u poslu. Promatrao je sa zanosom i veseljem i rado je prečuo sve zajedljive primjedbe radnika, zabivši ruke duboko u džepove prljavoga sakoa dok je tresući svojim poklonjenim, predugim i preširokim hlačama

pravio spiralne nabore u kojima su mu noge izgledale poput vadičepa. Skoro useljenje u novu kuću i nada u udobniji i ljepši život ispunjavali su starca sretnom znatiželjom i nemirom.

Dok je promatrao postavljanje novih stuba i šutke odmjeravao tanke jelove daske, najednom osjeti da ga je netko gurnuo u stranu, i okrenuvši se prema ulici, ugleda bravarskoga pomoćnika s velikim dvostrukim ljestvama koje je s pomoću brojnih podloženih daščica teškom mukom pokušavao namjestiti na strmini ulice. Hurlin se premjestio na drugu stranu ceste, naslonio na kameni kolobran i pozorno pratio bravarov rad. Bravar je sada uspravio i učvrstio ljestve, popeo se i iznad ulaznih vrata stao strugati žbuku da bi skinuo staru ploču s imenom gostionice. Njegova su nastojanja bivšega tvorničara ispunila nekom napetošću i tugom, jer se sjetio nebrojenih čaša i čašica što ih je iskapio pod tim znakom, ali i općenito prošlih vremena. Silno ga je radovalo što je noseća poluga od kovanoga željeza bila tako čvrsto uglavljena u zid i što se bravarski pomoćnik svojski morao namučiti da ju skine. Ta ispod toga jadnoga starog natpisa često je bilo ludo veselo! Kada je bravar stao psovati, starac se ispod brka nasmije, a dok je ovaj nastavljao vući, svijati i trzati i oznojivši se skoro pao s ljestava, promatrač osjeti nemalu zadovoljštinu. Bravarski pomoćnik tada ode i za četvrt se sata vrati s pilom za željezo. Hurlinu je sada bilo posve jasno da je ukrasu došao kraj. Pila je zvonko zviždala u čvrstomu željezu i već nakon nekoliko trenutaka željezni se nosač žalosno svio malo u stranu, a odmah zatim zveknuo o pločnik.

Tada Hurlin prijeđe na drugu stranu. “Čuj, bravaru, zamoli ga ponizno, “daj mi to! Ionako više ništ’ ne vrijedi.”

“A zašto bih? Tko si ti?” otrese se mladić.

“Iste smo vjere”, preklinjao je Hurlin, “moj stari je bio bravar, a i ja sam bio. Daj sad!”

Pomoćnik je u međuvremenu podignuo ploču s natpisom i gledao.

“Držač je još dobar”, odlučio je, “svojedobno je netko dobro obavio posao. Ali ako želiš ovaj komad lima, on više nema vrijednosti.”

Strgnuo je zeleno obojeni limeni vijenac od lišća, u kojem je visjelo zlatno sunce s bakrenim ulubljenim zrakama, i pružio mu ga. Starac se zahvalio i udaljio s plijenom da bi ga malo poviše u bazgovu gustišu skrio od tuđe pohlepe i znatiželje. Tako nakon izgubljenog boja palatin skriva vladarske insignije da bi ih spasio za bolje dane i novu slavu.

Nekoliko dana poslije bez mnogo je buke i pompe službeno otvorena oskudno uređena nova ubožnica. Nabavljeno je nekoliko kreveta, dok je preostali namještaj potjecao još iz vremena kada je gostionica prodana na dražbi. Osim toga neki je dobrotvor za svaku od triju spavaonica darovao na ljepenki ispisanu biblijsku izreku uokvirenu vijencem od naslikanog cvijeća. Za raspisano radno mjesto nadstojnika nije se prijavilo mnogo kandidata, pa je izbor odmah pao na gospodina Andreasa Sauberlea, obudovjelog pletača vunenih proizvoda koji je sa sobom donio i stolac za pletenje i nastavio svoj obrt, jer je od namještenja jedva zarađivao dovoljno za život, a nije imao volje pod stare dane i sam postati Sunčanim bratom.

Kada je staromu Hurlinu dodijeljena soba, istoga ju je trena podvrgnuo podrobnom pregledu. Soba je imala prozor koji gleda na omanje dvorište, dvoja vrata, krevet, škrinju, dva stolca, noćnu posudu, metlu i krpu za prašinu, zatim kutnu policu presvučenu voštanim platnom na kojoj je stajala čaša za vodu,

limeni lavor, četka za odjeću i Novi zavjet. Opipao je solidnu posteljinu, na šeširu iskušao četku, čašu i lavor provjeravajući okretao prema dnevnom svjetlu, probe radi sjeo na oba stolca i utvrdio da je sve zadovoljavajuće i u redu. Jedino se namrštio na onu pozamašnu izreku na zidu uokvirenu cvijećem. Neko ju je vrijeme podrugljivo gledao, a zatim pročitao: “Dječice, volite jedni druge!” i nezadovoljno stao vrtjeti raščupanom glavom. Potom je izreku strgnuo sa zida, a na njezino mjesto vrlo pažljivo objesio staro sunce s gostioničke ploče što ga je u novi stan donio kao jedini vrijedan predmet.

No upravo u tom trenutku vratio se nadstojnik i izgrdivši ga zapovjedio da izreku ponovno objesi na staro mjesto. Sunce je htio ponijeti sa sobom i baciti, no ljutiti Karl Hurlin grčevito je držao sunce i zapomažući ustrajao na svom pravu vlasništva, a zatim je psujući trofej skrio pod krevet.

Život koji je idućega dana krenuo svojim tijekom nije posvema odgovarao njegovim očekivanjima i isprva mu se nimalo nije svidio. Ujutro je morao ustajati u sedam i ići na kavu u pletačevu sobu, zatim je morao namjestiti krevet, oprati lavor, očistiti čizme i pospremiti sobu. U deset sati dobio bi komad crnoga kruha, a onda su počinjali grozni poslovi u ubožnici. U dvorištu je bio dovezen velik tovar bukova drveta koje je trebalo ispiliti i nacijepati.

Kako je zima bila još daleko, Hurlin se i nije odveć žurio s drvima. Polako i oprezno položio bi bukovu cjepanicu na kozlića, brižljivo ju i pipavo namjestio, a onda bi neko vrijeme razmišljao gdje da prvo zareže, lijevo ili desno ili u sredini. Zatim bi pažljivo prislonio pilu, pa ju još jednom odmaknuo, pljunuo u dlanove i ponovno ju namjestio. Onda bi povukao tri, četiri poteza zarezavši otprilike prst duboko u drvo, ali je

odmah ponovno izvukao pilu i sitničavo ju promatrao, zatezao konop, pipkao list pile, malo ga ukosio, dugo ga žmirkajući odmjeravao okom, onda duboko uzdahnuo, pa malo otpočinuo. Zatim bi iznova započeo i pilio do dubine pola cola, a onda bi mu postalo neizdrživo vruće i morao je skinuti sako. To je činio polako i pažljivo, zatim malo poduže tražio čisto i sigurno mjesto za odložiti sako. A kada je napokon i to obavio, ponovno bi stao piliti, ali ne zadugo jer je sada sunce odskočilo iznad krova i tuklo mu ravno u lice. Morao je, dakle, kozlića, cjepanicu i pilu, svaki komad posebno prenijeti na drugo mjesto gdje je još bilo hlada; od toga se oznojio, pa mu je trebao rupčić da obriše čelo. No rupčića nije bilo ni u jednom džepu i pade mu na pamet da ga ima u sakou, pa ode tamo gdje je ležao sako, uredno ga raširi, potraži i nađe šareni rupčić, obriše znoj i odmah ispuše i nos, ponovno spremi rupčić, pažljivo složi sako i osvježen se vrati kozliću. Ali, tu mu se nekako učini da je maloprije list pile možda ipak namjestio previše koso, i zbog toga je sada ponovno po tom dugo prčkao te na posljetku uz silno stenjanje napokon prepilio cjepanicu. Bilo je podne i zvonilo je s tornja, te on hitro navuče sako, odloži pilu u stranu i pođe u kuću na objed.

“Vrlo ste točni, mora vam se priznati”, rekao je pletač. Dostavljačica je donijela juhu, potom kelj i krišku slanine, a Hurlin se marljivo primio jela. Poslije objeda je trebalo nastaviti s piljenjem drva, ali se on odlučno usprotivio.

“Nisam na to naviknuo”, rekao je bijesno i ostao pri svome. “Mrtav umoran sam i moram se odmoriti.”

Pletač je slegnuo ramenima i rekao: “Činite što vas je volja, ali tko ne bude radio, neće dobiti užinu. U četiri sata dobit ćete voćnoga vina i kruha ako ste pilili drva, u suprotnom ništa do

večere.”

Voćno vino i kruh, mislio je Hurlin predomišljajući se u teškim dvojbama. Čak je i sišao i ponovno izvukao pilu, no tada se užasnu posla na podnevnoj žezi, ostavi drva, izađe na ulicu, nađe na pločniku opušak, pokupi ga i polako se uspne pedeset koraka do zavoja puta. Tu je odahnuvši zastao, sjeo uz cestu na ugodno zagrijanu rudinu, promatrao odozgo mnogobrojne krovove i tržnicu, u podnožju doline vidio je i svoju nekadašnju tvornicu i tako je kao prvi od Sunčane braće svečano otvorio ovo mjesto na kojem su otada sve do danas mnogi njegovi drugovi i nasljednici prosjedili svoja ljetna popodneva, a često i prijepodneva i večeri.

Spokojan život u starosti lišen briga i nedaća, kakav je očekivao od boravka u ubožnici, a koji mu se ujutro pri mučnom poslu rasplinuo poput lijepa privida, ipak je postupno počinjao. S osjećajima umirovljenika doživotno zbrinutoga od nevolje, gladi i beskućništva lijeno je leškario u travi, na usahnuloj koži osjećao ugodnu toplinu sunca, gledao u daljini poprište svojih negdašnjih pothvata, poslova i patnja i strpljivo čekao da naiđe netko od koga može zamoliti vatru da pripali opušak. Prodoran zveket lima iz limarske radionice, daleka zvonjava nakovnja iz kovačnice, tiha škripa udaljenih kola uzdizala se, pomiješana s malo prašine s ceste i tankim dimom iz velikih i malih dimnjaka, ovamo gore u visinu i pokazivala da se tamo dolje u gradu zdušno udaralo čekićima, turpijalo, radilo i znojilo dok je Karl Hurlin nad svim stolovao s otmjene distance.

U četiri sata tiho je ušao u nadstojnikovu sobu koji je ritmično amo-tamo pomicao polugu svoga malenoga pletaćeg stroja. Malo je pričekao neće li na posljetku možda ipak dobiti voćnoga vina i kruha, no pletač gaje samo ismijao i otpravio.

Razočarano se vratio na svoje počivalište, potiho gunđao, sat ili više proveo u drijemu, a onda gledao kako na usku dolinu pada večer. Tamo gore bilo je toplo i ugodno kao i prije, no njegovo dobro raspoloženje sve više je popuštalo, jer ga je unatoč tromosti uhvatila dosada, a i misli su mu se neprestano vraćale na užinu što mu je izmakla. Pred sobom je vidio visoku kriglu punu žutoga, sjajnoga voćnog vina što miriše slatkom oporošću. Zamišljao je kako bi u ruku uzeo hladnu oblu kriglu, primaknuo je ustima i najprije potegnuo dobar gutljaj, a zatim polako i štedljivo pijuckao. Svaki put bi bijesno uzdahnuo prenuvši se iz lijepoga sna i sva se njegova srdžba usmjerila prema bešćutnomu nadstojniku, pletaču, tom bijednom škrcu, tvrdici, gulikoži, trgovcu ljudskim dušama i opakom Židovu. Pošto se ispuhao, počeo je sam sebe sažalijevati te postade cendrav, no na kraju odluči da će sutra raditi.

Nije vidio kako je dolina izblijedjela i ispunila se krhkim sjenama, a oblaci postali ružičasti, niti je vidio večernju meku, nježnu boju neba i potajno plavljenje udaljenijih planina; vidio je samo propuštenu kriglu voćnoga vina i posao koji ga je sutra neizbježno čekao i svoju okrutnu sudbinu. Jer u takva je razmišljanja zapadao svaki put kada cijeli jedan dan ne bi dobio ništa za piti. A nije smio ni pomisliti kako bi bilo sada popiti rakijicu.

Pogrbljen i mrzovoljan spustio se u vrijeme večere u kuću i zlovoljno sjeo za stol. Bilo je juhe, kruha i luka, a on je srdito jeo sve dok je još bilo čega u zdjeli, no pića nije dobio. Poslije objeda je sjedio usamljeno ne znajući kamo da se djene. Ni pića, ni cigareta, ni razgovora! Naime, pletač je uz svjetiljku nastavio vrijedno raditi ne mareći za Hurlina.

On je, pak, pola sata prosjedio za praznim stolom, slušao klo-

potanje Sauberleova stroja, zurio u žut plamen viseće svjetiljke i tonuo u ponore nezadovoljstva, samosažaljenja, zavisti, gnjeva i zlobe iz kojih nije nalazio izlaza niti ga je tražio. Na posljetku ga svlada tih bijes i beznađe. Visoko zamahnuvši tresnuo je šakom po stolu da je sve prasnulo i po vikao: "Grom i pakao i svih mu đavola!"

"Oho", uzviknuo je pletač i prišao, "ta što je sad opet? Kod mene se, molim, ne psuje!"

"Da, što da se k vragu ovdje radi?"

"Ah, dosada? Možete u krevet."

"Da ne bi! U ovo se doba u krevet šalje malu djecu, a ne mene."

"Onda ću vam donijeti neki poslić."

"Posao? Hvala na toj gnjavaži, robovlasniče!"

"Oho, samo bez uzrujavanja! Ali evo, čitajte nešto!"

Stavio je preda nj nekoliko svezaka iz oskudno popunjena zidnog regala i vratio se svom poslu. Hurlin nije imao nimalo volje za čitanje, ali je jednu od knjiga ipak uzeo u ruku i otvorio. Bio je to kalendar i on u njemu stade razgledati slike. Na prvom je listu kao glavni lik bila prikazana fantastično odjevena idealna ženska ili djevojačka figura bosih nogu i otvorenih uvojaka. Hurlin se odmah sjetio komadića olovke koji je posjedovao. Izvadio ga je iz džepa, ovlažio i djevojci na stezniku nacrtao dvije velike oble dojke te ih vlažnom olovkom uvijek iznova toliko dugo podebljavao dok se papir nije razmekšao i zamalo poderao. Okrenuo je list i sa zadovoljstvom vidio da se otisak crteža prozire kroz mnoge stranice. Iduća slika na koju je naišao pripadala je bajci i prikazivala nekakvog vražićka ili bjesomučnika zlih očiju, s opasnim ratničkim brčinama i

razjapljenom golemom gubicom. Starac je požudno usnama navlažio olovku, a onda krupnim, čitkim slovima kraj nemani napisao: “Ovo je pletač Sauberle, nadstojnik.”

Odlučio je, uzmogne li, cijelu knjigu tako oslikati i zapackati. No iduća ga je slika tako snažno fascinirala da se nad njom zaboravio. Prikazivala je eksploziju neke tvornice i sastojala se gotovo samo od golema stupa dimne pare i vatre oko kojeg su zrakom fijukala prepolovljena i cijela ljudska tijela, komadi zida, cigle, stolice, grede i letve. To ga je privuklo i natjeralo da osmisli cijelu priču, a napose da zamisli kako su se u trenutku eksplozije osjećali oni uvis katapultirani. U tome je bilo neke draži i zadovoljstva koji su ga dugo držali u napetosti.

Kada je na uzbudljivoj slici iscrpio svoju maštovitost, nastavio je listati i ubrzo naišao na sličicu koja ga je ponovno privukla, ali na sasvim drugačiji način. Bio je to svijetao, vedar drvorez: lijepa sjenica na čijoj je najistaknutijoj grani visjela gostionička zvijezda, a nad zvijezdom je napuhanog vrata i otvorena kljuna sjedila ptičica i pjevala. U sjenici, za vrtnim stolom, vidjelo se omanje društvo mlađih muškaraca, studenata ili putujućih djetića kako čavrljaju i iz svijetlih staklenih boca piju dobro vino. Sa strane, uz rub, vidjela se ruševna utvrda s velikim ulaznim vratima kako svojim tornjevima strši u nebo, a u pozadini se u daljini gubio lijep krajolik, nešto poput doline Rajne, s rijekom i brodovima i planinskim lancima. Veseljaci u krčmi bili su listom mladi, zgodni ljudi, golobradi ili s mladalačkim bradicama, ljubazni i vedri mladići koji su očito vinom slavili prijateljstvo i ljubav, drevnu Rajnu i Božje modro ljetno nebo.

Isprva je taj drvorez podsjetio usamljenog i mrzovoljnog promatrača na bolja vremena, kada si je još mogao priuštiti vino,

i na mnoge čaše i vrčeve dobroga pića što ih se u ono doba naužio. A onda bi mu se učinilo da tako zadovoljan, raspoložen i od srca vedar kao ti mladi veseljaci zapravo nikada nije bio, čak ni nekoć davno u bezbrižnim godinama naukovanja kada je putovao svijetom kao mlad bravarski djetić. Ta ljetna razdraganost u sjenici, ta svijetla, mila i vesela lica mladića rastužiše ga i rasrdiše; dvojio je nije li sve to tek slikarova izmišljotina, uljepšana i lažna, ili možda i u stvarnosti ima negdje takvih sjenica i tako lijepe, radosne i bezbrižne mladeži. Njihova ga je vedrina ispunjala zavišću i čežnjom, i što ih je duže gledao, sve više je imao osjećaj da kroz uzak prozorčić na trenutak gleda neki drugi svijet, neku ljepšu zemlju i slobodnije i dobrodušnije ljude no što ih je ikada sreo. Nije znao u kakvo to strano carstvo gleda niti je znao da su to isti osjećaji kao u ljudi koji čitaju pjesme. No, on se nimalo nije znao sladiti tim osjećajima, pa knjižicu zaklopi, ljutito ju baci na stol, promrmlja nevoljko laku noć i pođe prijeko u svoju sobicu u kojoj se iznad kreveta i poda i škrinje razlila sumračna mjesečina i blago ljeskala u vodi umivaonika. Mrtva tišina u još ranu večer, spokojna mjesečina i prazna soba, gotovo prevelika za običnu spavaonicu, u starome su grubijanu meka srca izazvale osjećaj nepodnošljive samoće od kojega se, tiho mumljajući i proklinjući, spasio tek kasno bijegom u zemlju sna.

Smjenjivali su se dani kada je pilio drva i dobivao voćno vino i kruh, s danima kada je ljenčario ostajući bez užine. Često je sjedio gore na rudini uz cestu pun jada i pakosti, pljuvao dolje prema gradu gajeći u srcu skrivenu mržnju i ogorčenost. Izostao je onaj žuđeni osjećaj udobne ukotvljenosti u sigurnoj luci, a namjesto toga sam se sebi doimao prodanim i izdanim, s pletačem se žestoko obračunavao ili pak šutke u sebi gutao osjećaj zakinutosti i zlovolje i dosade.

U međuvremenu je jednom od gradskih siromaha istekao rok tijekom kojega je u privatnim kućama imao pravo na skrb, pa jednoga dana kao drugi stanovnik u "Suncu" osvanu bivši užarski majstor Lukas Heller.

Ako je loše poslovanje od Hurlina stvorilo pijanca, kod Hellera je bilo suprotno. On nije kao onaj prvi, iz raskoši i bogatstva najednom pao na niske grane, već se polako i ustrajno od skromna obrtnika pijančevanjem srozao do neskromnoga propalice, pa ga ni njegova vrijedna i energična žena nije mogla spasiti. Štoviše, ona, koja se doimala mnogo snažnijom od njega, podlegla je uzaludnoj borbi i odavno umrla, dok je njezin beskorisni muž bio zdrav kao drijen. Dakako, bio je uvjeren da je s tom ženom, gotovo kao i s užarskim poslom, imao neshvatljivu nesreću i da je svojom darovitošću i postignućima zavrijedio sasvim drukčiju sudbinu.

Dolazak toga čovjeka Hurlin je očekivao s čeznutljivom napetošću, jer ga je samovanje postupno neizrecivo umorilo. No kada je Heller stigao, tvorničar je glumio otmjenost i jedva da se na njega obazirao. Čak se i ljutio što su mu u sobu stavili Hellerov krevet, premda se potajice radovao.

Budući da mu je drug bio tako tvrdoglavo šutljiv, užar se poslije večere latio knjige i stao čitati. Hurlin mu je sjedio sučelice i strijeljao ga sumnjičavim pogledima, a kada se čitač nasmijao nečem šaljivom, Hurlin se silno razveseli da ga može upitati o čemu je riječ. No kada je u tom trenutku Heller podignuo pogled s knjige, očito u nakani da mu ispriča šalu, Hurlin istoga trena smrači lice i stade se pretvarati da se posve zadubio u promatranje mušice koja je puzala po stolu.

Tako su prosjedili cijelu večer. Jedan je čitao i beskrajno željan razgovora povremeno dizao pogled, drugi ga je netremice

promatrao, ali bi ponosno skrenuo pogled u stranu kad god bi ga ovaj pogledao. Nadstojnik kuće sveudilj je pleo do kasno u noć. Hurlinova je mimika postajala sve zagriženija mada je u duši zapravo bio sretan što više ne mora sam ležati u spavaonici. Kada je na satu izbilo deset, nadstojnik reče: "Sada možete poći i u krevet, vas dvojica." Obojica su se ustala i otišla.

Dok su se dva sirotana polako i ukočeno svlačila, Hurlinu se učini da je sada pravo vrijeme da zapodjene ispitivački razgovor i da si razjasni tko je taj dugo priželjkivani sustanar i supatnik.

"Sad smo, dakle, dvojica", započne i baci sako na stolicu.

"Da", reče Heller.

"Ovo je ćumez", nastavi Hurlin.

"Zbilja? 'si siguran?"

"Jesam li siguran! - Ali sada ovamo mora ući život, govorim ja, sada! Da."

"Čuj," upita Heller, "skidaš li ti noću košulju ili ju ostaviš na sebi?"

"Ljeti ju skidam."

Heller također skine košulju pa gol legne u krevet koji pod njegovom težinom zastenje. Počeo je duboko disati, no Hurlin je želio znati još više.

"Helleru, spavaš li već?"

"Ne."

"A nije ni žurba. - Ti si užar, zar ne?"

"Bio sam, da. Majstor sam bio."

"A sada?"

"A sada odi k vragu kad postavljaš glupa pitanja."

“Isuse, što si vickast! Bedak, možda si i bio majstor, ali to i nije bogzna što. Ja sam bio tvorničar. Tvorničar, razumiješ li?”

“Ne galami toliko, znam već odavno. A poslije, što si poslije proizvodio?”

“Kako to misliš poslije?”

“Još i pitaš! Mislim, u zatvoru.”

Hurlin prasnu u smijeh.

“A ti si kao nevinašce. Nekakav svetac?”

“Ja? Samo mi još to treba! Nevinašce nisam, ali nisam bio ni u zatvoru.”

“Ne bi se tamo ni uklopio. Tamo su većinom vrlo fina gospoda.”

“O Isuse, tako fina gospoda kao što si ti? Tamo bi mi stvarno bilo neugodno.”

“Svatko priča što i koliko zna.”

“To i ja kažem.”

“Hajde, budi razuman! Zašto si napustio užarski zanat?”

“Daj, pusti me na miru! Užarski je zanat bio u redu, samo što je davao negdje drugdje čučao. Žena je bila kriva.”

“Žena? - Je li pila?”

“Samo je još to nedostajalo! Ne, ja sam pio, kao što bog zapovijeda, a ne žena. Ali ona je bila kriva.”

“Je li? Pa što je napravila?”

“Ne ispituj me toliko!”

“Imaš li djece?”

“Sina. U Americi.”

“On ima pravo. Bolje mu je nego nama.”

“Da, kad bi to barem bilo istina. Piše i traži novac, klipan! I oženio se. Kada je odlazio rekao sam mu: Frieder, sretno i čuvaj se; radi što ti je volja, ali kada se oženiš, evo bijede. I sad ga je snašlo. A ti, nisi imao ženu?”

“Ne. Vidiš, i bez žene se može nagrabusiti. Što veliš?”

“Zavisi tko je kakav. Danas bih još bio majstor, da nije bilo vražje babe.”

“Pa, da!”

“Nešto si rekao?”

Hurlin je šutio praveći se da spava. Slutnja ga je opominjala da užar neće znati završiti kada jednom počne raspredati o svojoj ženi.

“Samo ti spavaj, tvrdoglavče!” dovikne mu Heller. No više se nije dao izazvati, već je neko vrijeme neprirodno duboko disao dok nije doista zaspao.

Užar, koji je sa svojih šezdeset godina već imao kraći san, idućeg se jutra prvi probudio. Ostao je pola sata ležati zureći u bijeli strop. A onda je, on koji se inače doimao trapavim i ukočenih ruku i nogu, ustao iz postelje tiho poput jutarnjega povjetarca, bos nečujno odskakutao do Hurlinova kreveta i stao mu prevrtati po odjeći što je prostrta ležala na stolici. Oprezno ju je pretražio, no u njoj nije našao ništa osim komadića olovke u džepu sakoa, pa ju je uzeo i zadržao. Rupu u čarapi svoga druga iz spavaonice obojim je palčevima vidno proširio. A onda se polako vratio u toplu postelju i pomaknuo se tek kada se Hurlin već bio probudio i ustao i kada ga je s nekoliko kapi vode poprskao po licu: tada je naglo skočio, navukao hlače i zaželio mu dobro jutro. S oblačenjem se nije žurio, a kada ga je tvorničar stao požurivati, ležerno uzviknu: “Ta, pođi samo,

ja ću već doći.” Ovaj je otišao, a Heller s olakšanjem odahne. Spretno je zgrabio lavor i čistu vodu kroz prozor izlio u dvorište jer se duboko užasavao pranja. Izbjegavši tu mrsku mu radnju, u tren oka se obukao i požurio na kavu.

Namještanje kreveta, pospremanje sobe i čišćenje čizama, sve se to obavljalo, no naravno bez žurbe i uz izdašne stanke za čavrljanje. Tvorničaru se činilo da udvoje sve to ide nekako ugodnije i udobnije negoli prije samomu. Čak mu je i onaj neizbježni posao danas ulijevao nešto manje straha nego inače, pa je nakon nadstojnikova upozorenja, premda oklijevajući, gotovo vesela izraza lica sišao s užarom u dvorište.

Usprkos pletačevim žestokim izljevima bijesa i njegovoj žilavoj borbi s mrzovoljom svoga štićenika, u proteklih je nekoliko tjedana na zalihama drva došlo do jedva zamjetne promjene. Hrpa se i dalje doimala jednako velikom i visokom kao i prije, a hrpica od niti dva tuceta ispiljenih cjepanica koja je ležala u kutu, podsjećala je na radišnu igrariju nekog djeteta koje ju je u jednom trenu započelo, a već u drugom napustilo.

Sad su se dva sijeda starca trebala udvoje latiti posla; valjalo je uskladiti se i složno raditi jer je postojao samo jedan kozlić i samo jedna pila. Nakon nekoliko pripremnih pokreta, uzdaha i fraza uspjeli su prevladati i svoj unutarnji otpor i htjedoše se primiti posla. No nažalost se pokazalo da su radosne nade Karla Hurlina bile pusti snovi jer je u načinu rada njih dvojice odmah na vidjelo izašla duboka razlika njihovih naravi.

Svaki od njih na svoj je poseban način bivao aktivan. Naime, u objema dušama, usprkos urođenoj neradinosti, neki ih je ostatak savjesti sramežljivo opominjao da budu marljivi; doduše, nijedan ni drugi nisu doista željeli raditi, nego barem pred sobom samima steći privid da su donekle korisni. No tomu su

težili na posve različite načine, i u tim se potrošenim i naizgled sudbinom zbratimljenim muževima očitovao neočekivan razdor njihovih prirodnih sposobnosti i sklonosti.

Hurlinova je metoda bila da gotovo ništa ne uradi, ali da neprestano bude vrlo zaposlen ili da ostavi takav dojam. Jednostavan zahvat rukom kod njega se pretvarao u krajnje zamršen manevar jer se svaki, i najmanji pokret, odvijao u štedljivom, postojanom ritmu ritartanda. Povrh toga, neprestano je između dvaju jednostavnih pokreta, primjerice između hvatanja i prislanjanja pile, izmišljao i uvježbavao čitave nizove bezvrijednih i laganih među aktivnosti i uvijek je bio do kraja zaposlen pokušajem da beskorisnim dangubljenjem barem još malo od sebe otkloni pravi posao. U tome je sličio osuđeniku koji izmišlja i ovo i ono i uvijek još nešto što se mora dogoditi ili održati i učiniti i obaviti, prije negoli se suoči s neizbježnom patnjom. Tako je doista i uspijevao propisane sate popunjavati neprekidnom zaposlenošću, pa i orositi čelo tračkom pravoga znoja, a da ipak nije obavio nikakav spomena vrijedan posao.

Nadao se da će taj osebujan, ali praktičan sustav Heller razumjeti i podržati, ali se gorko razočarao. Užar je, naime, u skladu s vlastitom osobnošću, slijedio suprotnu metodu. U naletima grčevite odlučnosti upadao je u stanje bjesomučne srdžbe te prezirući i smrtnu pogibelj bacao se na posao i bjesnio tako da je znoj curio, a iverje frcalo. No to bi potrajalo nekoliko minuta, a onda bi se iscrpio i, zadovoljivši vlastitu savjest, mlohavo i iznemoglo počivao ništa ne radeći sve dok nakon dužeg vremena opet ne bi naišao val srdžbe i ponovno bjesnio, pa se rasplinuo. Učinci tog načina rada nisu bili mnogo veći od tvorničarovih.

U takvim okolnostima jedan su drugomu morali postati teš-

ka smetnja i gnjavaža. Hellerov nasilni i nagli način rada na mahove tvorničaru je bio duboko odbojan, dok je pak njegovo stalno lijeno raduckanje onom drugomu bilo jezivo. Kada bi užara uhvatio jedan od njegovih bjesomučnih napadaja marljivosti, preplašeni bi Hurlin ustuknuo nekoliko koraka i prijezirno promatrao dok se ovaj sav zapuhan mučio obliven znojem, ali bi ipak sačuvao ostatak daha kako bi Hurlinu mogao prigovoriti zbog ljenčarenja.

“Samo ti gledaj,” vikao je na njega, “samo gledaj, lijena mrcino što Bogu kradeš dane! Je li, voliš kada se drugi za tebe mrcvare? Pa naravno, gospodin je tvorničar! Mislim da bi ti bio u stanju četiri tjedna piliti po istoj cjepanici.”

Ni uvreda časti ni istinitost tih prigovora nisu Hurlina osobito uzrujavali, pa ipak nije užaru ostajao ni za jotu dužan. Čim bi Heller onemoćalo malo prisjeo, ovaj bi ga stao psovati. Govorio mu je da je tupoglavac, ništarija, kočijaš, užarski budalaš, vjetrogonja, magarčina, musavac, beznačajnik, zgubidan, lupež, stara ispičutura i izazovnim je pokretima izražavao namjeru da će ga tako dugo mlatiti po toj njegovoj tikvurini dok mu se ne učini da je svijet gnjecavi krumpir, a dvanaest apostola banda razbojnika. Takve se prijetnje, naravno, nikada nisu ostvarile, već su bile puke govorničke figure koje protivnik i nije drukčije shvaćao. U nekoliko navrata uzajamno su se tužakali kod nadstojnika, ali je Sauberle bio dovoljno pametan da to nipošto ne dopusti.

“Momci,” rekao je ljutito, “pa niste više školarci. U takva rovarenja ne želim se upuštati; dosta, točka!”

Usprkos tomu obojica su, svaki za se, ponovno dolazila tužakati onoga drugoga. Tada za ručkom tvorničar ne bi dobio meso, a kada bi se prkosno pobunio, pletač je odgovarao: “Ne

uzbuđujte se toliko, Hurlin. Morate biti kažnjeni. Heller mi je ispričao što ste opet govorili." Užar je silno likovao zbog tako neočekivanog uspjeha. No navečer bi se stvar obrnula. Heller ne bi dobio juhu i tako su dva mudrijaša shvatila da su nadmudrena. Otada više nije bilo tužakanja.

No međusobno se nisu puštali na miru. Vrlo rijetko, kada bi jedan do drugoga čučali gore na rudini i za prolaznicima istezali svoje naborane vratove, među njima bi se možda na sat vremena razvilo kratkotrajno duševno zajedništvo dok su raspredali o životu i svijetu, o pletaču, njezi siromaha i slabašnoj kavi u ubožnici ili pak razmjenjivali svoja duhovna dobra koja su se kod užara sastojala od uvjerljive psihologije žena, a kod Hurlina od uspomena na godine putovanja i fantastičnih zamisli o financijskim špekulacijama u velikom stilu.

"Vidiš, kad se netko oženi..." tako je svaki puta glasio Hellerov početak. A Hurlin, kada je na njemu bio red, uvijek je počinjao: "Kada bi mi netko pozajmio tisuću maraka..." ili: "U to vrijeme kada sam bio u Solingenu..." Prije mnogo godina radio je tamo tri mjeseca, ali je bilo zapanjujuće što mu se sve upravo u Solingenu dogodilo i što je sve tamo vidio.

Umorivši se od pričanja, šutke su preživakavali svoje najčešće hladne lule, spuštali ruke na šiljata koljena, pijuckali u nejednakim razmacima na cestu i pokraj grbavih stabala jabuka tupo zurili prema gradu kojega su bili otpadnici i krivili ga za svoju nesreću. Tada bi postali sjetni, uzdisali, obeshrabreno lamatali rukama i osjećali da su stari i uvenuli. To bi uvijek potrajalo tek toliko dok se sjeta ne bi ponovno pretvorila u zloću za što je najčešće bilo dovoljno pola sata. Tada bi obično Lukas Heller zametnuo svađu, počevši najprije nekom zadjevicom.

"Vidi tamo dolje!" uzviknuo bi i pokazao u smjeru doline.

“A što to?” gunđao je ovaj drugi.

“Još moraš i pitati! Ja znam što vidim.”

“Dakle što, sto mu gromova?”

“Vidim takozvanu tvornicu valjaka negdašnjega Hurlina i sljepara, a sada Dalles & Co. Bogati su to ljudi, bogati!”

“Mene možeš sresti u ‘Orlu’!” promrmljao je Hurlin.

“Ma nemoj? Hvala lijepo.”

“Ti to mene zezaš?”

“Nema potrebe, već si zeznut.”

“Užarski lupežu!”

“Robijašu!”

“Ispičuturo!”

“Sam si to! Ne možeš, a da ne vrijeđaš poštene ljude.”

“Razbit ću ti zube!”

“Prebit ću te k’o mačku, bankroteru umišljeni!”

Time je okršaj bio otvoren. Nakon što su iscrpli sva u tom kraju uobičajena pogrdna imena i uvrede, mašta dvojice lakrdijaša razmahivala se u osebujnim i vrlo zvučnim novotvorinama dok i taj kapital ne bi potrošili, a onda bi se dva borbena pjetlića iscrpljena i ogorčena jedan iza drugoga doklatila do kuće.

Svaki je želio onoga drugoga što više obeshrabriti i osjetiti se nadmoćnim, no ako je Hurlin bio pametniji, Heller je bio lukaviji, a kako pletač nije stao ni na čiju stranu, nijedan nije mogao odnijeti pobjedu. Obojica su žarko željela zauzeti ugledniji i bolji položaj u ubožnici, i toj su želji posvećivali toliko razmišljanja i upornosti da bi svojedobno, da na tom nisu škrtarili, svakomu od njih i upola manje bilo dovoljno da se ponovno osovi na noge umjesto da postane Sunčani brat.

U međuvremenu se u dvorištu povelika hrpa drva polako smanjivala. Preostali dio odložili su za poslije, privremeno se posvetivši drugim poslovima. Heller je u određene dane radio u vrtu načelnika općine, a Hurlin se pod nadstojnikovim nadzorom bavio mirnijim poslovima poput čišćenja salate, prebiranja leće, sjeckanja mahuna i tomu slično, pri čemu se nije morao pretrgnuti, a ipak je mogao biti od kakve-takve koristi. Činilo se da će se tako zaliječiti i neprijateljstvo dvojice ubožnika jer više nisu cijele dane provodili zajedno. Također si je svaki umišljao da mu je zbog njegovih posebnih vrlina bio dodijeljen upravo taj posao i tako mu priznata prednost pred onim drugim. Tako se ljeto sporo vuklo sve dok lišće nije stalo žutjeti.

A onda se tvorničaru dogodilo, dok je jednoga poslijepodneva sam sjedio pred ulaznim vratima i pospano promatrao svijet, da je neki stranac, spustivši se niz brijeg, zastao ispred "Sunca" i upitao za put prema vijećnici. Hurlin ga je otpratio dvije ulice dalje, odgovorio strancu na sva pitanja i za svoj trud dobio na dar dvije cigarete. Od prvoga kočijaša kojega je sreo zamolio je vatre, pripalio cigaretu, vratio se u svoj hlad pokraj ulaznih vrata i preplavljen osjećajima zadovoljstva predao se davno zaboravljenom užitku u dobroj cigari čiji je zadnji ostatak na posljetku pušio u maloj luli sve dok nije preostao još samo pepeo i nekoliko smeđih kapi. Navečer kada se užar vratio iz načelnikova vrta i po običaju na dugačko i na široko prepričavao kako je za užinu dobio ukusan sok od krušaka i bijeli kruh i rotkvice i kako su prema njemu otmjeno postupali, Hurlin je izdašnom rječitošću ispričao svoju pustolovinu i kod Hellera probudio strašnu zavist.

"A gdje su ti sada te cigarete?" upita ga ubrzo Heller s velikim zanimanjem.

“Popušio sam ih”, oholo se nasmije Hurlin.

“Obje?”

“Nego što, stari moj, obje.”

“Najednom?”

“Ne, glupane, već na dvaput, jednu za drugom.”

“Ma je li istina?”

“Zašto ne bi bila istina?”

“Tako”, reče lukavo užar koji u to nije vjerovao, “onda ću ti nešto reći. Ti si, naime, jedan telac, i to povelik.”

“Je li? A zašto?”

“Zato što bi, da si jednu sačuvao, imao nešto i za sutra. A što sad imaš od toga?”

Tu tvorničar nije odolio. Cereći se izvuče i prednjeg džepa preostalu cigaru i gurne ju zavidnom užaru pod nos ne bi li ga do kraja rasrdio.

“Znaš što? Ipak nisam tako beznadno glup kao što misliš.”

“Tako dakle. Imaš još jednu. Daj pokaži!”

“Samo kad bih morao!”

“Koješta, samo da vidim! Znam prepoznati je li dobra. Odmah ti ju vratim.”

Hurlin mu je tada pružio cigaru, a on ju u prstima prevrtao, primicao nosu, mirisao, a onda, nerado ju vrativši, sažaljivo rekao: “Evo, samo ju uzmi natrag. Takvih se dobije dvije za krajcar.”

Iz toga se razvila svađa oko kakvoće i cijene cigare koja je potrajala sve do počinka. Svlačeći se, Hurlin svoje blago položi na jastuk bojažljivo ga čuvajući. Heller se stade rugati:

"Obvezno ju ponesi sa sobom u krevet! Možda dobije mlade." Tvorničar mu ništa ne odgovori, a kada je onaj legao u krevet, on pažljivo položi cigaru na prozorsku dasku, a onda se i sam uvuče u postelju. U njoj se ugodno opružio i prije nego ga je svladao san, još jednom je prizvao u sjećanje onaj popodnevni užitak kada je s toliko ponosa i hvastavosti otpuhivao fini dim prema suncu, a s ugodnim se mirisom u njemu probudio ostatak njegova negdašnjeg sjaja i osjećaja veličine. Tada je usnuo i dok mu je san u punom blještavilu prizivao sliku iščezloga zlatnog doba, on u snu gurnu u zrak svoj pocrvenjeli nos pun prijezira prema vlastitim boljim vremenima.

No usred noći, suprotno svim svojim navikama, iznenada se probudio i u polusvjetlu ugledao užara kako stoji kraj uzglavlja njegova kreveta i mršavu ruku pruža prema cigari što je ležala na prozoru.

Uz bijesan krik skoči iz kreveta i zapriječi zlikovcu odstup. Neko vrijeme nisu izustili ni riječi, već su dva neprijatelja nepomično i k'o od majke rođeni stajali jedan nasuprot drugomu, odmjeravali se ubojitim pogledima ne znajući ni sami je li se zbog straha ili prevelika iznenađenja još nisu pograbili.

"Ostavi cigaru!" poviče napokon Hurlin dašćući.

Užar se nije micao.

"Ostavi ju!" poviče onaj drugi još jednom, no kako Heller ni tada nije poslušao, on zamahnu i zasigurno bi mu prilijepio sočnu pljusku da se užar nije na vrijeme sagnuo. Ali tada ovom ispade cigara iz ruke, Hurlin ju htjede hitro podignuti, no u tom ju času Heller petom nagazi i ona se tiho pucketajući razmrvi u komadiće. Tvorničar sad Hellera udari u rebra i započe tučnjava. Bilo je to prvi put da su se njih dvojica potukli, no njihova je kukavština prilično ublažila bijes, pa se to nije pretvorilo ni

u što ozbiljno. Čas bijedan od njih istupio korak naprijed, čas drugi, i tako su se dva gološava starca vrtjela po sobi bez puno buke kao da vježbaju neki ples, i svaki je bio junak, i nijedan nije primao udarce. To je tako išlo sve dok se u pogodnom trenutku tvorničaru pod rukom nije našao prazan lavor i on njime bijesno zamahnu po zraku pa tresnu po glavi svog nenaoružanog neprijatelja. Puni pogodak limenim lavorom odjeknuo je po cijeloj kući tako ratnički treštavim zvukom da su se odmah otvorila vrata, nadstojnik je u košulji ušao u sobu te psujući i smijući se stao ispred dvojice neprijatelja.

“Pa vi ste dva prava klipana”, poviče oštro, “šakate se tu po sobi goli golcati kao dva stara jarca! Kupite se u krevet, i da vas nisam čuo!”

“Krao je” - povikao je Hurlin gotovo plačući od bijesa i povrijeđenosti. No nadstojnik ga odmah prekinu i upozori da se smiri. Jarci se gunđajući vratiše u postelje, pletač je još neko vrijeme prisluškivao na vratima, a kada je otišao u sobi je i dalje bilo tiho. Kraj umivaonika su na podu ležale krhotine cigare, kroz prozor je provirivala blijeda noć kasnoga ljeta, a iznad dvaju smrtno gnjevnih danguba visjela je na zidu cvijećem ovjenčana izreka: “Dječice, volite jedni druge!”

Iz te je afere idućega dana Hurlin odnio barem jednu, malu pobjedu. Nepokolebljivo se usprotivio tomu da nastavi dijeliti spavaonicu s užarom, pa je nakon tvrdoglavog otpora pletač ipak morao popustiti i dodijeliti mu drugu sobu. Tako je tvorničar ponovno postao samotnjak, i koliko god da se rado riješio užarova društva, to ga je ipak činilo sjetnim i prvi put je jasno osjetio u kakvu ga je beznadno slijepu ulicu pod stare dane gurnula sudbina.

Bile su to nevesele predodžbe. Prije je, kako god bilo, barem bio slobodan i u najbjednijim vremenima imao katkad još i nešto sitniša za gostionicu i mogao je, da je samo htio, svakoga dana ponovno poći na put. No sada je sjedio tu, obespravljen i pod tuđim skrbništvom, i nikada nije dobivao ni prebijene pare i u životu više nije imao drugih ciljeva, već da do kraja ostari i onemoća i kada mu dođe vrijeme da legne.

Počeo je, što inače nikada nije činio, sa svoga vidikovca na rudini uz cestu, gledajući preko grada motriti dolinu, pogledom mjeriti bijele ceste i čeznutljivo gledati za pticama i oblacima u letu, kolima u prolazu i pješacima koji su odlazili i dolazili. U večernjim je satima čak stekao naviku čitanja, no čitajući nabožne pripovijesti iz kalendara i pobožnih časopisa često je odsutno i potišteno dizao pogled, prisjećao se svojih mladih godina, Solingena, svoje tvornice, zatvora, večeri u bivšemu "Suncu" i neprestano razmišljao kako je sada sam, beznadno sam.

Užar Heller sa strane ga je odmjeravao zlobnim pogledima, ali je ipak nakon nekog vremena ponovno pokušao popraviti njihove međusobne odnose. Činio je to tako da bi, susrevši tvorničara vani na počivalištu, namjestio ljubazan izraz lica i doviknuo mu: "Lijepo vrijeme, Hurlin! Bit će dobra jesen, što kažeš?" Ali Hurlin bi ga samo pogledao i lijeno kimnuo ne pustivši ni glasa.

Vjerojatno bi se usprkos tomu postupno ponovno isplela neka poveznica između dvojice tvrdoglavaca, jer u svojoj zamišljenosti i jadu Hurlin bi radije od svega posegnuo za prvim ljudskim bićem koje sretne ne bi li se barem načas riješio čemernog osjećaja samoće i praznine. Nadstojnik kojemu se tvorničarovo tiho tugovanje nimalo nije sviđalo također je činio što

je mogao da ponovno zbliži svoja dva štićenika.

Tijekom rujna u kratkom su se vremenu jedan za drugim doselila dva nova došljaka, k tomu vrlo različita.

Jedan od njih zvao se Louis Kellerhals, no nitko u gradu nije poznavao to ime, jer je Louis već desetljećima nosio nadimak neobjašnjiva podrijetla - Holdria. Kako je već odavno pao na teret gradu, smjestili su ga kod nekog ljubaznog obrtnika u kojeg mu je bilo dobro i gdje je pripadao obitelji. No obrtnik je umro, a kako se štićenika nije moglo ubrojiti u nasljednike, morala ga je sada preuzeti ubožnica. Doselio se s pristojno napunjenom platnenom vrećicom, ogromnim plavim kišobranom i zeleno obojenom drvenom krletkom u kojoj je sjedio ugojen vrabac ne uznemirujući se odveć zbog selidbe. Holdria je došao nasmiješen, srdačan i ozaren, sa svima se rukovao, ni riječ nije rekao i ni za što pitao, blistao je od zadovoljstva i dobrodušnosti kad god bi mu se netko obratio ili ga pogledao. Da već odavno nije bio nadaleko poznat, jedva bi uspio kojih četvrt sata skrivati da je dobrodušan slaboumnik.

Drugi pak, koji je doselio nekih tjedan dana poslije, nije došao ništa manje živahan i dobroćudan, no on nipošto nije bio malouman, već, doduše bezopasan, ali prepreden lisac. Zvao se Stefan Finkenbein podrijetlom iz drevne i u cijelom gradu znamenite dinastije skitnica i prosjaka Finkenbeina kojih se zamršeni rod u mnogostrukim ograncima stalno nastanio u Gerbesauu i njegovim sudnicama. Finkenbeini su gotovo svi bez iznimke bili bistre i živahne glave, pa ipak nitko od njih da bi ikada išta postigao, jer je od njihova cijelog bića i života sasvim neodvojiva bila njihova beskrajna sloboda i njihov humor u neimaštini.

Spomenutom Stefanu nije još bilo šezdeset godina, a zdravlje ga je besprijekorno služilo. Imao je pomalo tanke i nježne ruke

i noge, ali je bio žilav i uvijek krepak i jak, i bilo je zagonetno kakvim se lukavstvom uspio na općini ušuljati i progurati kao kandidat za mjesto u ubožnici. Bilo je u gradu dovoljno starijih, jadnijih pa čak i siromašnijih. Međutim, od samog osnutka te ustanove on nije imao mira, osjećao se kao rođeni Sunčani brat, pa je to htio i morao postati. I sada je bio tu, isto onako nasmiješen i mio kao i sjajni Holdria, ali s bitno lakšom prtljagom, jer osim onoga što je imao na sebi, sa sobom je donio, mada ne bojom, ali oblikom dobro očuvan krut nedjeljni šešir staromodna izgleda. Kada bi ga stavio na glavu i malo zabacio, Stefan Finkenbein bio je klasičan predstavnik skitničkoga soja. Predstavio se u društvu kao zabavna i komunikativna osoba, a kako je Holdria već bio smješten u Hurlinovu sobu, njega su stavili kod užara Hellera. Sve mu se činilo dobrim i hvale vrijednim, samo mu se šutljivost njegovih drugova nije sviđala. Jedan sat prije večere, dok su sva četvorica zajedno sjedila na otvorenom, Finkenbein iznenada započe: "Čuj ti, gospon tvorničar, je li kod vas uvijek ovako otužno? Prava ste mrtva puhala."

"Ah, pusti me."

"Ma što ti je? A i zašto se uopće svi tu ubijamo od dosade? Mogli bismo barem popiti rakijicu, zar ne?"

Hurlin je na trenutak ushićeno slušao, umorne su mu se oči zakrijesile, no onda očajno zatrese glavom, prevrnu prazne džepove, a lice mu poprimi napaćen izgled.

"A tako, nemaš love?" uzviknu Finkenbein kroz, smijeh. "Isuse, a ja sam oduvijek mislio da jednom tvorničaru uvijek u džepu nešto zvecka. No, danas je moja nastupna veselica i to ne smije proći nezaliveno. Dođite, ljudi, Finkenbein ima za

nuždu još nešto kapitala u svojoj mošnji.

Uto oba mrtva puhala hitro skoče na noge. Maloumnoga su ostavili da sjedi, a njih trojica pružili korak prema "Zvijezdi" i uskoro su sjedili na klupi do zida svaki ispred čašice rakije od žita. Hurlin, koji već tjednima i mjesecima nije iznutra vidio gostionice, bio je ushićen od radosti. Duboko udišući mirise toga mjesta što ih tako dugo nije osjetio, pijuckao je rakiju u kratkim, štedljivim, plahim gutljajima. Poput nekoga tko se probudio iz teških snova osjetio se ponovno vraćenim u život i osjećao je zavičajnu privlačnost te dobro mu znane sredine. Ponovno je, jednu za drugom, izvlačio one zaboravljene i smjele geste iz svoje krčmarske prošlosti, udarao po stolu, pucketao prstima, pijuckao ispred sebe na pod i preko toga glasno strugao potplatom cipele. Način njegova govora najednom je živnuo, a sočne prostote iz njegovih sjajnih godina s modrih su mu usana još jednom zazvučale gotovo onom starom brutalnom sigurnošću.

Dok se tvorničar tako pomlađivao, Lukas je Heller zamišljeno zurio u čašicu misleći kako je došlo vrijeme da se tom gizdavcu osveti za uvredljiv udarac lavorom one noći. Bio se ušutio i vrebao pravi trenutak.

U međuvremenu je Hurlin, kao što je prije običavao, kod druge čašice stao prisluškivati razgovore ljudi za susjednim stolom, u njima sudjelovati kimanjem glave, nakašljavanjem i mimikom, da bi na posljetku povremeno dobacio i pokoji prijateljski da-da ili aha. Osjećao se posvema vraćenim u lijepu prošlost, a kada je razgovor za susjednim stolom živnuo, on se sve više i više onamo okretao i prepustivši se staroj strasti ubrzo s puno žara uletio u bujicu žustre rasprave. Ispočetka nisu na njega obraćali pozornost sve dok jedan od njih, neki kočijaš, najed-

nom je viknu: "Isuse, tvorničar! Pa što ćeš ti tu, stara protuho? Budi ljubazan i drži jezik za zubima, jer ću ti inače sve skresati u brk."

Izgrđeni Hurlin pokunjeno se okrenuo, ali ga uto užar komnu laktom i revno mu prišapnu: "Ne daj dripcu da ti začepi gubicu! Odbrusi toj pijanduri!"

To sokoljenje u tvorničarovu je osjećaju za čast rasplamsalo novu samosvijest. Prkosno je udario šakom po stolu, još više se primaknuo sugovornicima, odvažnim se pogledima oko sebe osvrnuo, a onda dubokim basom zagrmio: "Budi malo pristojniji, molit ću lijepo! Izgleda da ne znaš što se priliči."

Neki se nasmijaše. Kočijaš mu još jednom dobroćudno zaprijeti: "Pripazi se, tvorničare! Ne držiš li jezik za zubima, moglo bi te nešto snaći."

"Nema mene što snaći," dostojanstveno će i važnim tonom Hurlin, kojega je Heller ponovno osokolio komnuvši ga, "ja ovdje mogu biti i govoriti kao i svatko drugi. E tako, sad znaš."

Kočijaš koji je za svoj stol bio platio rundu, pa glumio gospodina, ustane i priđe. Bilo mu je dosta toga odlajavanja. "Odi doma u sirotište, kamo i pripadaš!" zagalami na prestrašenog Hurlina, ščepa ga za ovratnik, odvuče do ulaznih vrata pa mu nogom ubrza izlazak. Ljudi su se smijali i govorili, pravo budi lakrdijašu. Time je ta nezgoda bila okončana, a oni su, vodeći važne razgovore, nastavili psovati i galamiti.

Užarski je majstor bio presretan. Potaknuo je Finkenbeina da ga počasti još zadnjom čašicom. Spoznavši vrijednost novoga druga, svojski se trudio s njim se sprijateljiti, a Finkenbein je to sa smiješkom prihvaćao. On je svojedobno došao prositi na Hurlinovu imanju, no tom ga je prilikom gospodin tvorničar grubo otjerao. Unatoč tomu nije imao ništa protiv njega i

nijednom riječju nije podržavao pogrde što ih je Heller sada sipao na račun nenazočnoga. Bolje nego oni, koji su se srozali iz nekih sretnijih prilika, on je bio naviknut prihvaćati svijet onakvoga kakav jest i zabavljati se ljudskim posebnostima.

“Neka ga, užaru”, rekao je protiveći se. “Hurlin je doduše budalaš, ali ni izdaleka jedan od najgorih. Hvala lijepo, ali ja se ne bih rado tukao s onima tamo.”

Heller je to upamtio, pa je poslušno prihvatio pomirljivi ton. Kako je došlo vrijeme polasku, krenuli su i stigli točno na večeru. Stol za kojim je od sada sjedilo pet osoba izgledao je vrlo dojmljivo. Na čelu stola sjedio je pletač, zatim s jedne strane rumeni Holdria pokraj mršavoga, propalog i namrgođenog Hurlina, njima sučelice sjedio je proćelavi, prepredeni užar pored plavookog veseljaka Finkenbeina koji je izvrsno zabavljao i uveseljavao nadstojnika, u međuvremenu napravio nekoliko šala s onim glupanom koji se polaskano cerio, a kada je stol bio raspremljen i opran, izvukao je karte i predložio da odigraju partiju. Pletač je to htio zabraniti, ali na kraju dopusti pod uvjetom da se “ni u što” ne karta. Finkenbein se grohotom nasmija.

“Naravno ni u što, gospodine Sauberle. A u što bismo kartali? Ja sam, doduše, prirodni milijunaš, ali sve mi je propalo u Hurlinovim dionicama - nemojte što zamjeriti, gospon tvorničar!”

Počeli su kartati i neko je vrijeme igra tekla vrlo veselo, poticajno prekidana brojim Finkenbeinovim kartaškim vicevima, ali i jednim užarovim pokušajem prijevare koju je taj isti Finkenbein otkrio i spriječio. No užaru vrag nije dao mira, pa se u zagonetnim aluzijama sve češće prisjećao dogodovštine iz “Zvijezde”. Hurlin je to prvo prečuo, a zatim ljutito odmahnuo

rukom. Tada se užar zlurado osmjehne prema Finkenbeinu. Hurlin podigne pogled, spazi neugodan osmijeh i namigivanje, i najednom mu postane jasno da je ovaj kriv za njegovo izbacivanje, a sada mu se još i ruga. To ga je do srži pogodilo. Razvukao je usta u grimasu, usred igre bacio karte na stol i više se nije dao nagovoriti da nastavi igru. Heller je odmah primijetio što je posrijedi, oprezno se ušutio dvostruko se trudeći da s Finkenbeinom ostane u vrlo srdačnim odnosima.

I tako je među dvama starim suparnicima opet sve bilo pomućeno, tim prije što je Hurlin bio uvjeren da je Finkenbein znao za tu pakost i da je pripomagao. Ovaj se pak i dalje ponašao veselo i prijateljski, no kako ga je Hurlin sada stao sumnjičiti i njegove šale i oslovljavanja poput komercijalni savjetniče, gospon Hurlin i tomu slično osorno dočekivao, Sunčana se braća ubrzo raspadoše u dva tabora. Naime, tvorničar se brzo bio naviknuo na glupoga Holdriju kao novoga sudruga u spavaonici i učinio ga svojim prijateljem.

Finkenbein, koji je iz nekih skrivenih izvora uvijek imao nešto sitniša u džepu, znao je s vremena na vrijeme ponovno predložiti zajednički izlazak u krčmu. No Hurlin se, unatoč golemu iskušenju, junački držao i nikada im se nije pridružio, mada ga je jedila pomisao da će Heller tim bolje proći. Umjesto toga ostajao je s Holdrijom koji ga je slušao s ozarenim smiješkom na licu ili uplašeno razrogačenih očiju dok je ovaj jadikovao ili psovao ili maštao što bi učinio da mu netko pozajmi tisuću maraka.

Lukas Heller mudro se držao Finkenbeina. Doduše, na samom je početku ugrozio novo prijateljstvo prebirući jedne noći, po svom običaju, po odjeći sobnoga druga u kojoj je pronašao i prisvojio trideset pfeniga. Ali okradeni, koji nije spavao, mirno

je sve to promatrao kroz poluotvorene vjeđe. Ujutro je čestitao užaru na spretnosti zatraživši povrat novca i praveći se kao da je sve bilo samo dobra šala. Tako je stekao potpunu nadmoć nad Hellerom i ako je ovaj u njemu našao dobroga druga, ipak mu nije mogao posve nesputano pjevušiti svoje tužbalice kao Hurlin onom svojemu. Osobito su njegove priče o ženama Finkenbeinu ubrzo dosadile.

“Ta dobro, užaru, nemoj više. Ti si kao vergl s vječno istom pjesmom, nemaš zamjenskoga valjka. Što se žena tiče, mislim da imaš pravo. Ali što je previše, previše je. Moraš si nabaviti pričuvni valjak - nešto malo drukčije jer, znaš, inače mi je bolje bez tebe.”

Takvih je izjava tvorničar bio pošteđen. To mu je, doduše, bilo lagodno, ali mu nije činilo dobro. Što mu je slušač bio strpljiviji, to je on dublje kopao po svom jadu. Još nekoliko puta nakratko bi ga zarazila suverena vedrina dangube Finkenbeina, i onda bi ponovno izvlačio i vježbao one raskošne pokrete rukama i uzrečice iz svoga zlatnog doba, no ruke su mu s vremenom prilično izgubile gipkost, i to više nije dolazilo iz njegove nutrine. Posljednjih sunčanih jesenjih dana sjedio je još katkad pod stablima jabuka što venu, ali na grad i dolinu više nije gledao sa zavišću ili čežnjom, već otuđeno, kao da ga se sve to više ne tiče ili da mu je strano. A i nije ga se ništa više ticalo, jer je vidljivo bio na zalasku i iza sebe nije imao što više tražiti.

To ga je neobično brzo sustiglo. On je, doduše, već ubrzo nakon svojeg pada, u onim oskudnim vremenima kada mu je “Sunce” počelo bivati prisnim, osijedio i počeo gubiti pokretljivost. No još godinama bi se nekako kobeljao i još bi mnogo puta za stolom u krčmi ili na ulici mogao voditi glavnu riječ.

Samo je ubožnica bila ta koja ga je pokosila. Kada je u ono vrijeme bio radostan što dolazi u prihvatilište, nije razmišljao da si time reže svoju najbolju nit. Jer, nije imao dara za život bez projekata i bez izgleda na svakovrsne aktivnosti i spektakle, a činjenica da je u ono vrijeme podlegao umoru i gladi i dao se u mirovinu, značila je njegov pravi bankrot. I sada mu nije ostajalo drugo doli do kraja proživjeti svoj vijek.

Osim toga, Hurlin je prevelik dio života proveo u krčmama, a starih se navika, pa bile one i poroci, sijed čovjek ne rješava bez štete. Samoća i okršaji s Hellerom pridonijeli su da se potpuno ušuti, a kada stari hvalisavac i galamdžija iznenada utihne, tada je već jednom nogom u grobu.

Štošta je sada dolazilo uznemirivati i nagrizati tu neotesanu i loše odgojenu dušu, a pokazalo se da je unatoč negdašnjoj krutosti i svojeglavosti bila vrlo neotporna. Nadstojnik je prvi prepoznao njegovo stanje. Gradskomu župniku, koji je jednom zgodom došao u posjet, rekao je sliježući ramenima: “Čovjeku dođe žao Hurlina. Otkako je tako propao, ne silim ga ni na kakav posao, ali kakva korist, u njega su drugi uzroci. On odveć mozga i proučava, a kada ne bih poznavao ljude takva kova, rekao bih da je riječ o nečistoj savjesti i da mu tako i treba. Ali ni blizu! Njega to izjeda iznutra, u tom je stvar, a čovjek u tim godinama ne može to dugo podnositi, vidjet ćete.” Potaknut time gradski je župnik nekoliko puta sjedio kod tvorničara u njegovoj sobici pokraj zelene krletke za vrapce i s njim razgovarao o životu i umiranju pokušavajući u njegovu tamu unijeti bilo kakvu svjetlost, ali uzalud. Hurlin je slušao i nije slušao, kimao je ili mrmljao, ali ništa nije govorio i bivao je sve rastreseniji i sve čudniji. Od Finkenbeinovih viceva poneki bi mu katkad godio i tada bi se tiho i resko nasmijao, lupio po stolu i s odobravanjem kimnuo glavom, da bi odmah zatim ponovno

u sebi stao osluškivati zbrkane glasove.

Prema vani je pokazivao tek osobu koja je postala tiša i plačljiva, i svatko se s njim ophodio kao inače. Samo bi onaj slaboumnik, da mu je bilo uma, mogao shvatiti Hurlinovo stanje i propast i istog se časa užasnuti. Jer taj je vječno ljubazni i miroljubivi Holdria postao tvorničarov pratitelj i prijatelj. Zajedno su čučali pred drvenom krletkom, pružali prste prema debelom vrapcu dopuštajući da ih kljuca, ujutro su po zimskom vremenu, koje je polako nadolazilo, stajali naslonjeni na toplu peć i jedan drugoga gledali u oči s mnogo razumijevanja kao da su dva mudraca. Ponekad se može vidjeti da se tako gledaju dvije šumske životinje kada su zajedno zatvorene.

Hurlina je ipak najviše izjedalo ono poniženje i sramota što ih je na Hellerov nagovor doživio u "Zvijezdi". Za šankom za kojim je godinama skoro svakodnevno sjedio, na kojem je ostavio svoje zadnje novce, gdje je bio dobar gost i govornik, sada su gostioničar i gosti smijući se gledali kako ga izbacuju. Na vlastitoj je koži morao iskusiti i osjetiti da tamo više ne pripada, da se u njih više ne ubraja, da je zaboravljen i prekrižen i da tamo više nema ni najmanjeg prava.

Za svaku drugu pakost zasigurno bi se prvom prilikom osvetio Helleru. No ovaj put čak nije ni sasuo uobičajene pogrde koje su mu inače tako lako navirale na usta. Što da mu kaže? Ta užar je posve imao pravo. Da je on bio još onaj stari i da je još išta vrijedio, ne bi se u "Zvijezdi" usudili potprašiti mu pete. Bio je gotov i mogao se pakirati.

Sada je gledao naprijed niz tu usku i ravnu i njemu namijenjenu cestu, idući kraj bezbrojnih nizova ispraznih dana - smrti ususret. Tu je sve bilo utvrđeno, učvršćeno, propisano, i sve se neumoljivo podrazumijevalo. Tu nije bilo moguće falsificirati

bilancu ili neki papirić, pretvoriti se u dioničarsko društvo ili se, daj Bože, zaobilazno preko stečaja i zatvora ponovno ušuljati u život. Premda je tvorničar bio spreman na svakovrsne okolnosti i životne situacije i znao im se prilagoditi, na ovu nije bio spreman i nije se znao prilagoditi.

Dobri Finkenbein nerijetko bi mu uputio ohrabrujuću riječ ili ga s dobroćudnim smiješkom utjehe potapšao po remenu.

“Čuj, viši komercijalni savjetniče, nemoj toliko studirati, ionako si dovoljno pametan i tolike si imućne i pametne ljude svojedobno preveslao, zar ne? - Nemojte odmah režati, gospon milijunaš, nije rečeno sa zlom namjerom. To je samo šala, čovječe Božji ta sjeti se svetoga stiha iznad svoga ležaja.”

I dostojanstvom kakva svećenika raširi ruke kao za blagoslov, pa svečano reče: “Dječice, volite jedni druge!”

“A pazi ovo, sad ćemo započeti štedjeti u kašicu, i kada ju napunimo otkupit ćemo od grada njegovu trošnu ubožnicu, vani istaknuti natpis i ponovno otvoriti ono staro “Sunce” da podmažemo bolesni stroj. Što kažeš na to?”

“Pet tisuća maraka kada bismo imali...” stao je Hurlin računati, no ostali su se nasmijali, pa on prestane, uzdahne i ponovno utone u mozganje i zurenje.

Bilo mu je prešlo u naviku da danima trčkara po sobi, katkada bijesno, katkad plaho, drugom pak zgodom vrebajući i zlobno. No inače nikomu nije smetao Holdria mu je često pravio društvo, hvatajući korak pridružio bi mu se u neprestanom trčkaranju po sobi i svojski se trudio odgovarati na poglede, gestikulacije i uzdahe nemirnoga putnika koji je neprestance bježao od zla duha što ga je ipak u sebi nosio. Ako je u životu volio i s promjenjivom srećom igrao prevarantske uloge, sad je bio osuđen da svojim lakrdijaškim manirama mora do kraja

odigrati žalostan svršetak.

U mušičavosti i ludorije toga čudaka odnedavna se ubrajalo i to da se više puta dnevno zavlačio pod krevet, vadio stari natpis sa suncem i sav se predavao nekom čeznutljivo budalastom obredu, čas svečano noseći natpis ispred sebe poput relikvije, čas ga stavljajući preda se i promatrajući ushićena pogleda, čas ga bjesomučno udarajući šakama da bi ga odmah potom ponovno brižljivo njihao, milovao i na posljetku vratio na mjesto. Kada je počeo s tim simboličnim lakrdijama, kod Sunčane je braće izgubio ostatak povjerenja, pa su i njega kao i prijatelja mu Holdriju smatrali potpunom ludom i prema njemu se tako i odnosili. Napose ga je užar gledao s neskrivenim prijezirom, zadirkivao ga i ponižavao kad god je stigao, i ljutio se što je Hurlin to naizgled jedva primjećivao.

Jednom mu je uzeo natpis sa suncem i skrio ga u nekoj sobi. Kada ga je Hurlin htio izvući, a nije ga našao, neko je vrijeme tumarao po kući, potom opetovano tražio na starome mjestu, a onda je svim ukućanima odreda, pa i samom pletaču, stao prijetiti nemoćno držeći gnjevne govore i mlatarajući rukama po zraku. No kada ništa od toga nije pomoglo, sjeo je za stol, zabio glavu u ruke i briznuo u očajan plač koji je potrajao pola sata. To je suosjećajnom Finkenbeinu prelilo čašu. Udario je šakom nasmrt preplašenog užara i natjerao ga da odmah donese skrivenu dragocjenost.

Žilavi je tvorničar unatoč skoro sijedoj kosi mogao poživjeti još mnogo godina. No volja za umiranjem koja se u njemu vrpoljila, ubrzo je našla izlaz. Jedne prosinačke noći starac nije mogao usnuti. Sjedeći u postelji prepustio se ispraznim mislima, zurio u tamne zidove i sam se sebi činio usamljenijim nego ikada. Iz dosade, straha i neutješnosti napokon se

ustao ne znajući zapravo što čini, razvezao svoje konopljane naramenice i njima se bešumno objesio na šarci sobnih vrata. Takvog su ga ujutro pronašli Holdria i nadstojnik koji je došao čuvši luđakov prestrašeni krik. Lice je bilo malo poplavjelo, ali se osim toga na njemu malo što moglo izobličiti.

Užas i iznenađenje bili su veliki, no kratka vijeka. Samo je slaboumnik potiho cmoljio u svoj lončić za kavu, dok su svi ostali znali ili osjećali da taj svršetak nije došao u krivo vrijeme i da nije bilo povoda ni jadikovanju ni srdžbi. Ta nitko ga nije ni volio.

Kada je svojedobno Finkenbein kao četvrti gost stigao u ubožnicu, u gradu su se čule pritužbe da se tek osnovano prihvatilište nedolično brzo puni. Sada je već otišao jedan od tih prekobrojnih. Ako je točno da se žitelji ubožnica najčešće neobično dobro drže i dožive duboku starost, tada je točno i to da rijetko kada rupa ostane onakva kakva jest, nego se uokolo širi. Tako je i tu bilo; u tek procvjetalu koloniju probisvijeta uvukla se bolest i u njoj rasla.

Isprva se činilo da su tvorničara zaboravili i da je sve bilo po starom. Lukas Heller vodio je, koliko mu je Finkenbein dopuštao, glavnu riječ, zagorčavao pletaču život i vješto uspijevao i od ono malo posla polovicu prebaciti na uvijek voljnoga Holdriju. Zbog toga se dobro osjećao i bio veseo. Sada je bio najstariji od Sunčane braće, osjećao se posve domaće i još nikada u životu nije bio u takvom skladu s okolinom i svojim stalnim zaposlenjem čiji su mu mir i polaganost ostavljali vremena da se protegne i osjeti vlastito tijelo i da samoga sebe doživi kao štovanja vrijednu i važnu sastavnicu društva, grada i svijeta u cjelini.

S Finkenbeinom je bilo drukčije. Slika o životu Sunčanoga

brata, kakvu je u svojoj živahnoj mašti nekoć zamislio i predivno oslikao, bila je posve drukčija od onoga što je u zbilji zatekao i vidio. On je doduše izgledom i dalje bio vjetrogonja i šaljivac, uživao u udobnom krevetu, toploj peći i izdašnom jelu, i činilo se da ni u čem ne oskudijeva. I nadalje je sa svojih tajnovitih izleta sa sobom uvijek u grad donosio nekoliko pfeniga za rakiju i duhan i ta dobra darežljivo dijelio s užarom. Također mu je rijetko nedostajalo razbibrige jer je poznavao sva lica u gradu i posvuda bio mio, pa je pred svakim kućnim ulazom i vratima dućana, na mostu i brvnu, uz teretne kočije i ručna kolica u svako doba sa svakim mogao popričati.

No usprkos tomu, u toj se koži nije najbolje osjećao. Došlo je vrijeme kada su mu Heller i Holdria kao svakodnevni drugovi bili od neznatne vrijednosti, i tad ga je, što duže to više, tištala pravilnost toga života koji je propisivao točna vremena za ustanak, objed, rad i počinak. Napokon, a u tom je bila stvar, taj je život za njega bio odveć dobar i udoban. Bio je naviknuo dane gladovanja zamjenjivati danima gozbe, spavati malo na lanenim plahtama malo na slami, biti čas predmetom divljenja čas grdnje. Bio je naviknuo do mile se volje uokolo smucati, plašiti se policije, imati uvijek u pričuvi nekakve poslića i smicalice i od svakoga dana očekivati nešto novo. Ta sloboda, neimaština, pokretnost i neprestana napetost ovdje mu je posvema nedostajala, i doskora je shvatio da ulazak u ubožnicu nije, kako je mislio, bilo njegovo majstorsko djelo, već gluparija sa žalosnim posljedicama za cijeli život.

Pa ako je u tom pogledu Finkenbein prošao gotovo isto kao tvorničar, u svemu ostalome bio mu je čista suprotnost. Prije svega, nije poput onoga bio pokunjen i misli vječno napasao na istome pustom polju tuge i oskudice, već se držao vedro, na-

stojao ne gledati u budućnost, nehajno živeći od danas do sutra. Gledajući i pletača i maloumnika, užara Hellera i tustoga vrapca i to cijelo stanje, pokušavao je vidjeti onu vedriju stranu. A to nije činilo samo njemu dobro, već i cijeloj kući čija je svakodnevica zahvaljujući njemu primala dašak slobodoumlja i vedrine. A on joj je doista bio nužan, jer su Sauberle i Heller uveseljavanju i uljepšavanju jednoličnih dana mogli pridonijeti otprilike onoliko malo koliko i siroti Hodria.

I tako su tekli dani i tjedni. Nadstojnik je od rada i brige bivao sve umorniji i mršaviji, užar je ljubomorno uživao u svojoj jeftinoj ugodi, Finkenbein je zažmirio na jedno oko i održavao se na površini, a Holdria je cvjetao u svom vječnom duševnom miru i svakoga dana rasla je njegova ljubaznost, dobar apetit i pretilost. Idila bi bila savršena. No usred toga hranjivog mira kružio je suhonjavi duh pokojnoga tvorničara. Rupa se i dalje parala.

Tako se jedne srijede u veljači dogodilo da je Lukas Heller ujutro morao obaviti posao u drvarnici, a kako još uvijek nije znao drukčije biti marljiv doli na mahove, uznojio se, otpočinuo ispod vrata te zaradio kašalj i glavobolju. Za ručak je pojeo jedva polovicu od uobičajenog, poslijepodne je ostao uz peć srdeći se, kašljući i psujući, a navečer je već u osam legao u krevet. Idućega jutra pozvali su liječnika. Taj put Heller uopće nije ručao, malo poslije javila se vrućica, a tijekom noći su Finkenbein i nadstojnik morali uz njega naizmjence bdjeti. Idućega je dana užar preminuo, a grad se riješio još jednog ubožnika.

U ožujku je neobično rano zavladalo ljetno vrijeme i sve je prolistalo. Zazelenjeli su veliki brjegovi i mali ulični jarci, ulice su živnule kad su se na njima sjatile kokoši, patke i šegrti, a

zrakom su u veselom zamahu jurcale velike i male ptice.

U sve većoj osami i tišini kuće tjeskoba je Finkenbeinu sve više tištala srce. Oba su ga smrtna slučaja zabrinjavala i sam je sebi sve više sličio na posljednjeg preživjelog na brodu koji tone. Iz sata u sat udisao je mirise provirujući kroz prozor ususret toplini i blagom plavetnilu proljeća. Krv mu je uzavrela u rukama i nogama, a njegovo se još mlađahno srce, osjetivši miris miloga proljeća, prisjećalo starih dana.

Jednoga dana sa sobom iz grada nije donio samo smotuljak duhana i nekoliko najnovijih vijesti, već i dva nova dokumenta u pohabanom voštanom platnu koji su na sebi doduše imali lijep kitnjast rukopis i svečane plave službene pečate, ali nisu bili pribavljeni u vijećnici. Kako jedan ostarjeli i smioni potepuh i pokućar ne bi vladao osjetljivim i tajanstvenim umijećem prenošenja svakovrsnih starih ili novih pečata na uredno ispisane papire? Ne zna i ne može to svatko, jer potrebni su profinjeni prsti i dobra uvježbanost da bi se sa svježeg jajeta skinula tanka unutrašnja opna i besprijekorno raširila, na nju se utisnuo pečat neke stare domovnice i putnoga lista te uredno prenio s vlažne opne na novi papir.

Jednoga je dana Stefan Finkenbein potajice ponovno iščeznuo iz grada i kraja. Sa sobom je na put ponio svoj visoki kruti skitnički šešir, a staru je vunenu kapu ostavio za sobom kao jedinu uspomenu. Vlasti su provele manju i opreznu istragu. No kako je ubrzo dopro glas da je u susjednom kotaru viđen živ i zdrav u jednom omiljenom svratištu, a nije im bilo u interesu da ga bez prijeke potrebe vraćaju, sprječavaju njegovu moguću sreću i dalje ga hrane o gradskome trošku, mudro su odustali od daljnje istrage i nesputanu ptičicu uz najbolje želje pustili da odleprša kamo joj volja. Poslije šest tjedana stigla je

od njega dopisnica iz Bavarske u kojoj je pisao pletaču: "Poštovani gospodine Sauberle, u Bavarskoj sam. Ovdje je mnogo hladnije. Znate što? Uzmite Holdriju i njegova vrapca i pokazujte ga za novac. Tad ćemo moći zajedno putovati. Onda ćemo pokojnomu Hurlinu izvjesiti njegov natpis. Vaš odani Stefan Finkenbein, vjetrogonja."

Od Hellerove smrti i Finkenbeinova odlaska prošlo je petnaest godina, a Holdria još uvijek tust i rumenih obraza obitava u negdašnjem "Suncu". Isprva je neko vrijeme bio sam. Kandidati za ubožnicu bili su suzdržani jer se glas o jezivoj tvorničarovoj smrti, brzom užarovom umiranju i Finkenbeinovu bijegu proširio cijelim krajem, pa su pola godine kuću okruživale jezovite priče. Ali nakon tog vremena, nevolja i tromost ponovno su natjerale neke goste u "Staro sunce", i Holdria od tada nikada više nije bio sam. Gledao je kako dolaze, zajedno s njim objeduju i umiru neobična i dosadna braća, a ovog časa on je najstariji u toj obitelji od šest drugova, ne računajući nadstojnika. Za toplih, ugodnih dana često ih se u punom broju vidi kako sjede na rudini uz brdsku cestu, puše kratke lulice i oronulih lica gledaju dolje na grad što se u međuvremenu proširio dolinom i gore i dolje.

(1904.)

Latinski đak

Sred skučenoga staroga gradića smjestila se ogromna zgrada s brojnim oknima i žalosno izlizanim vanjskim i unutrašnjim stubama, dijelom dostojna poštovanja, dijelom smiješna, a upravo se tako osjećao i mladi Karl Bauer dok je kao učenik, šesnaestogodišnjak, svakoga jutra i podneva ulazio u nju sa školskom torbom. Tu je uživao u lijepom, jasnom i nepodmuklom latinskom i u staronjemačkim pjesnicima, a mučio se s teškim grčkim i algebrom, koju na trećoj godini jednako nije volio kao ni na prvoj, s užitkom je slušao onih nekoliko sjedobradih starih profesora, a muku mučio s nekolicinom mlađih.

Nedaleko školske zgrade stajala je prastara trgovina čijim su mračnim i vlažnim stubama neprestano prolazili ljudi kroz uvijek otvorena vrata, a u hodniku je bilo mračno kao u rogu i vonjalo po rakiji, petroleju i siru. No Karl se dobro snalazio u tom mraku jer je visoko gore u kući bila njegova soba, i tamo je majci vlasnika dućana dolazio na objed i noćenje. Koliko god je dolje bilo mračno, toliko je gore bilo svijetlo i otvoreno; tamo su imali sunca koliko god je sjalo i imali pogled na pola grada čije su krovove gotovo sve odreda znali i mogli ih poimence nabrojati.

Od svakovrsnih ukusnih stvari kojima je dućan obilovao, rijetko je što strmim stubama stizalo ovamo gore, barem ne Karlu Baueru, a objedi stare gospođe Kusterer bili su neizdašni i ni-

kada ga nisu nasitili. No, zanemarimo li to, ona i on stanovali su u sasvim prijateljskim odnosima, a on je svoju sobu posjedovao kao knez svoj dvorac. Nitko mu u njoj nije smetao, mogao je činiti što mu je volja, a činio je štošta. One dvije sjenice u krletki bile bi još najmanja stvar, no on je uredio i neku vrstu stolarske radionice, u peći je talio i lijevao olovo i kositar, a ljeti u kutiji držao sljepice i guštere koji bi mu uvijek nakon kraćeg vremena pobjegli kroz stalno nove rupe u rešetkastoj žici. Osim toga imao je i violinu i kada nije čitao ili se bavio stolarijom, gudio bi na njoj u bilo koje doba dana i noći.

I tako je taj mladi čovjek svakoga dana imao svoje radosti i nikada mu se vrijeme ne bi odužilo, pogotovo što mu nije nedostajalo knjiga koje je posuđivao čim bi koju ugledao. Mnogo je čitao, no nisu mu sve knjige bile jednako drage, već je bajke i priče i tragedije u stihu volio više od svega.

Sve to, ma koliko bilo lijepo, ipak mu nije moglo utažiti glad. Stoga se, kada bi fatalna glad postala neizdrživa, tiho poput lasice znao spustiti niza stare crne stube u kameniti hodnik u koji je samo iz dućana dopirao slabašan tračak svjetlosti. Nerijetko je tamo na visokom praznom sanduku ležao ostatak finoga sira ili je kraj vrata stajalo pola bačvice sleđa. Za dobrih dana ili kada je pod izgovorom da bi htio pomoći Karl hrabro sam ušao u dućan, znalo je katkada u njegovim džepovima završiti i nekoliko šaka punih sušenih šljiva, krušaka i drugih stvari.

U pohode nije odlazio s pohlepom i nečistom savješću, nego dijelom s bezazlenošću gladna čovjeka, dijelom s osjećajima plemenita razbojnika koji ne poznaje strah i odvažno se i gordo suočava s opasnošću. Činilo mu se da je posve u skladu sa zakonima moralnoga svjetskog poretka da ono što je stara

majka škrtareći na njemu prištedjela bude izuzeto iz prepune riznice njezina sina.

Te različite navike, aktivnosti i strasti mogle su uza svemoćnu školu zapravo biti dovoljne da mu ispune vrijeme i misli. No Karla Bauera to još nije zadovoljavalo. Što oponašajući neke učenike, što zbog pročitanih mnogih književnih djela, a što iz potrebe vlastita srca, u ono je doba po prvi put kročio u lijepu, slutnjama ispunjenu zemlju ženske ljubavi. A kako je unaprijed znao da ga njegovo sadašnje nastojanje i udvaranje neće dovesti ni do kakva realna cilja, nije bio odveć skroman i svoje je divljenje iskazivao najljepšoj djevojci u gradu koja je potjecala iz bogate kuće i već samom raskoši svoje odjeće dobrano zasjenila sve vršnjakinje. Svakoga je dana prolazio pokraj njezine kuće, a kada bi ju sreo, skidao je šešir tako duboko kako nije ni pred ravnateljem.

U takvim je, eto, prilikama živio kada je slučaj htio da neka sasvim nova boja uđe u njegov svijet i da mu se otvore nova vrata života.

Jedne večeri potkraj jeseni, ponovno se ne nasitivši od šalice tanke bijele kave, kad je, tjeran glađu, krenuo u pohod. Nečujno se odšuljao niza stube, stao pretraživati hodnik i nakon kraćeg traženja ugledao glinen tanjur na kojem su stajale dvije zimske kruške zamamne veličine i boje, prislonjene uz crveno obrubljenu krišku holandskoga sira.

Gladni je mladić lako mogao zaključiti da je objed namijenjen kućevlasnikovu stolu i da ga je služavka samo na trenutak spustila; no u oduševljenju od neočekivanog prizora, mnogo bliža bila mu je pomisao da je riječ o sretnoj kobi te on s osjećajima zahvalnosti strpa taj dar u džepove.

I prije nego je bio gotov i utekao, kroz podrumska je vrata u

papučama nečujno ušla služavka Babett sa svijećom u ruci i zaprepaštena otkrila nedjelo. Mladi je kradljivac u ruci još držao sir; ukipio se oborivši pogled dok se u njemu sve raspadalo i rušilo u ponor od srama. Stajali su oboje na svjetlosti svijeće, a život će smjelom dječaku otada prirediti i bolnijih trenutaka, no zasigurno nikada mučnijih od ovoga.

"No, takvo što!" reče napokon Babett i pogleda skrhanoga zločinca kao da je on samo oličenje užasa. Nije imao što reći. "Krasno!" nastavi ona. "Ta zar ti nije jasno da je to ukradeno?"

"Pa, jest."

"Isuse i Bože, pa kako ti se to dogodilo?"

"A nekako je tu stajalo, Babett, pa sam mislio..."

"Što si mislio?"

"Kako sam bio strašno gladan..."

Kod tih riječi stara djevojka razrogači oči i zagleda se u sirotog dječaka s beskrajnim razumijevanjem, čuđenjem i samilošću.

"Gladan si? Pa zar tamo gore ne dobiješ ništa za jesti?"

"Malo, Babett, malo."

"Sad još i to! Onda u redu, u redu je. Zadrži to što imaš u džepu, i sir, samo to zadrži, ima toga još u kući. No sad moram gore jer će još netko doći ovamo."

U neobičnu raspoloženju Karl se vratio u svoju sobu, sjeo i zamišljeno jeo najprije holandski sir, a potom kruške. Tada mu je bilo manje tjeskobno oko srca, pa je udahnuo, protegnuo se, a onda na violini zasvirao svojevrstan psalam zahvale. Tek što ga je odsvirao, na vratima se začu tiho kucanje, a kada ih je otvorio, pred njima je stajala Babett pružajući mu ogroman i velikodušno namazan kruh s maslacem.

Koliko god ga je to obradovalo, htio je uljudno odbiti, no kako mu nije dopustila, on rado prihvati.

“Doista krasno sviraš violinu”, rekla je udivljeno, “već mnogo puta sam čula. A što se jela tiče, za to ću se ja već pobrinuti. Navečer ti uvijek mogu ponešto donijeti i nitko za to ne mora znati. Zašto te ne hrani bolje kada tvoj otac ionako mora platiti poveliku hranarinu.”

Dječak je još jednom plaho pokušao sa zahvalom to otkloniti, no ona ga uopće nije slušala, pa je rado pristao. Na kraju su se dogovorili da će Karl za gladnih dana pri ulasku u kuću na stubištu zazviždati pjesmu

“Zlatno večernje sunce”, a ona će doći i donijeti mu štogod za jelo. Zviždi li što drugo ili uopće ne, znači da nije potrebno. Potišteno i zahvalno stavio je svoju ruku u njezinu široku desnicu koja je snažnim stiskom zapečatila sklopljeni savez.

Od toga je trenutka gimnazijalac s užitkom i ganućem uživao suosjećanje i brigu jedne dobre ženske duše, po prvi put nakon dječaštva u svom zavičaju, jer kako su mu roditelji živjeli na selu, rano su ga smjestili u pansion. Često se prisjećao godina proživljenih u zavičaju, jer ga je Babett pazila i mazila kao da mu je majka, a to mu je po godinama otprilike i mogla biti. Imala je oko četrdeset godina i bila je čelična, čvrsta i energična narav. Međutim, prilika čini lopova, a kako je u mladiću nenadano pronašla zahvalna prijatelja i štićenika i ptičicu za šopanje, iz dosad uspavane dubine njezina otvrdnula srca na površinu je sve više izbijala gotovo bojažljiva sklonost nježnosti i nesebičnoj blagosti.

Taj proplamsaj njezina srca dobro je došao Karlu Baueru i brzo ga razmazio kao što i inače sve ponuđeno, pa bio to i najrjeđi plod, dječaci prihvaćaju spremno i kao neko svoje pravo. Tako

se i dogodilo da je već nakon samo nekoliko dana posve zaboravio onaj sramotni prvi susret kod podrumskih vrata i svake je večeri na stubištu zviždukao svoje “Zlatno večernje sunce” kao da nikada i nije bilo drukčije.

I pored svekolike zahvalnosti, Karlova uspomena na Babett možda ne bi ostala tako neuništivo živa da su se njezina dobročinstva ograničila samo na jela. Mladost je gladna, no ništa manje sanjalačka, i odnos prema mladićima ne može se trajno podgrijavati sirom i šunkom, pa čak ni voćem iz podruma i vinom.

Babett ne samo da je u kući Kustererovih bila veoma cijenjena i prijeko potrebna, nego je i u cijelom susjedstvu uživala ugled besprijekorna poštenja. Gdje se ona našla, tamo se pristojno vladalo. Susjede su to znale i s naklonošću su gledale da im se služavke s njom druže, napose one mlađe. Koga bi ona preporučila, nailazio je na dobar prijam, a tko je s njom bio prisan, bio je zaštićeniji nego da je u ženskom konviktu ili djevojačkoj udruzi.

Stoga je petkom navečer i za nedjeljnih popodneva Babett rijetko samo vala; uvijek je bila okružena mlađim služavkama kojima je pomagala utući vrijeme i davala im svakovrsne savjete. Tu su se igrale igre, pjevale pjesme, zadavala šaljiva pitanja i zagonetke, a ako je neka možda imala zaručnika ili brata, smjela ga je dovesti. To se, doduše, vrlo rijetko događalo jer su mladenke ubrzo najčešće postale nevjerne kružoku, a mladi šegrti i sluge nisu s Babett bili u tako prijateljskim odnosima kao djevojke. Nije trpjela razuzdane ljubavne priče; ako bi neka od njezinih štićenica zabludjela na takve staze i ozbiljnim se opomenama nije dala poboljšati, nju bi isključili.

U to veselo djevojačko društvo latinski je đak primljen kao

gost, i tu je naučio možda više nego u gimnaziji. Večer svoga ulaska u društvo nije zaboravio. Bilo je to u stražnjem dvorištu. Djevojke su sjedile na stubama i praznim sanducima, bilo je mračno, a gore je četvrtasto uokvireno večernje nebo još plivalo u slabašnoj, blago modroj svjetlosti. Ispred polukružnoga kolnog ulaza u podrum sjedila je Babett na bačvici, a Karl je bojažljivo stajao do nje naslonjen na vratnicu, šutio i u sumraku promatrao djevojačka lica. U isto je vrijeme pomalo plaho razmišljao što bi njegovi prijatelji rekli na ovo večernje druženje kada bi za njeg saznali.

Ah, ta djevojačka lica! Skoro ih je sva već poznavao iz viđenja, no sada su, ovako zbijena u polutami, bila posve promijenjena i sva odreda zagonetna. Još i danas pamti sva njihova imena i lica, a o mnogima i priču. I to kakve priče! Koliko je samo sudbine, ozbiljnosti, žestine, ali i ljupkosti u tih nekoliko malih života služavki!

Bila je tu Anna iz Zelenoga stabla, koja je nekoć kao sasvim mlada djevojka u svojoj prvoj službi nešto ukrala i za to odsjedila mjesec dana. Sada je već godinama bila vjerna i poštena i slovila je kao pravi mali dragulj. Imala je velike smeđe oči i opora usta, šutljivo je sjedila i odvažnom znatiželjom promatrala mladića. Njezin dragi, koji joj je u vrijeme onog slučaja s policijom postao nevjeran, u međuvremenu se oženio pa ponovno obudovio. Sada je iznova trčao za njom i svakako ju nastojao pridobiti, no bila je čvrsta i pretvarala se da za njega više ne želi znati premda ga je potajice još voljela kao nekoć.

Margareta iz knjigovežnice uvijek je bila vesela, pjevala i kliktala, a njezina je kovrčava crveno-plava kosa zračila toplinom. Uvijek je bila uredno odjevena i nosila nešto lijepo i vedro, modru vrpcu ili cvjetove, a ipak nikada nije trošila novac, već

je svaku lipu slala kući svojem očuhu koji bi to propio ne rekavši ni hvala. Poslije je imala težak život, nespretno se udala, a i inače proživjela svakovrsne nesreće i nevolje, ali i tada je još hodala poletno i lijepo, uređivala se i dotjerivala i, doduše, malo se rjeđe smiješila, ali utoliko ljepše.

I tako su sve redom, koliko god im život davao malo radosti i novaca i ljubaznosti, a mnogo posla, brige i nevolje, sve su se probile i ostale gore, i sve su, uz rijetke iznimke, bile čestiti i neslomljivi borci! Kako su se samo u tih nekoliko slobodnih sati smijale i sitnicama uveseljavale, nekom šalom i pjesmom, šakom oraha i ostatkom nekakve crvene vrpce! Kako su samo od zadovoljstva treperile slušajući neku okrutnu priču o mučeništvu, i kako su u glas pjevale tužbalice i uzdisale, a u očima im se caklile krupne suze!

Neke od njih bile su i odbojne, čangrizave i vječno spremne na zanovijetanje i ogovaranje, no Babett im je, kad god bi ustrebalo, znala oštro odbrusiti. Ali i one su nosile svoj teret i nije im bilo lako. Najveća nesretnica bila je Gret iz Biskupskoga kutka. Život joj je bio bremenit, a i velika vlastita vrlina bila joj je teško breme, pa joj čak ni djevojačka udruga nije bila dovoljno pobožna i stroga, i pri svakoj grubljoj riječi koja bi do nje doprla duboko bi uzdahnula, stisnula usnice i prošaptala: “Pravednik mora mnogo trpjeti.” Ona je iz godine u godinu trpjela, ali joj je dobro išlo, i kada bi prebrajala svoju čarapu punu ušteđenih talira, to bi ju do suza ganulo. Dvaput se mogla udati za nekog majstora, ali to oba puta nije učinila jer je jedan bio vjetrogonja, a drugi je i sam bio tako pravedan i plemenit da bi se uz njega morala odreći onoga uzdisanja i osjećaja neshvaćenosti.

Sve su one tako sjedile u kutu mračnoga dvorišta, uzajamno si pripovijedale svoje dogodovštine i čekale što će još dobroga

i radosnoga donijeti večer. Njihove priče i pokreti učenom se mladiću isprva nisu činili odveć pametnima i profinjenima, no ubrzo, kako minu njegova smetenost, osjećao se slobodnije i bolje, i sada je te djevojke što su jedna do druge sjedile u tami, gledao kao neobičnu, čudno lijepu sliku.

“Ovo bi, dakle, bio gospodin latinski đak”, reče Babett hoteći odmah ispripovijedati priču o njegovu žalosnu gladovanju, no on ju molećivo cimnu za rukav i ona ga dobroćudno poštedi.

“Vi zasigurno silno mnogo učite?” upita crvenkasta plavojka iz knjigovežnice, i odmah nastavi: “Što ćete studirati?”

“Pa, to još nije do kraja određeno. Možda medicinu.” To je izazvalo strahopoštovanje i sve su ga pozorno pogledale.

“No, za to najprije morate pustiti brkove”, reče ljekarnikova Lene i sve su se nasmijale, neke su se tiho hihotale, neke prasnule u smijeh i stale ga zadirkivati stotinama doskočica od kojih bi se bez Babett teško obranio. Na posljetku su zahtijevale da im ispriča priču. Koliko god je bio načitan, nije mu u tom času nijedna padala na um osim bajke o čovjeku koji je pošao u svijet da bi upoznao strah. Tek što je počeo, nasmijale su se i povikale: “Tu već odavno znamo”, a Gret iz Biskupskoga kutka reče prezrivo: “To je samo za djecu.” Tada on posramljeno prestane, a Babett u njegovo ime obeća: “Idući put ispričat će nešto drugo, koliko samo knjiga kod kuće ima!” To mu je odgovaralo i on odluči da će izvrsno udovoljiti njihovoj želji.

U međuvremenu je nebo izgubilo svoj posljednji modri odsjaj, a na zagasitom je crnilu plutala zvijezda.

“Sada stvarno morate poći”, upozorila je Babett, a one su se ustale, protresle i popravile pletenice i pregače, jedna drugoj kimnule glavom i otišle, jedne kroz stražnja dvorišna vratašca, druge kroz hodnik i kućni ulaz.

Karl Bauer također je zaželio laku noć i popeo se u svoju sobu, u isti mah i zadovoljan i ne, nejasnih osjećaja. Jer ma koliko ogrezao u mladalačkoj oholosti i đačkim ludostima, ipak je primjećivao da se u krugu tih novih poznanica živjelo životom drukčijim od njegova i da su skoro sve te djevojke bile čvrstim sponama povezane sa živahnom svakodnevicom i u sebi nosile snage i poznavale stvari koje su njemu bile strane poput bajke. Stoga je nakanio, ne bez određene sitne istraživačke umišljenosti, što dublje zaviriti u zanimljivu poeziju tog naivnog života, u taj svijet praiskonskog pučkog duha, jezovitih priča i vojničkih pjesama. No ipak je osjećao da je taj svijet u nekim stvarima silno nadmoćan njegovu svijetu i bojao se svakovrsna nasilja i ugnjetavanja.

Isprva se, međutim, nije nazirala takva opasnost, a i večernja sijela služavki bivala su sve kraća, jer su već duboko zašli u zimu, i premda je još bila blaga ljudi su svakoga dana očekivali snijeg. Pa ipak, Karl je još našao priliku da se riješi obveze i ispriča priču. Bila je to priča o Zundelheineru i Zundelfriederu koju je pročitao u Škrinjici[1], i ona je naišla na nemalo odobravanje. Pouku s kraja priče bio je izostavio, ali je nekakvu pouku dodala Babett prema vlastitoj potrebi i mogućnosti. Djevojke su, osim Gret, neizmjerno hvalile pripovjedača, naizmjence ponavljale glavne prizore i usrdno ga molile da i idući put ispripovijeda nešto slično. To je i obećao, no već idućega dana tako je zahladilo da se na stajanje na otvorenom nije moglo ni pomisliti; poslije su ga s nadolaskom Božića zaokupile neke druge misli i radosti.

Svake je večeri za svoga oca rezbario tabakeru, a zatim i pri-

1 Schatzkastlein des Rheinischen Hausfreundes, naslov zbirke anonimnih priča u izdanju Johanna Petera Hebela, opisuje vragolaste zgode braće Zundelheinera i Zundelfriedera. (prim. prev.)

kladan stih na latinskom. No stihu nikako nije uspijevao podariti onu klasičnu plemenitost bez koje latinski dvostih uopće ne može stajati na nogama, pa je na kraju krupnim kitnjastim slovima na poklopcu napisao samo “Živio!”, nožićem za rezbarenje izvukao je crte i kutijicu uglačao plovućcem i voskom. Potom je zadovoljno otputovao na praznike.

Siječanj je bio hladan i vedar, a Karl je, čim bi ulovio slobodan trenutak, odlazio na klizanje. Tu je jednoga dana izgubio i onaj ostatak zamišljene ljubavi prema lijepoj građanskoj djevojci. Njegovi prijatelji udvarali su joj se stotinama malih kavalirskih udvornosti, a on je jasno vidio kako se prema svima odnosila s istom hladnom, pomalo obijesnom uljudnošću i vrckavošću. No jednom se odvažio i pozvao ju na klizanje, a da pritom nije ni previše pocrvenio ni zamuckivao, no srce mu je ipak jače tuklo. Stavila je svoju malenu lijevu ruku u mekoj kožnoj rukavici u njegovu promrzlu desnicu, otisnula se s njim na led i jedva da je prikrivala koliko su ju zabavljali njegovi bespomoćni pokušaji galantne konverzacije. Na kraju se od njega odvojila lagano se zahvalivši i kimnuvši glavom, a odmah potom čuo je kako se s prijateljicama, od kojih su neke lukavo pogledavale prema njemu, tako zlobno hihoće kako to znaju samo lijepe i razmažene djevojčice.

To je u njemu prelilo čašu, pa je svoj ionako patvoreni ljubavni zanos s gnušanjem odbacio i počeo uživati u tome da derište, kako ju je sada zvao, ubuduće više ne pozdravlja ni na klizalištu ni na ulici.

Svoju radost zbog odbacivanja nedostojnih okova bezlične ljubavne udvornosti nastojao je izraziti, a možda i uvećati, odlazeći s nekolicinom odvažnih drugova u večernje pustolovine. Rugali su se redarstvenicima, kucali na osvijetljene prozore u

prizemlju, povlačili uzice na kućnim zvoncima, a u električne prekidače uglavljivali krhotine šibica, izluđivali privezane pse čuvare, a u zabačenim ulicama u predgrađu zviždanjem, žabicama i petardama plašili djevojke i žene.

U tim je pothvatima u zimskom večernjem mraku Karl Bauer neko vrijeme uživao; vesela oholost i istodobno tjeskobna grozničavost doživljaja činili su ga bijesnim i smionim i u njemu izazivali divno lupanje srca koje nikomu nije priznavao, ali je u njem uživao kao u opojnosti. Poslije bi kod kuće još dugo svirao violinu ili čitao napete knjige i podsjećao je sam sebe na viteza pljačkaša koji se vratio s razbojničkoga pohoda, obrisao sablju, objesio ju na zid i užgao luč da mirno svijetli.

No kako se u tim večernjim pohodima malo-po-malo sve uvijek svodilo na iste nepodopštine i zabave, a nikada se nisu događale one potajice očekivane prave pustolovine, užitak mu je postupno omrznuo i on se stao sve više i više povlačiti iz obijesnog društva. A upravo one večeri kada je posljednji put sudjelovao i bio već napola odsutan duhom, ipak mu se nešto moralo dogoditi.

Njih četiri dječaka trčkarala su ulicom Bruhel, igrala se malim štapovima za šetnju i smišljala vragolije. Jedan je na nosu imao limeni cviker, a sva četvorica nosila su šešire i kape obijesno naherene na potiljak. Poslije nekog vremena pretekne ih užurbana služavka prohujavši pokraj njih s velikom košarom obješenom o ruku. Iz košare je visio dugačak komad crne vrpce i čas bi veselo zalepršao, čas zaprljanim krajem dotaknuo tlo.

Ne misleći pritom zapravo ni na što, Karl Bauer iz oholosti primi vrpcu i čvrsto ju stisne. Dok se mlada služavka bezbrižno udaljavala, vrpca se sve više i više odmatala, a dječaci se stadođe zlurado smijati. Djevojka se tada okrenu, lijepa, mlada

i plavokosa, i u hipu se stvori ispred dječaka koji su pucali od smijeha te Baueru prilijepi pljusku, na brzinu pokupi izgubljenu vrpcu i požuri svojim putem.

Sada su se dječaci stali rugati kažnjenom Karlu, no on se ušutio i na prvom uglu ulice od njih se na brzinu rastao i otišao.

Bilo mu je neobično oko srca. Djevojka čije je lice vidio samo na trenutak u polumračnoj ulici doimala se vrlo lijepom i milom, a udarac od njezine ruke, ma koliko ga se stidio, više ga je blažio nego bolio. Pri pomisli da je tom dragom stvorenju priredio glupu dječačku psinu i da je sada zacijelo na njega ljuta i smatra ga priprostim lakrdijašem, zapekla ga je savjest i obuzeo stid.

Polako se vraćao kući i na strmom stubištu ovaj put nije zazviždao pjesmicu, već se tiho i potišteno popeo u sobu. Pola sata prosjedio je u mračnoj i hladnoj sobi čela prislonjena na prozorsko staklo. Zatim je izvukao violinu i svirao sve odreda nježne, stare pjesme iz svoga djetinjstva, među njima neke koje već četiri ili pet godina nije zapjevao ni zasvirao. Mislio je na sestru i vrt njihove kuće, na stablo kestena i crvene dragoljube na verandi, i na majku. A kada je potom umoran i zbunjen legao u krevet, a nije mogao odmah zaspati, prkosnomu se pustolovu i uličnom heroju dogodilo da je sasvim tiho i nježno zaplakao i prigušeno jecao sve dok nije utonuo u san.

Karl je sada među svojim dosadašnjim večernjim pustolovima došao na glas kao kukavica i dezerter jer više nije sudjelovao u pohodima. Umjesto toga čitao je Don Carlosa, pjesme Emanuela Geibela i Biernatzkijev Otok brodolomaca[2], počeo pisati dnevnik i još vrlo rijetko koristio uslužnost dobre Babett.

---

2 Die Hallig, oder die Schiffbriichingen aufdem Eiland in der Nordsee, roman manje poznatoga njemačkog pisca JohannaChristoshaBiernatzkoga iz prve polovice 19. st. (prim. prev.)

Ona je pak stekla dojam da s mladićem nešto zasigurno nije u redu, a kako je već na sebe preuzela skrb o njemu, jednoga se dana pojavila na vratima njegove sobe da izvidi što je posrijedi. Nije došla praznih ruku, već je donijela lijep komad kobasice i zahtijevala da ju Karl istog časa pred njom pojede.

“Ma pusti, Babett”, rekao je, “sada baš nisam gladan.”

Ona je međutim smatrala da bi mladi ljudi morali u svako doba moći jesti i nije popustila sve dok joj nije ispunio želju. Svojedobno je nešto načula o preopterećenosti gimnazijske mladeži, no nije znala koliko se njezin štićenik čuvao bilo kakvog premaranja učenjem. Sada je u zamjetnu smanjenju njegova teka vidjela početak bolesti, stala mu držati prodike, potanko se raspitivala o tome kako se osjeća, a na kraju mu ponudila prokušano narodno sredstvo za čišćenje crijeva. Tu se Karl morao nasmijati, pa joj je objasnio da je posve zdrav i da njegov smanjeni tek potječe od raspoloženja ili zlovolje. To je odmah shvatila.

“Više te gotovo nikada ne čujem zviždati”, rekla je živahno, “a nitko ti nije umro. Reci mi, nisi se valjda zaljubio?”

Karl nije mogao prikriti da je lagano porumenio, no tu je sumnju ljutito odbio tvrdeći da mu ne nedostaje ništa drugo doli malo razonode jer mu je dosadno.

“Onda odmah znam nešto za tebe”, uskliknu Babett veselo. “Sutra je vjenčanje malene Lies iz Donje krčme. Već dugo je zaručena s nekim radnikom. Čovjek bi pomislio da je mogla naći i bolju priliku, ali taj muškarac nije loš, a novac sam po sebi ne čini čovjeka sretnim. Na to vjenčanje moraš doći, Lies te već pozna, a svi se raduju kada dođeš i pokažeš da nisi odveć ohol. Anna iz Zelenoga stabla i Gret iz Biskupskoga kutka također će doći, no inače neće biti mnogo ljudi. Tko bi sve to

platio? Bit će to skromna svadba, u kući, bez svečanog objeda i plesa i tomu sličnoga. I bez toga čovjek može biti zadovoljan.”

“Ali ja ipak nisam pozvan”, rekao je Karl dvoumeći se, jer ga to uopće nije privlačilo. Babett se samo nasmijala.

“Koješta, za to ću se ja već pobrinuti, a uostalom riječ je samo o jednom ili dva sata navečer. Upravo mi je palo napamet ono najbolje! Ponijet ćeš violinu. - Ta zašto ne bi! Ah, glupi izgovori! Ponijet ćeš ju, vrijedi, to će unijeti malo živosti, a i ljudi će ti biti zahvalni.” Nije dugo potrajalo i mladi je gospodin obećao.

Idućega je dana Babett predvečer došla po njega; bila je odjevena u dobro uščuvanu svečanu haljinu iz svojih mlađih dana koja ju je silno sputavala i grijala, i bila je sva ustreptala i rumena u licu radosno iščekujući početak svečanosti. Nije dopustila da se Karl preodjene, već samo da stavi čist ovratnik, a čizme mu je, usprkos svojoj svečanoj opravi, iščetkala čim ih je obuo. Zatim su zajedno pošli u siromašnu kućicu u predgrađu gdje je mladi bračni par unajmio sobicu s kuhinjom i malenom ložnicom. Karl je ponio violinu.

Hodali su polako i oprezno jer je od jučer zatoplilo i snijeg je kopnio, a tamo su ipak htjeli stići čistih čizama. Babett je pod rukom nosila ogroman i masivan kišobran, a crvenosmeđu opravu objema je rukama držala visoko podignutu, no to nije veselilo Karla koji se pomalo stidio da ga vide u njezinu društvu.

U vrlo skromnom, gipsom obijeljenom dnevnom boravku upravo vjenčanih mladenaca sjedilo je oko jelova, uredno prostrta kuhinjskoga stola sedam ili osam uzvanika, osim samoga para još dvoje mladoženjinih kolega i nekoliko sestrični ili

prijateljica mlade žene. Za svečani objed posluženo je svinjsko pečenje sa salatom, zatim se na stolu našla torta, a na podu pored stola dva velika vrča piva. Kada je Babett došla s Karlom svi su se ustali, domaćin se dvaput sramežljivo naklonio, a govoru vještija supruga na sebe je preuzela pozdravljanje i predstavljanje i svaki se gost rukovao s pridošlima.

“Poslužite se kolačem”, rekla je domaćica. Muž je šutke stavio na stol dvije nove čaše i natočio pivo.

Prilikom upoznavanja, budući da još nije bilo upaljeno svjetlo, Karl nije prepoznao nikoga osim Gret iz Biskupskoga kutka. Na Babettin je mig kovanicu zamotanu u papir, koju mu je prije toga dala Babett, spustio domaćici u ruku čestitajući joj. Tada su mu primaknuli stolicu i on sjedne ispred svoje čaše piva.

U tom trenutku trgne se ugledavši pored sebe lice mlade služavke koja ga je nedavno ošamarila u ulici Bruhel. Činilo se da ga ne prepoznaje, jer ga je ravnodušno gledala u lice, a na domaćinov prijedlog da svi zajedno nazdrave, ljubazno mu je pružila svoju čašu. To ga je donekle umirilo i Karl se odvaži izravno ju pogledati. U posljednje je vrijeme svakodnevno mislio na to lice koje je samo jednom nakratko vidio i poslije nikada više, a sada se čudio kako je izgledala drukčije. Bila je blaža i nježnija, pa i malo vitkija i lakša nego njezina slika koju je Karl nosio u sebi. Ali nije bila manje lijepa i bila je još mnogo ljupkija i učinila mu se jedva nešto starijom od njega.

Dok su ostali, napose Babett i Anna, živahno razgovarali, Karl nije znao što bi rekao, pa je šuteći samo sjedio, vrtio u ruci čašu piva ne skidajući očiju s mlade plavojke. Gotovo da se uplašio pri pomisli koliko je samo često žudio poljubiti ta usta, jer što ju je duže gledao, ta mu se pomisao činila sve težom i smionijom, pače sasvim nemogućom.

Karl se pokunjio i neko vrijeme sjedio šutljiv i neveseo. Tada ga Babett pozove da zasvira na violini. Mladić se prvo malo opirao i nećkao, zatim je dohvatio kutiju, malo trzao i ugađao žice, a onda zasvirao omiljenu pjesmu koju je, iako previsoko intoniranu, cijelo društvo odmah prihvatilo.

Time je led bio probijen i oko stola je zavladalo bučno veselje. Gostima je pokazana i nova novcata malena stajaća svjetiljka koju su napunili uljem i upalili. Pjesma za pjesmom odzvanjala je sobom, stigao je i nov vrč piva, a kada je Karl Bauer zasvirao jedan od rijetkih plesova koje je znao, u trenu su se skočila tri para i smijući se zaplesala u preuskoj prostoriji.

Oko devet sati gosti su se počeli razilaziti. Plavokosa djevojka jednu je ulicu išla zajedno s Karlom i Babett, a on se odvažio s djevojkom povesti razgovor.

"Gdje ste ovdje na službi?" upitao je bojažljivo.

"Kod trgovca Kolderera, u Slanoj ulici na uglu."

"A, tako."

"Da."

"Da zbilja. Tako..."

Zatim je zavladala duža stanka. No on je riskirao i još jednom započeo.

"Jeste li već dugo ovdje?"

"Pola godine."

"Sve mislim kao da sam vas već negdje vidio."

"Ali ne i ja vas."

"Jednom navečer, u ulici Bruhel, zar ne?"

"Ne znam za to. Ta ne može se čovjek zagledavati u sve ljude na ulici."

Odahnuo je sav sretan što u njemu nije prepoznala nekadašnjega zlotvora; već je bio odlučio moliti ju za oprost.

Sada je stigla do ugla svoje ulice i zastala da se pozdravi. Pružila je Babett ruku, a Karlu reče: “Onda, zbogom, gospon student. I hvala lijepo!”

“A za što?”

“Za glazbu, lijepu glazbu. Dakle, laku noć oboma.”

I upravo kada se htjela okrenuti, Karl joj pruži ruku, a ona ju ovlaš primi. Potom se udalji.

Kada je poslije na stubišnom odmorištu Babett zaželio laku noć, ona ga upita: “I, je li bilo lijepo ili ne?”

“Bilo je lijepo, predivno, kako da ne”, rekao je sretno, zadovoljan što je bilo tako mračno jer je osjećao kako mu topla krv navire u lice.

Dani su postajali duži. Bivalo je sve toplije i sve modrije, čak se i u najskrovitijim jamama i dvorišnim zakutcima topio stari sivi led, a za svijetlih je popodneva zrakom već strujala slutnja ranog proljeća.

Sada je i Babett ponovno otvorila svoj večernje dvorišno sijelo pa je, kad god bi vrijeme dopuštalo, sjedila ispred podrumskoga kolnog ulaza razgovarajući sa svojim prijateljicama i štićenicama. Karl se međutim nije više družio s njima, već je plovio u sanjarskim oblacima svoje zaljubljenosti. U sobici je prestao uzgajati vivarij, a više se nije bavio ni rezbarenjem ni stolarijom. No zato je nabavio par željeznih utega pretjerane veličine i težine, i kada sviranje na violini nije pomagalo, s njima je do iznemoglosti vježbao šećući po sobici gore-dolje.

Tri ili četiri puta ponovno je na ulici sreo plavokosu mladu služavku i svaki mu se put učinila još milijom i ljepšom. Ali s

njom više nije razgovarao niti je za to vidio ikakva izgleda.

A onda se jednoga nedjeljnog popodneva, prve nedjelje u ožujku, dogodilo da je na izlasku iz kuće iz malenoga dvorišta začuo glasove okupljenih djevojaka i ponesen iznenadnom znatiželjom stao uz pritvorena vrata te virio kroz prorez. Vidio je Gret i veselu Margret iz knjigovežnice kako sjede, a iza njih glavu svijetloplave kose koja se u tom trenutku lagano podignula. Karl u njoj prepozna svoju djevojku, plavokosu Tinu, i od vesela je zaprepaštenja prvo morao duboko udahnuti i pribrati se prije nego je otvorio vrata i prišao društvu.

“Već smo pomislile da je gospodin možda postao preponosan”, uzviknu Margret smijući se i prva mu pruži ruku. Babett mu priprijeti prstom, ali mu odmah oslobodi mjesto i pozove ga da sjedne. Zatim su žene nastavile započete razgovore. No čim je uzmogao, Karl je napustio svoje sjedalo i neko vrijeme šetao dok se nije zaustavio pokraj Tine.

“Tako, i vi ste tu?” upitao je tiho.

“Naravno, zašto da ne? Uvijek sam vjerovala da ćete jednom doći. Vi sigurno stalno učite.”

“O, pa to s učenjem i nije tako strašno, to se da riješiti. Da sam barem znao da ste tu, sigurno bih došao.”

“Joj, nemojte s takvim komplimentima!”

“Ali to je istina, posve sigurno. Znate, onda na vjenčanju bilo je vrlo lijepo.”

“Da, vrlo zgodno.”

“Jer ste vi tamo bili, samo zato.”

“Nemojte takvo što govoriti, vi se samo šalite.”

“Ne, ne. Nemojte mi zamjeriti.”

“Zašto zamjeriti?”

“Već sam se bojao da vas nikada više neću vidjeti.”

“Da, i onda?”

“Onda - onda više ne znam što bih učinio. Možda bih skočio u vodu.”

“O da, bilo bi šteta za kožu, mogla bi se smočiti.”

“Da, vama bi bilo samo do smijeha.”

“To pak ne. Ali vi pričate takve stvari koje bi čovjeka mogle posve zbuniti. Pazite što govorite jer bih vam još mogla povjerovati.”

“To i smijete učiniti, ja drukčije i ne mislim.”

Tad ga nadjača opori Gretin glas. Kreštavo i jadikujući pričala je dugačku i strašnu pripovijest o nekom zlu gospodaru koji se bijedno ophodio sa služavkom, i loše ju hranio, a kada se razboljela, jednostavno ju je otpustio. I tek što je završila priču, stadoše sve ostale bučno i žustro govoriti uglas sve dok ih Babett nije opomenula da se smire. U žaru rasprave Tinu je njezina prva susjeda primila rukom oko struka, pa je Karl Bauer shvatio da zasad mora odustati od daljnjega razgovora. Nije više prilazio radi novog zbližavanja, ali je strpljivo čekao sve dok poslije gotovo dva sata Margret nije dala znak za polazak. Već se smračilo i postalo je hladno. Karl se na brzinu pozdravio i žurno udaljio.

Kada se četvrt sata poslije u blizini svoje kuće Tina opraštala od posljednje pratiteljice i djelić puta išla sasvim sama, najednom iza nekog javora pred njom iskrsnu latinski đak i pozdravi ju uljudno i plaho. Malo se uplašila i gotovo ga srdito pogledala.

“Ma što hoćete vi tu?”

Tada primijeti da je mladić posve prestrašen i blijed, pa prilično ublaži i pogled i glas.

“No dakle, što vam je?”

Strašno je mucao jedva izgovarajući išta razgovijetno. Ipak je razumjela što želi reći, a razumjela je i da on to ozbiljno misli, i tek što je vidjela mladića tako joj bespomoćno prepuštenog, već se nad njim sažalila, ne osjetivši, dakako, zbog toga ništa manje ponosa i radosti zbog svoga trijumfa.

“Ne činite gluposti”, govorila mu je dobrodušno. A čuvši da mu glas guše suze, ona doda: “Drugi put ćemo razgovarati, sada moram kući. Ne smijete biti tako uzbuđeni, zar ne? Onda, do viđenja!”

Rekavši to, hitro se udalji kimajući glavom, a on je odlazio polako, vrlo polagano dok je sve jače padao mrak i napokon se posve pretvorio u tamu i noć. Hodao je ulicama i trgovima, pokraj kuća, visokih zidina, vrtova i zdenaca što meko žubore, do polja izvan grada pa natrag, ispod svodova gradske vijećnice i do gornjega sajmišnog trga, no sve se promijenilo i pretvorilo u nepoznatu zemlju iz mašte. Volio je djevojku i to joj je rekao, a ona je prema njemu bila ljubazna i rekla mu “doviđenja”!

Dugo je tumarao uokolo, a kako mu je postalo hladno, ruke je zavukao u džepove hlača. Kada je skrenuvši u svoju ulicu podignuo pogled, prepoznao mjesto i probudio se iz sna, stao je, ne mareći za kasni večernji sat, glasno i prodorno zviždati. Sve je odjekivalo ulicom već utonulom u noć i utihnulo je tek u prohladnome hodniku kuće udovice Kusterer.

Tine je mnogo razmišljala u što će se sve to razviti, svakako više od njega zaljubljenoga koji u groznici iščekivanja i slatkom uzbuđenju nije stizao misliti. I što se više vraćala na pro-

tekle događaje i o njima razmišljala, to je ljepuškastom mladiću nalazila manje zamjerki; također joj je bio nov i divan osjećaj znati da je jedan tako uglađen i obrazovan, usto još i neiskvaren mladić zaljubljen u nju. Ipak nijednog trenutka nije pomišljala na ljubavnu vezu koja bi joj mogla donijeti samo neprilike ili čak štetu i ni u kom slučaju nije mogla voditi dobrom cilju.

S druge pak strane nije željela grubim ili dapače nikakvim odgovorom povrijediti sirotoga dječaka. Najradije bi ga napola sestrinski, napola majčinski odbila sve kroza smijeh i šalu. Djevojke su u tim godinama već zrelije i u sebe sigurnije nego dječaci, a osobito je služavka, koja zarađuje vlastiti kruh, u pitanjima životne mudrosti kudikamo naprednija od svakoga učenika ili brucoša, pogotovo ako je ovaj zaljubljen i bezvoljno prepušten njezinim prosudbama.

Misli i odluke zabrinute djevojke dva su se dana neprestance kolebale. I koliko god bi često došla do zaključka da je najbolje strogo i jasno ga odbiti, toliko se često protivilo njezino srce koje u mladića nije doduše bilo zaljubljeno, ali mu je bilo privrženo nekom sućutno dobrostivom naklonošću.

Na posljetku je učinila ono što većinom ljudi učine u takvim prilikama: svoje je odluke vagala toliko dugo dok se takoreći nisu potrošile i zajedno ponovno predstavljale ono isto sumnjičavo kolebanje kao i na samom početku. A kada je došlo vrijeme za djela, nije učinila ni izgovorila nijednu riječ od svega unaprijed smišljenoga i odlučenoga, već se posvema prepustila trenutku, baš kao i Karl Bauer.

Susrela ga je treće večeri u blizini svoje kuće, dobivši prilično kasno još jedan izlazak. Skromno ju je pozdravio i izgledao vrlo pokunjeno. Dvoje mladih stajalo je sučelice ne znajući što

bi jedno drugom rekli. Tine se bojala da ju netko ne vidi i brzo se povukla u otvoren, mračan kolni ulaz, a Karl ju je plašljivo slijedio. U pokrajnjoj staji konji su strugali kopitima, a u jednom od susjednih dvorišta ili vrtova neki je neiskusni diletant iskušavao početničke hvatove na flauti.

“Uh, što ovaj pisti!” reče Tine tiho i usiljeno se nasmija.

“Tino!”

“Da, molim?”

“Ah, Tino...”

Plahi mladić nije znao što će od nje čuti, no činilo mu se da se plavokosa djevojka nije na njega nepomirljivo naljutila.

“Tako si draga”, prošaptao je i istog se trenutka uplašio što joj je bez pitanja rekao ti.

Malo je oklijevala s odgovorom. Tada on, glave posve ispražnjene i smušene, posegnu za njenom rukom učinivši to tako plaho i držeći ju za ruku tako bojažljivo labavo i molećivo, da ga nije mogla zasluženo ni ukoriti. Štoviše, nasmiješila se i slobodnom je lijevom rukom sirotoga ljubavnika nježno pogladila po kosi.

“Ne ljutiš se na mene?” upitao je blaženo potresen.

“Ne, dječače, mali moj”, nasmije se Tine sada ljubazno.

“Ali sada moram poći, kod kuće me čekaju. A moram još i po kobasicu.”

“Zar ne smijem s tobom?”

“Ne, što ti pada na pamet! Kreni ispred mene i ravno kući, da nas netko ne vidi zajedno.”

“Onda laku noć, Tino.”

“Da, pođi sada. Laku noć.”

Štošta je još htio upitati i zamoliti, no sada više nije na to mislio i pošao je sretan, koraka mirna i laka kako da je popločana gradska ulica meka tratina, očiju slijepih i prevrnutih kao da dolazi iz neke zasljepljujuće svijetle zemlje. Jedva da je s njom nešto prozborio, ali joj je rekao ti i ona njemu, držao ju je za ruku, a ona mu je pogladila kosu. To mu se činilo više nego dovoljnim, i još je nakon mnogo godina, kad god bi se sjetio te večeri, osjećao kako mu sreća i zahvalna dobrota ispunjaju dušu poput zrake svjetlosti.

No Tine, naknadno razmišljajući o zgodi, nikako nije shvaćala kako se to zbilo. Ipak je dobro osjećala da je Karl te večeri doživio sreću i da joj je na tome zahvalan, a nije ni zaboravila njegovu dječju sramežljivost, pa na posljetku u svemu što se dogodilo nije nalazila većeg zla. Pametna je djevojka ipak znala da je od sada odgovorna za tog sanjara, pa je nakanila na započetoj ga niti što blaže i što sigurnije izvesti na pravi put. Jer i sama je, ne tako davno, bolno iskusila daje prva čovjekova zaljubljenost, ma koliko bila sveta i lijepa, tek pripomoć i zaobilazni put. Sada se nadala da će dječaku pomoći da bez nepotrebne boli prevlada to stanje.

Idući susret dogodio se tek u nedjelju kod Babett. Tamo je Tine ljubazno pozdravila gimnazijalca, s mjesta mu jednom ili dvaput smiješeći se kimnula, više ga puta uvukla u razgovor i inače ostavljala dojam kao da s njim nije u drukčijim odnosima nego prije. No za njega je svaki njezin osmijeh bio neprocjenjiv dar, a svaki pogled plamen koji ga obavija sjajem i žarom.

Nekoliko dana poslije Tine je s mladićem napokon jasno progovorila. Bilo je to popodne poslije škole, Karl je ponovno u tom kraju vrebao u blizini njezine kuće, a njoj se to nije svidjelo. Kroz omanji vrt povela ga je u drvarnicu iza kuće gdje

je mirisalo na piljevinu i suhu bukovinu. Tamo ga je ukorila, napose mu zabranivši uhođenje i vrebanje i jasno ga poučila što se priliči zaljubljenu mladiću njegova kova.

“Vidiš me svaki put kod Babett, i odatle me uvijek možeš pratiti ako želiš, ali samo do tamo dokle i ostali idu, ne cijelim putem. Sam ne smiješ ići sa mnom, a ne budeš li pred drugima pazio i znao se svladavati, sve će poći po zlu. Ljudi posvuda imaju oči, i gdje vide dim, odmah viču vatra.”

“Da, ali ako sam tvoj dragi”, podsjetio ju je Karl pomalo plačno. Nasmijala se.

“Moj dragi! Što sad to znači! Reci to samo Babett ili svom ocu, ili profesoru! Ti si meni vrlo drag i ne želim prema tebi biti nepravedna, no prije nego bi mi mogao biti dragi, morao bi prvo biti svoj gospodar i jesti vlastiti kruh, a do tada je još mnogo vremena. U međuvremenu, ti si jednostavno zaljubljeni školarac, a da ti nisam sklona ne bih s tobom o tome uopće razgovarala. No zbog toga ne trebaš biti žalostan, to neće popraviti stvar.”

“A što da učinim? Nisam li ti drag?”

“O maleni! Ta ne radi se o tome. Samo trebaš biti razuman i ne tražiti ono što u svojim godinama ne možeš dobiti. Bit ćemo dobri prijatelji i malo pričekati, a s vremenom će stvari doći na svoje mjesto.”

“Misliš? Vidi, nešto sam ti ipak htio reći.”

“A što?

“Naime...”

“Ta govori već jednom!”

“... ne bi li mi htjela dati i poljubac.”

Promatrala je njegovo pocrvenjelo lice što je nesigurno izusti-

lo pitanje, i njegova dječačka, lijepa usta, i na trenutak joj se učinilo gotovo dopuštenim ostvariti mu želju. No odmah samu sebe prekori i strogo odmahnu glavom.

"Poljubac? A radi čega?

"Tek tako. Ne moraš se ljutiti."

"Ne ljutim se. Ali ni ti ne moraš biti drzak. Jednom ćemo poslije o tome ponovno razgovarati. Jedva da me poznaš i već bi se ljubio! S tim se stvarima ne treba igrati. Hajde, budi sada dobar, u nedjelju ću te ponovno vidjeti, a tada bi mogao ponijeti i svoju violinu, zar ne?"

"Da, rado."

Otpravila ga je i gledala za njim kako odlazi zamišljeno i pomalo neveselo. Činilo joj se da je on ipak dobar momak i da ga ne smije previše povrijediti.

Premda su Tinine opomene za Karla bile gorak zalogaj, ipak ih je poštivao i nije se loše vladao. Doduše, njegove su predodžbe o voljenoj osobi bile donekle drugačije i isprva je bio prilično razočaran, no uskoro je otkrio staru istinu da je više radosti u davanju nego u uzimanju i da je veće blaženstvo i ljepota ljubiti negoli biti ljubljen. To što svoju ljubav nije morao skrivati i stidjeti je se, već je vidio da je priznata, premda isprva ne i nagrađena, dalo mu je osjećaj zadovoljstva i slobode i izdignulo ga iz uskoga kruga njegova dosadašnjeg beznačajnog života u viši svijet velikih osjećaja i ideala.

Na djevojačkim okupljanjima sada je svaki put odsvirao na violini nekoliko pjesmica.

"To je samo za tebe, Tino," rekao joj je poslije, "jer ti inače ništa ne mogu dati i za ljubav učiniti."

Proljeće se bližilo i najednom je bilo tu, sa žutim lijepim ka-

tama na nježno zelenim livadama, s dubokom modrinom dalekih šumovitih planina, s tankom koprenom mladoga lišća u krošnjama i pticama selicama što se vraćaju. Domaćice su stavljale lonce sa zumbulima i pelargonijama na zeleno obojene police za cvijeće ispred prozora. Muškarci su oko podneva probavljali svoj objed stojeći ispred kućnih vrata u kratkim rukavima, a navečer su vani mogli kuglati. Mladi su ljudi postajali nemirni, zaneseniji i stali se zaljubljivati.

Jedne nedjelje što je osvanula blago modra i nasmiješena iznad već zelene riječne doline pošla je Tine u šetnju s prijateljicom. Htjele su sat vremena prošetati do Emanuelova dvorca, jedne ruševine u šumi. Ali kada su, već izvan grada, prolazile pokraj vesele vrtne restauracije u kojoj je odzvanjala glazba, a na okruglom se podiju od tratine plesao lagani valcer, uspjele su se doduše othrvati iskušenju, ali polako i oklijevajući, a kada se cesta savila u luku, a u zavoju još jednom do njih dopro onaj slatki zvuk već udaljene glazbe, one još više uspore hod, i na kraju više uopće nisu hodale, već su se naslonile na ogradu i slušale, a kad su nakon nekog vremena ponovno skupile snagu za hodanje, veselo je čeznutljiva glazba bila jača od njih i prizvala ih natrag.

“Stari Emanuelov dvorac neće nam pobjeći”, rekla je prijateljica i time su se obje utješile te rumene u obrazima i oborenih pogleda ušle u vrt u kojem se kroz mrežu granja i smolastih kestenovih pupoljaka nebo još modrije smiješilo. Bilo je to predivno poslijepodne, a kada se Tine predvečer vraćala u grad, nije bila sama, već ju je ljubazno pratio snažan, naočit muškarac.

Ovaj put Tine je naišla na pravoga. Bio je stolarski pomoćnik i nije morao predugo čekati ni s majstorskim ispitom ni sa že-

nidbom. Govorio je u naznakama i nemušto o svojoj ljubavi, a jasno i tečno o svojim prilikama i izgledima. Pokazalo se da je Tinu, dok se još nisu poznavali, već nekoliko puta vidio, da ju je iskreno želio i da mu nije bilo samo do prolazna ljubavna zadovoljstva. Tjedan dana viđala ga je svakodnevno i svakim joj je danom bivao sve draži, istodobno su razgovarali o svem potrebnom, a onda se složili i jedno pred drugim i pred svojim poznatima nastupili kao zaručnici.

Prvotno sanjalačko Tinino uzbuđenje zamijenila je tiha, gotovo svečana sreća zbog koje je na trenutak sve zaboravila, pa i jadnoga učenika Karla Bauera koji ju je cijelo to vrijeme uzaludno čekao.

Kada joj je zapostavljeni mladić ponovno došao na pamet bilo joj ga je toliko žao da je u prvi mah pomislila kako će mu tu novost još neko vrijeme tajiti. No onda joj se ipak učinilo da to nije dobro ni dopušteno, i što je više o tom razmišljala, činilo joj se sve težim. Strepila je od toga da s njim, koji ništa ne sluti, posve otvoreno razgovara, a ipak je znala da je to jedini valjani put. Tek sad je uvidjela koliko je opasna bila njezina dobronamjerna igra s tim dječakom. Nešto se svakako moralo dogoditi prije nego mladić od drugih sazna za njezinu novu vezu. Nije htjela da o njoj loše misli. Osjećala je, mada ne znajući jasno, da je mladiću pružila prvi okus i slutnju ljubavi i da bi ga spoznaja o prevarenosti povrijedila, a doživljaj u njemu zatrovala.

Na kraju je u posvemašnjoj zbunjenosti otišla k Babett koja, doduše, i nije bila najpozvanija suditi o ljubavnim pitanjima. Znala je, međutim, da je Babett voljela svoga latinskog đaka i o njemu skrbila, pa je tako radije htjela podnijeti njezin prijekor negoli znati da je zaljubljeni mladić ostavljen sam bez zaštite.

Prijekor nije izostao. Pozorno i bez riječi saslušavši cijelu djevojčinu pripovijest, Babett srdito lupi nogom o pod i stade ju ogorčeno grditi.

“Ne uljepšavaj stvari!” izgalami se na nju. “Jednostavno si ga vukla za nos i njime, Bauerom, besramno se poigrala, ništa drugo.”

“Grdnja neće mnogo pomoći, Babett. Vidiš, da mi je bilo samo do zabave, tada ne bih dotrčala ovamo k tebi i priznala. Nije mi bilo tako lako.”

“Je li? I što sad misliš? Tko bi sada trebao pokušati kašu? Možda ja? Pa ipak sav teret ostaje na dječaku, jadan on.”

“Da, žao mi ga je. Ali slušaj me. Mislim da ću sad s njim porazgovarati i sve mu sama reći, ne želim se štedjeti. Samo sam htjela da za to znaš kako bi poslije mogla na njega pripaziti ako ga bude previše mučilo. Naime, ako hoćeš...?”

“Zar mogu drukčije? Ludo dijete, možda iz ovoga nešto naučiš kada je riječ o taštini i izigravanju Boga. Ne bi bilo naodmet.”

Posljedica toga razgovora bila je da je stara služavka još istoga dana upriličila sastanak njih dvoje u dvorištu, a da Karl nije slutio da ona išta zna. Padala je večer, a komadić neba nad malim dvorištem žario se slabašnim zlatnim sjajem. No u kutu ulaznih vrata bilo je mračno i tamo nitko nije mogao vidjeti dvoje mladih.

“Moram ti nešto reći, Karl”, započe djevojka. “Danas se moramo oprostiti. Svemu jednom dođe kraj.”

“Ali čemu..., zašto?”

“Jer sad imam zaručnika.”

“Imaš...”

“Smiri se i prvo me poslušaj. Vidiš, bila sam ti draga i nisam te htjela otpraviti samo tako. Ali sam ti odmah rekla da me zbog toga ne smiješ smatrati svojom dragom, zar ne?”

Karl je šutio.

“Zar ne?”

“No, da.”

“Sada to moramo okončati, i nemoj to uzeti k srcu; ulica je puna djevojaka, a ja nisam jedina niti sam za tebe ona prava, tebe koji studiraš i poslije ćeš biti gospodin, a možda i doktor.”

“Ne, Tino, ne govori to!”

“Ali tako je i nikako drugačije. Još ti želim reći da prva ljubav nikada nije ona prava. Tako mlad čovjek još uopće ne zna što želi. Od toga nikada ništa ne bude, a poslije čovjek gleda sasvim drugim očima i shvati da to nije bilo ono pravo.”

Karl je htio odgovoriti, imao je mnogošto reći protiv toga, ali od tuge nije izustio ni riječ.

“Jesi li što htio reći?” upitala je Tine.

“Ah ti, ti uopće ne znaš.”

“Što, Karl?”

“Ah, ništa. Tino, što da sada učinim?”

“Ništa nemoj učiniti, samo budi miran. To neće dugo potrajati, a poslije ćeš biti sretan što je tako ispalo.”

“Ti samo pričaš i pričaš...”

“Govorim ono što je u redu, a ti ćeš vidjeti da imam potpuno pravo premda u to sada ne možeš povjerovati. Slušaj, žao mi je, doista mi je jako žao.”

“Žao ti je? Tino, neću ništa reći, vjerojatno imaš posve pravo,

ali da sve to treba najednom prestati, sve...”

Nije mogao nastaviti, a ona mu je stavila ruku na rame koje se treslo i tiho čekala da se smiri njegov plač.

“Čuj me”, rekla je tada odlučno. “Moraš mi sada obećati da ćeš biti dobar i razborit.”

“Ne želim biti razborit! Želim biti mrtav, radije mrtav, nego ovako...”

“Karl, ne budi tako neobuzdan! Gledaj, jednom prije želio si od mene poljubac, sjećaš li se?”

“Da.”

“No, dakle. Budeš li sada dobar - vidi, ne želim da poslije o meni misliš loše; htjela bih se od tebe lijepo rastati. Budeš li dobar, dat ću ti danas poljubac. Hoćeš li?”

Samo je kimnuo i zbunjeno ju gledao. Ona mu se sasvim približi i dade mu poljubac, poljubac miran i bez požude, jednostavno dan i uzet. Istodobno ga primi za ruku i lagano ju stisne, a onda kroz vrata pohita u hodnik i van.

Karl Bauer čuo je kako joj koraci odjekuju u hodniku bivajući sve tiši; čuo je kako napušta kuću i stubištem izlazi na ulicu. Čuo je, ali je mislio na druge stvari.

Mislio je na večernji sat kada mu je na ulici mlada plavokosa djevojka udarila pljusku, i mislio je na večer ranoga proljeća kada ga je u sjeni kolnoga ulaza djevojačka ruka pogladila po kosi, i svijet je bio začaran, a gradske su ulice bili neki nepoznati, blaženo lijepi prostori. Sjećao se melodija što ih je svirao na violini, i one svadbene večeri u predgrađu uz pivo i kolače. Pivo i kolači, činilo mu se, zapravo su bili smiješna kombinacija, ali nije više mogao o tom razmišljati, jer - izgubio je svoju dragu i bio je prevaren i napušten. Doista, dala mu je poljubac

- poljubac... O Tino!

Umoran se spustio na jednu od mnogobrojnih praznih kutija u dvorištu. Mali četverokut neba iznad njega postao je crven i srebrn, zatim se ugasio i dugo bio mrtav i mračan, a poslije nekoliko sati, kada je već zasjala mjesečina, Karl je još uvijek sjedio na kutiji, a njegova je skraćena sjena crna i izobličena padala pred njim na grbav kamen pločnik.

Bili su to samo prolazni, povremeni pogledi nezvanoga gosta kojima je mladi Bauer zavirio u zemlju ljubavi, no bili su dovoljni da mu se učini kako je bez utjehe ženske ljubavi život žalostan i bezvrijedan. I tako je živio sada isprazne i sjetne dane, a prema događajima i obvezama svakodnevna života držao se ravnodušno kao netko tko tamo više ne pripada. Njegov profesor grčkoga uzalud je rastresenom sanjaru upućivao beskorisne opomene; čak ni ukusni zalogaji privržene Babett nisu ga krijepili, a njezino dobronamjerno tješenje nije u njega nalazilo nikakva odjeka.

Bila je nužna vrlo oštra, izvanredna ravnateljeva opomena i sramotna kazna školskoga zatvora da bi se zahirjeloga silom ponovno privelo radu i razboru. Shvatio je da bi bilo ludo i žalosno da upravo prije posljednje godine školovanja ponavlja razred, pa se latio knjige učeći punom parom sve do večernjih sati ranoga ljeta koji su iz dana u dan bivali sve duži. To je bio početak ozdravljenja.

Katkada bi još otišao u Slanu ulicu u kojoj je stanovala Tine ne shvaćajući zašto ju ni jedan jedini put nije sreo. No to nije bilo bez razloga. Djevojka je ubrzo nakon posljednjeg razgovora s Karlom otputovala da bi u svom zavičaju pripremila miraz. On je pak vjerovao da je ona još tu i da ga izbjegava, a nikoga za nju nije htio pitati, čak ni Babett. Nakon takvih neuspjelih

pohoda vraćao se kući katkad gnjevan, katkad žalostan, i tada bi bjesomučno svirao violinu ili kroz prozorčić dugo zurio u mnogobrojne krovove.

Ipak se oporavljao, a za to je i Babett bila zaslužna. Kada bi primijetila da je imao loš dan, nerijetko bi se navečer popela do njegove sobe i pokucala na vrata. A onda je, premda mu ne hoteći odati da zna uzrok njegovim jadima, dugo kod njega sjedila tješeći ga. Nije govorila o Tini, ali mu je pričala kratke smiješne anegdote, donijela bi mu pola boce mošta ili vina, molila ga da joj na violini odsvira pjesmu ili joj pročita priču. Tako bi večer protekla u miru, a kada bi već bilo kasno i Babett otišla, Karl je postajao mirniji i mogao je spavati bez ružnih snova. A stara bi se djevojka na odlasku svaki put još i zahvalila na lijepoj večeri.

Melankolični je mladić polako ponovno stjecao svoje negdašnje navike i vedrinu, ne znajući da se Tine počesto u pismima o njemu raspitivala kod Babett. Postao je nešto muževniji i zreliji, u školi je nadoknadio propušteno i sada je živio poprilično sličnim životom kao i prije godinu dana, samo što se više nije ponovno bavio skupljanjem guštera i držanjem ptica. Iz razgovora maturanata koji su polagali završni ispit do ušiju su mu dopirale primamljive riječi o akademskom sjaju, te osjetivši se ugodno bliskim tom raju počeo se nestrpljivo radovati ljetnim praznicima. Tek sada je saznao od Babett da je Tine već davno otišla iz grada, i premda je rana još zatezala i lagano pekla, ipak je već bila zacijelila i gotovo zarasla.

Čak i da se ništa više nije dogodilo, Karl bi priču svoje prve ljubavi sačuvao u zahvalnom sjećanju i zasigurno ju nikada ne bi zaboravio. No dogodio se i kratak epilog koji pogotovo nije mogao zaboraviti.

Osam dana prije ljetnoga raspusta radost zbog skorih praznika u njegovoj je još povodljivoj duši nadjačala i potisnula odjeke ljubavnih jada. Već se počeo spremati i spaljivao je stare školske bilježnice. Pomisao na šetnje šumom, kupanje u rijeci i vožnju čamcem, pomisao na borovnice i prve jabuke i nesputano vesele izlaske činila ga je tako sretnim kakav dugo nije bio. Presretan je jurio vrelim ulicama, a na Tinu već nekoliko dana nije ni pomislio.

Tim više se trgnuo kada je jednoga poslijepodneva, vraćajući se s tjelovježbe, u Slanoj ulici iznenada sreo Tinu. Stao je, zbunjeno joj pružio ruku i potišteno ju pozdravio. No unatoč zbunjenosti ubrzo je primijetio da je tužna i smetena.

“Pa, kako je, Tino?” upitao je plaho ne znajući da li da joj kaže “ti” ili “vi”.

“Nije dobro”, rekla je. “Hoćeš li me otpratiti dio puta?”

Okrenuo se i polako se s njom vraćao niz ulicu sjećajući se kako se svojedobno protivila da ju vide s njim. Dakako, sada je zaručena, mislio je, i kako bi barem nešto rekao upitao ju je za zaručnika. Tada se Tine tako žalosno stresla da je i njega zaboljelo.

“Ti, dakle, još ništa ne znaš?” rekla je tiho. “U bolnici je i ne zna se hoće li živ izaći. Što mu je? Pao je s novogradnje i od jučer ne dolazi k svijesti.”

Šutke su nastavili hodati. Karl se uzalud pokušavao sjetiti prikladnih riječi suosjećanja; bilo mu je poput tjeskobnoga sna da je sada hodao pokraj nje ulicom i da je morao suosjećati.

“Kamo sada ideš?” upitao je na posljetku ne mogavši podnijeti šutnju.

“Ponovno k njemu. U podne su me odande otpravili jer mi nije bilo dobro.”

Otpratio ju je do velike, tihe bolnice smještene između visokih stabala i ograđenih travnjaka, a onda s laganom jezom pošao s njom širokim stubištem kroz čiste hodnike u kojima ga je bolničkim mirisima natopljeni zrak činio plahim i potištenim.

Zatim je Tine sama ušla na jedna vrata s brojem. On je tiho čekao u hodniku; bio je to njegov prvi boravak u takvoj ustanovi, a predodžba o mnogim užasima i patnjama što su se skrivale iza svih tih svijetlosivo obojenih vrata dušu mu je ispunjala jezom. Nije se usudio pomaknuti sve dok Tine nije ponovno izašla.

“Malo je bolje, kažu, i danas će se možda probuditi. Onda zbogom, Karl, ja ću ovdje ostati, i hvala ti lijepo.”

Tiho je ponovno ušla i zatvorila vrata na kojima je Karl po stoti put odsutno pročitao brojku sedamnaest. Neobično uzbuđen napustio je nelagodnu bolnicu. Prijašnja vedrina u njemu se posvema ugasila, a ono što je sada osjećao nije više bila negdašnja ljubavna patnja, već je bilo zatvoreno i obavijeno nekim mnogo širim i većim osjećajem i doživljajem. Njegova patnja zbog odricanja činila mu se neznatnom i smiješnom prema toj nesreći čiji ga je prizor iznenadio. Najednom je uvidio i da njegova mala sudbina nije ništa osobito i nije okrutna iznimka, već da i onima što ih je smatrao sretnicima upravlja neumitna kob.

No trebao je naučiti još i više i bolje i važnije. Idućih dana, budući da je Tinu često posjećivao u bolnici, kada je bolesniku već bilo toliko bolje da ga je Karl smio povremeno vidjeti, doživio je još jednom nešto sasvim novo.

Naučio je tada da ni najneumitnija kob još nije vrhunac i kraj, već da ju nejake, plahe, shrvane ljudske duše mogu prevladati i pobijediti. Još se nije znalo hoće li se stradalniku moći spasiti

više od bespomoćno jadnoga životarenja teško bolesnog invalida. No unatoč tim brigama ispunjenima strahom, Karl Bauer vidio je kako to dvoje siromaha uživa u bogatstvu svoje ljubavi, vidio je kako umorna, brigama iznurena djevojka ostaje uspravna i oko sebe širi svjetlost i radost i vidio je blijedo lice shrvanoga muža usprkos bolovima ozareno radosnim sjajem nježne zahvalnosti.

A kada su praznici već počeli, ostao je još nekoliko dana sve dok ga Tine sama nije prisilila na odlazak.

U hodniku ispred bolesničke sobe oprostio se od nje drukčije i ljepše nego onda u dvorištu Kustererova dućana. Samo ju je primio za ruku zahvalivši joj bez riječi, a ona je suznih očiju kimnula glavom. Zaželio joj je svako dobro, i nije imao drugih želja doli da i sam jednom uzmogne na tako svet način voljeti i primati ljubav kao ta jadna djevojka i njezin zaručnik.

(1905.)

Ilinštak

Imanje Erlenhof smjestilo se nedaleko šume i planine na visoravni. Ispred kuće je bio prostran šljunčani trg na koji se nastavljala cesta. Tu su mogla prići kola kada bi tko dolazio u posjet. Inače je četvrtasti trg uvijek bio pust i tih i zbog toga se doimao još većim nego je bio, osobito ljeti kada bi ga jarko sunce i vreli ustreptali zrak tako ispunili da čovjek nije ni pomišljao preko njega prijeći.

Šljunčani trg i cesta dijelili su kuću od vrta. Zvali su ga "vrt", no to je bio srednje velik perivoj, ne odveć širok, ali dubok, sa stasitim brijestovima, javorima i platanama, krivudavim puteljcima za šetnju, mladim jelovim šumarkom i brojnim klupama za odmor. Između njih ležali su osunčani, svijetli travnjaci, neki prazni, neki urešeni cvjetnim rondelama ili ukrasnim grmovima, a u toj veseloj, toploj slobodi tratine stajala su sama i uočljiva dva velika odvojena stabla.

Jedno je bilo žalosna vrba. Stablo je okruživala uska klupa od letvica, a posvuda su visjele duge, svileno nježne, umorne grane tako duboko i gusto da se unutra stvorio kao neki šator ili hram u kojem je unatoč vječnome hladu i sumraku neprestano kolala mlaka toplina.

Drugo stablo, od žalosne vrbe odvojeno nisko ograđenom livadom, bila je moćna crvenolisna bukva. Izdaleka je izgledala tamnosmeđe i gotovo crno. No kad biste joj prišli ili pod nju

stali i pogledali uvis, sve lišće vanjskih grana, prožeto sunčanom svjetlošću, gorjelo je nekom toplom, slabašnom purpurnom vatrom što je suzdržanim i svečano prigušenim žarom svijetlila kao na crkvenim vitrajima. Stara crvenolisna bukva bila je najslavnija i najneobičnija ljepota velikoga vrta, i odsvuda se mogla vidjeti. Stajala je sama i tamna usred svijetloga travnjaka i bila dovoljno visoka da je čovjek, s kojeg god mjesta u parku prema njoj gledao, vidio njezinu okruglu, čvrstu, lijepo zaobljenu krošnju kako stoji usred modra zračnog prostora, i što je modrina bivala svjetlija i blještavija, to je crnje i svečanije u njoj mirovao vršak stabla. U ovisnosti o vremenu i dobu dana stablo je izgledalo vrlo različito. Često se na njemu vidjelo da je bilo svjesno svoje ljepote i nije bez razloga stajalo samo i ponosno daleko od ostalih stabala. Dičilo se i povrh svih odvažno gledalo u nebo. No često se doimalo kao da dobro zna da je jedino od svoje vrste u vrtu i da nema braće. Tada bi gledalo prema drugim, udaljenim stablima, tražilo i čeznulo. Ujutro je bilo najljepše, a i predvečer dok se sunce rumenilo, no onda bi se najednom takoreći ugasilo, i činilo se da je na njegovu mjestu noć stigla sat prije negoli drugdje. Najosebujniji i najmračniji izgled imalo je ipak za kišnih dana. Dok su ostala stabla disala, protezala se i veselo pupala u svijetlom zelenilu, ono je stajalo mrtvo u svojoj samoći, crno od vrška do dna. I premda nije drhturilo, vidjelo se da mu je hladno i da s nelagodom i stidom stoji samo i napušteno.

Nekoć je pravilno izgrađeni perivoj bio strogo umjetničko djelo. No kada su došla vremena u kojima je ljudima radost mukotrpna održavanja, njegovanja i obrezivanja postala mukom i kada nitko više nije pitao za teško odnjegovane nasade, stabla su prepuštena sebi samima. Međusobno su sklopila prijateljstvo, zaboravila svoju umjetničku, izoliranu ulogu, u nuždi

se sjetila svoga staroga šumskog zavičaja, jedna se na druga naslonila, rukama obgrlila i poduprla. Odveć ravne staze zakrila su gustim lišćem i pustivši korijenje privukla ih k sebi i pretvorila u hranjivo šumsko tlo. Vršcima su se međusobno splela i srasla i gledala kako pod njihovom zaštitom žustro niče čitava kolonija stabala što su svojim glatkijim deblima i svjetlijom bojom lišća ispunjala prazninu, osvajala neobrađeno tlo, a sjenom i otpalim lišćem zemlju zacrnila, razmekšala i zamastila, pa su i mahovine i trave i sitno žbunje mogli lako napredovati.

A kad su poslije iznova došli ljudi i nekadašnji vrt htjeli upotrijebiti za odmor i razonodu, on se pretvorio u šumu. To su morali prihvatiti. Doduše, ponovno je raskrčen stari put između dvaju redova platana, a što se ostaloga tiče, zadovoljili su se da kroz gustiš prokrče uske i vijugave puteljke, travom zasiju pustopoljine i na prikladnim mjestima postave zelene klupe. Ljudi čiji su djedovi po špagi sadili i obrezivali platane i po vlastitom ih nahođenju postavljali i oblikovali, sada su im s dječicom dolazili u goste i radovali se što je tijekom duge zapuštenosti od aleja nastala šuma u kojoj su se odmarali sunce i vjetrovi i pjevale ptice, a ljudi se prepuštali svojim mislima, snovima i žudnjama.

Paul Abderegg ležao je u polusjeni između šumarka i livade držeći u ruci bijelo i crveno ukoričenu knjigu. Malo je čitao, malo iznad trave promatrao lepršave leptire plavce. Stao je upravo na mjestu gdje Frithjof plovi morem, zaljubljeni Frithjof, pljačkaš hramova, prognanik iz domovine. S ogorčenjem i kajanjem u grudima on plovi negostoljubivim morem, stojeći za kormilom; oluja i valovi šibaju brzi vikinški brod, a gorka čežnja za zavičajem svladava snažnog kormilara.

Nad livadom je ležala toplina, visoko i prodorno cvrčali su cvrčci, a u nutrini šumice niže i milije pjevale su ptice. Bilo je divno u tom samotnom kolopletu mirisa i zvukova i sunčanih zraka ispružen zirkati u vrelo nebo, ili iza sebe osluškivati mračna stabla, ili se svom dužinom protegnuti sklopivši oči i svim udovima osjećati duboku, toplu ugodu. Frithjof je plovio morem, a sutra su dolazili gosti, i ako još danas ne dočita knjigu, možda više ni neće, kao i prošle jeseni. I tada je ovdje ležao započevši Frithjofa, i tada su dolazili gosti i čitanju je bio kraj. Knjiga je ostala tu, a on je u gradu išao u školu i između Homera i Tacita neprestano mislio na započetu knjigu i što će se u hramu dogoditi s prstenom i kipom.

Iznova je revno čitao u pola glasa, dok je iznad njega u krošnjama brijestova lahorio povjetarac, pjevale ptice i lepršali svjetlucavi leptiri, mušice i pčele.

Pročitavši knjigu do kraja, zaklopi ju i skoči uvis; livada je bila puna sjena, a na svijetlo rumenom nebu gasila se večer. Umorna pčela sjela mu je na rukav i pustila da ju nosi. Šturci su i dalje cvrčali. Paul se brzo udaljio, kroz žbunje i aleju platana, a zatim preko ceste i mirnoga trga ušao u kuću. Bilo ga je lijepo za vidjeti, u vitkoj snazi njegovih šesnaest ljeta, a glavu je pognuo mirnih očiju još uvijek ispunjen sudbinama nordijskoga junaka i prisiljen na razmišljanje.

Ljetna soba u kojoj se objedovalo nalazila se sasvim u dnu kuće. To je zapravo bila dvorana koju je od vrta dijelio samo stakleni zid i od kuće se isticala kao omanje prostrano krilo. Tu je sada bio stvarni vrt kojega su od davnina zvali “na jezeru”, premda je umjesto jezera između lijena, brajdi, staza i voćnih nasada ležala tek mala, duguljasta mlaka. Stubište koje je iz dvorane vodilo van okruživali su oleandri i palme, no osim

toga “jezero” nije izgledalo gospodski, već ugodno seoski.

“Dakle, sutra nam dolaze gosti”, rekao je otac. “Nadam se da se raduješ, Paule?”

“Da.”

“Ali ne od srca? Da, mladiću moj, tu se ništa ne da učiniti. Za nas nekoliko ukućana kuća i vrt su preveliki, a čitava ta divota nije tu valjda ni za koga! Ladanjska kuća i perivoj služe tomu da veseli ljudi po njima trče, što više, to bolje. Uostalom, došao si s pristojnim zakašnjenjem. Juhe više nema.”

Zatim se obrati kućnom učitelju.

“Štovani, uopće vas se ne vidi u vrtu, a ja sam oduvijek mislio da ste poklonik života na selu.”

Gospodin Homburger se namršti.

“Možda imate pravo, no svoje bih praznike ipak radije potrošio na privatne studije.”

“Svaka čast, gospodine Homburger! Kada jednom vaša slava obiđe svijet, dat ću ispod vašega prozora postaviti ploču. Pouzdano se nadam da ću to još doživjeti.”

Kućni učitelj napravi grimasu. Bio je vrlo nervozan.

“Precjenjujete moju ambiciju”, rekao je ledenim glasom. “Sasvim mi je svejedno hoće li mi ime jednom postati poznato ili ne. A što se ploče tiče...”

“O, ne brinite se, dragi gospodine! No vi ste jamačno preskromni. Paule, ugledaj se!”

Teti se učini kako je sada pravo vrijeme da spasi studenta. Poznavala je tu vrstu uljudnih dijaloga u kojima je domaćin toliko uživao, a ona ih se pribojavala. Natočivši vino skrenula je razgovor u drugom smjeru i tamo ga zadržala.

Uglavnom se razgovaralo o očekivanim gostima. Paul je jedva slušao. Jeo je koliko je bolje mogao i usput se još jednom upitao kako to da je mladi kućni učitelj pored gotovo sijedoga oca uvijek izgledao kao da je stariji.

Ispred prozora i staklenih vrata vrt, šuma, mlaka i nebo počeli su se mijenjati zapahnuti prvom jezom nadolazeće noći. Šumarci su tamnjeli stapajući se u crne valove, a stabla kojima su vrhovi nadvisivali obrise udaljenih planina, neslućenim i danju još neviđenim oblicima mračno su se i nekom nijemom strašću istezala u svijetlo nebo. Raznovrsni, plodni krajolik sve više gubio svoj mirno šareni i raspršeni lik i zbijao se ti s like, čvrsto povezane mase. Udaljene planine iskakale su smjelije i odlučnije, dolina je ležala crnkasto opružena i davala oćutjeti još samo najjače nabrekline tu ispred prozora se još preostalo dnevno svjetlo umutim borilo sa sjajem svjetiljaka.

Paul je stajao u otvorenome krilu vrata i promatrao, bez prevelike pažnje i ne razmišljajući mnogo. Razmišljao je, doduše, ali ne o tome što je vidio. Vidio je kako pada noć, ali nije mogao osjetiti kako je to lijepo. Bio je premlad i odveć živahan da bi takvo što prihvatio i promatrao i time se zadovoljio. Razmišljao je o noći na nordijskome moru. Na plaži između crnih stabala iz gorućeg hrama sukljaju žar i gusti dim u nebo, more se lomi o stijene i u njem se odražavaju divlja crvena svjetla, a u mraku punim jedrima odmiče vikinški brod.

“Dakle, mladiću”, poviče otac, “kakvu si danas knjižicu opet vani čituckao?”

“O, Frithjofa!”

“Vidi, vidi, zar mladi ljudi to još uvijek čitaju? Gospodine Homburger, što vi mislite o tome? Kakvo je danas mišljenje o tom starom Švedu? Vrijedi li on još što?”

"Mislite na Esajasa Tegnera?"

"Da, točno, Esajas. Dakle?"

"Mrtav je, gospodine Abderegg, posve mrtav."

"To vam svakako vjerujem! Već u moje doba više nije bio živ, mislim u vrijeme kada sam ga čitao. Htio sam pitati je li još u modi."

"Žao mi je, o modi i modama još nisam obaviješten. No kada je riječ o znanstveno-estetskom vrednovanju..."

"Pa da, to sam i mislio. Dakle, znanost...?" "Povijest književnosti bilježi onoga Tegnera još samo kao ime. Bio je, kao što ispravno kažete, u modi. Time je sve rečeno. Ono pravo, ono što je dobro, nikada nije bilo u modi, ali zato živi. A Tegner je, kao što sam rekao, mrtav. On za nas više ne postoji. On nam se čini patvorenim, izvještačenim, sladunjavim..." Paul se silovito okrene.

"Ali to ne može biti, gospodine Homburgeru!" "Smijem li pitati zašto ne?" "Jer je lijepo! Da, jednostavno je lijepo." "Je li? No nije razlog da se tako uzrujavate." "Ali vi kažete da je to sladunjavo i bez ikakve vrijednosti. Međutim, to je doista lijepo."

"Mislite? Da, ako vi tako neupitno znate što je lijepo, trebalo bi vam dati katedru. No kao što vidite, Paule - ovaj put vaša se prosudba ne slaže s estetikom. Vidite, to je upravo suprotno nego kada je riječ o Tukididu. Njega znanost drži lijepim, a vi ga smatrate užasnim. A Frithjofa..."

"Ah, to nema nikakve veze sa znanošću." "Nema ničega, baš ničega na svijetu, s čime znanost ne bi imala veze. Ali, gospodine Abderegg, dopustit ćete da pođem."

“Već?”

“Morao bih još nešto napisati.”

“Šteta, baš bismo lijepo čavrljali. No, sloboda iznad svega! Onda, laku noć!”

Gospodin Homburger uljudno je izašao iz sobe i nečujno nestao u hodniku.

“Dakle, Paule, svidjele su ti se stare pustolovine?” nasmijao se domaćin. “Onda ne dopusti nikakvoj znanosti da ti ih pokvari, jer ćeš sam biti kriv. Nisi se valjda snuždio?”

“Ah, nije to ništa. Znaš, bio sam se ponadao da gospodin Homburger neće poći s nama na ladanje. Rekao si da tijekom ovih praznika ne moram biflati.”

“Da, ako sam to rekao onda je tako, i možeš se tomu radovati. A gospodin učitelj neće te ujesti.”

“Zašto je i on morao doći?”

“Vidiš, mladiću, a gdje bi inače ostao? Tamo gdje mu je dom, nije osobito lijepo. A i ja se želim zabaviti! Družiti se s obaviještenim i učenim ljudima, to je dobit, upamti to. Ne bih se volio lišiti našega gospodina Homburgera.”

“Ah, tata, kod tebe se nikada ne zna kada se šališ, a kada si ozbiljan!”

“Onda, sine moj, nauči razlikovati. Bit će ti od koristi. A sada ćemo još malo zasvirati, zar ne?”

Paul je odmah veselo odveo oca u susjednu sobu. Nije se često događalo da otac s njim svira bez poziva. No, nikakvo čudo jer je otac bio majstor na glasoviru, a mladić je, u usporedbi s njim, znao tek pomalo kvrcati.

Teta Greta je ostala sama u sobi. Otac i sin pripadali su onim glazbenicima koji slušatelja ne vole imati ispred nosa, ali rado

vole nekog nevidljivoga za kog znaju da sa strane sjedi i sluša. Teta je to dobro znala. A kako i ne bi? Zar joj je na njima dvojici mogla biti nepoznata ijedna mala, sićušna crta, njoj koja ih je godinama okruživala ljubavlju i na njih pazila i obojicu ih gledala kao djecu. Sjedila je počivajući u savitljivom naslonjaču od trske i pozorno slušala. Ono što je čula, bila je četveroručno izvođena uvertira koju zasigurno nije slušala prvi put, ali joj ne bi znala reći ime; jer koliko god je voljela slušati glazbu, slabo ju je razumjela. Znala je da će poslije na izlasku stari ili dječak upitati: "Teta, koja je to bila skladba?" Tada će ona reći "Mozartova" ili "iz Carmen", a oni će ju ismijati, jer je uvijek bilo nešto drugo.

Naslonivši se, slušala je i smiješila se. Bila je šteta što to nitko nije mogao vidjeti, jer njezin je smiješak bio iskren. Više se smiješila očima negoli usnama; cijelo lice, čelo i obrazi iskreno su sjajili, i to je izgledalo kao duboko razumijevanje i ljubav.

Smiješila se i pozorno slušala. Bila je to lijepa glazba i veoma joj se dopadala. No, ona nije slušala samo uvertiru, premda ju je pokušavala slijediti. Najprije se trudila otkriti tko sjedi lijevo, a tko desno. Paul je sjedio lijevo, to je slušajući brzo otkrila. Ne da je tamo zapinjalo, ali su viši tonovi zvučali tako lagano i smjelo i iznutra pjevali onako kako nijedan učenik ne može odsvirati. Sada je sve mogla zamisliti. Vidjela je njih dvojicu kako sjede za glasovirom. Kod prekrasnih dionica vidjela je oca gdje se smješka ispod brka. Paula je pak vidjela kako se na tim mjestima otvorenih usta i zažarenih očiju isteže na stolici. Kod osobito veselih fraza pazila je nije li se Paul možda nasmijao. Naum tada je otac katkad znao napraviti takvu grimasu i obuzdanu gestu da je mladima bilo teško suzdržati se.

Što je uvertira više odmicala, to ih je gospođica jasnije vidjela

pred sobom i s više ljubavi čitala njihova lica ushićena muziciranjem. A s brzom je glazbom kraj nje promicao velik dio života, iskustva i ljubavi.

Bila je noć, jedni drugima već su poželjeli ugodan počinak, i svatko se povukao u svoju sobu. Tu i tamo još bi se otvorila poneka vrata ili prozor. Potom je utihnulo.

Ono što se na selu podrazumijeva, mirna noć, građaninu je ipak još uvijek čudo. Tko iz svoga grada dođe na veće ili manje seosko imanje i prve večeri stoji uz prozor ili leži u krevetu, ta ga tišina obavija poput zavičajne čarolije i mirne luke, kao da se približio onom istinskom i zdravom i kao da osjeća dašak vječnosti.

To nije savršena tišina. Ona vrvi glasovima, ali to su tamni, prigušeni, tajanstveni glasovi noći, dok se u gradu noćni zvukovi tako strašno malo razlikuju od dnevnih. To je kreketanje žaba, šum stabala, žubor potoka, let noćne ptice, šišmiša. A kada, primjerice, neka kasna seljačka kola protutnje ili u dvorištu zalaje pas, to je poželjan pozdrav života koji širina zračnoga prostora svečano priguši i proguta.

Kod kućnoga je učitelja još gorjelo svjetlo, a on nemirno i umorno šetao po sobi. Večer je sve do ponoći proveo čitajući. Mladi gospodin Homburger nije bio kakvim se doimao ili pravio. Nije bio mislilac. Nije čak bio ni učenjačka glava. Na neki je način ipak bio nadaren, i bio je mlad. Njemu, u čijem biću nije bilo nikakvog strogog i neizbježnog težišta, nije moglo nedostajati ideala.

Trenutačno su ga zaokupljale knjige u kojima su si neki neobično prilagodljivi mladići utvarali da slažu mozaik neke nove kulture tako što mekim, milozvučnim jezikom čas od Ruskina, čas od Nietzschea ukradu svakovrsne male i lijepe dragu-

lje koji se lako nose. Te su knjige bile mnogo zabavnije štivo negoli sam Ruskin i Nietzsche, bile su vrckavo graciozne, velike u malim nijansama i svilenasto otmjena sjaja. A kada bi zatrebali velike i snažne riječi i strasti, citirali su Dantea ili Zaratustru.

Stoga je i Homburgerovo čelo bilo natmureno, oko umorno kao od premjeravanja golemih prostora, a njegov korak uzbuđen i neravnomjeran. Osjećao je da su na taj učmali svijet svakodnevice posvuda naslonjeni ovnovi za rušenje i da valja pristajati uz proroke i donositelje novoga blaženstva. Ljepota i duh preplavit će njihov svijet, i u njoj će iz svakoga koraka curiti poezija i mudrost.

Pred njegovim je prozorima ležalo i čekalo zvjezdano nebo, oblak što lebdi, park koji sniva, polje što u snu diše i svekolika ljepota noći. Čekala je da priđe prozoru i pogledaju. Čekala je da mu srce rani čežnjom i nostalgijom, da mu oči umije svježinom, a duši odriješi sputana krila. No on je legao u postelju, privukao svjetiljku i nastavio ležeći čitati.

Kod Paula Abderegga nije gorjelo svjetlo, ali još nije spavao, već je u košulji sjedio na prozorskoj dasci zagledavši se u mirne krošnje stabala. Junaka Frithjofa bio je zaboravio. Uopće nije mislio ni na što određeno, samo je uživao u kasnome satu čiji mu živahni osjećaj sreće još nije dao usnuti. Kako su lijepo zvijezde stajale u tamnoj noći! I kako je samo otac danas opet svirao! I kako je mirno i bajkovito počivao vrt u tami!

Lipanjska[3] je noć nježno i gusto obavijala dječaka, tiho mu prilazila, hladila u njemu još ono vrelo i usplamtjelo. Lagano mu je oduzimala suvišak mladosti sve dok mu se oči nisu umirile, a sljepoočice ohladile, i tad ga je, smiješeći se poput

3 Premda je naslov pripovijetke Ilinštak (srpanj), Hesse na ovome mjestu spominje lipanjsku noć. (prim. prev.)

dobre majke, pogledala u oči. Nije više znao tko ga gleda ni gdje je, ležao je drijemajući u postelji, duboko disao i predano, bez misli, promatrao te velike, tihe oči u čijem su se odrazu prošlost i sadašnjost pretvarali u čudesno spletene slike i teško razmrsive priče.

Sada je i studentov prozor bio mračan. I ako je u tom času neki noćni šetač prolazio cestom i vidio kuću i pred njom trg, perivoj i vrt kako bezglasno snivaju, mogao je prema njoj gledati pun nostalgije za zavičajem i pomalo sa zavišću se radovati tom prizoru spokoja. A ako je to bio siromah, prosjak, beskućnik, mogao je bezbrižno ući u bezazleno otvoreni perivoj i za postelju odabrati najdužu klupu.

Ujutro se, ovaj put protiv svoje navike, kućni učitelj probudio prije svih. Nije zbog toga bio veseo. Od dugoga čitanja uz svjetiljku zaboljela ga je glava, a kada je na posljetku ugasio svjetlo, krevet je već bio previše ugrijan i razbacan da bi u njem mogao spavati, pa je ježeći se od hladnoće i razbuđen ustao umornih očiju. Osjećao je jasnije nego ikada nužnost neke nove renesanse, ali u tom času nije imao volje nastaviti svoja proučavanja, već je osjetio snažnu potrebu za svježim zrakom. Stoga se iskrao iz kuće i polako krenuo u polje.

Seljaci su već posvuda bili u poslu, pa bi ozbiljnoga šetača pogledali tek letimice, a činilo mu se, i podrugljivo. To ga je zaboljelo te on pohita prema obližnjoj šumi u kojoj ga oblije svježina i blago polusvjetlo. Pola sata zlovoljno je tumarao šumom. Potom osjeti neku unutrašnju prazninu i stade razmišljati hoće li možda ubrzo biti poslužena kava. Okrenuo se i prolazeći pokraj već toplo osunčanih polja i neumornih seljaka ponovno pruži korak prema kući.

Ispred kućnih vrata najednom mu se učini neotmjenim da tako

žustro i pohlepno hita na zajutrak. Okrenu se, svladavši želju, te odluči umjerena koraka još malo prošetati stazama perivoja kako se ne bi zadihan pojavio za stolom. Neprirodno laka nehajna koraka šetao je alejom platana i upravo kada je, stigavši do brijestova, htio okrenuti natrag, prene ga neočekivan prizor.

Na zadnjoj klupi, pomalo skrivenoj u bazgovu grmlju, ležao je ispružen čovjek. Ležao je potrbuške položivši lice na laktove i ruke. Gospodin Homburger u prvi je mah bio sklon pomisliti daje riječ o zločinu, ali ga spavačevo čvrsto, duboko disanje ubrzo uvjeri da stoji ispred usnula čovjeka koji je izgledao zapušteno, i što je učitelj više spoznavao da je suočen s vjerojatno vrlo mladim i nejakim dječakom, to mu je u duši sve više rasla hrabrost i srdžba. Ispunjao ga je osjećaj nadmoći i muške gordosti kada se nakon kraćeg oklijevanja približio te spavača protresao i probudio.

"Ustanite, mladiću! Što tu radite?"

Obrtnički pomoćnik prestrašeno se pridignu te zbunjeno i u strahu stade gledati oko sebe. Pred sobom je vidio gospodina odjevenog u redingot kako mu nešto zapovijeda, i pokušavao se domisliti što bi to moglo značiti, sve dok se nije prisjetio da je noću ušao u otvoren vrt i tu zanoćio. U svitanje je kanio nastaviti put, ali je zaspao i sada se morao opravdati.

"Zar ne možete reći što tu radite?"

"Samo sam spavao", uzdahnuo je ukoreni dječak i do kraja se ustao. Kada se osovio na noge, dječakova je slabašna konstitucija potvrdila nedovršeno mladalački izraz njegova još gotovo dječjeg lica. Mogao je imati najviše osamnaest godina.

"Pođite sa mnom!" zapovjedi student i neznanca, koji ga je bezvoljno slijedio, povede prema kući i na samim kućnim vratim

sretne gospodina Abderegga.

“Dobro jutro, gospodine Homburger, uranili ste! Kakvo nam to neobično društvo dovodite?”

“Ovaj je mladić koristio vaš park kao prenoćište. Smatrao sam da vas o tome moram izvijestiti.”

Domaćin kuće odmah shvati i nasmiješi se.

“Zahvaljujem vam, dragi gospodine. Iskreno govoreći, ne bih u vas predmnijevao tako meko srce. Ali imate pravo, jasno je da siroti dječak mora dobiti barem kavu. Da možda unutra kažete gospođici da za njega iznese doručak. Ili, pričekajte, odvest ćemo ga odmah u kuhinju. Pođite sa mnom, mladiću, zacijelo je nešto ostalo.”

Za doručkom se suutemeljitelj nove kulture okružio veličanstvenim oblakom ozbiljnosti i šutljivosti što je staroga gospodina nemalo obradovalo. Ipak nije bilo nikakva zadirkivanja već i stoga što su sve misli zaokupili gosti koje se danas očekivalo.

Teta je u stalnoj brizi nasmiješeno skakutala od jedne gostinske sobe do druge, posluga je u uzbuđenju umjereno sudjelovala ili se promatrajući smijuljila, a oko podneva je domaćin s Paulom sjeo u kočiju i zaputio se prema obližnjem kolodvoru.

Ako je bilo u Paulovoj naravi da se plaši prekida što ga u njegov uobičajeni, mirni praznični život donose posjeti, isto tako bilo mu je prirođeno da goste, kad su već tu, na svoj način što bolje upozna, promatra njihovu ćud i na neki ih način usvoji. Tako je na povratku s kolodvora u pomalo pretrpanoj kočiji potiho promatrao tri neznanca, ponajprije pričljiva profesora, a zatim, pomalo plaho, i dvije djevojke.

Profesor mu se sviđao već i stoga jer je znao da je prisan očev

prijatelj. Inače se doimao pomalo strogo i ostarjelo, ali ne odbojno i svakako neizrecivo pametno. Bilo je mnogo teže odrediti se prema djevojkama. Jedna je bila baš prava djevojčica, šiparica, u svakom slučaju gotovo njegove dobi. Jedino će pitanje biti je li podrugljive ili dobrodušne ćudi, i u ovisnosti o tome između njega i nje razvit će se rat ili prijateljstvo. U osnovi su sve mlade djevojke te dobi bile slične, i sa svima je bilo jednako teško razgovarati i izaći na kraj. Svidjelo mu se što je barem tiha i što nije odmah sasula hrpu pitanja.Ona druga bila mu je zagonetnija. Moglo joj je biti, mada nije znao izračunati, kojih dvadeseti tri ili dvadeset i četiri godine i pripadala je onoj vrsti dama koje je Paul doduše volio vidjeti i izdaleka promatrati, ali ga je pobliže ophođenje s njima plašilo i u pravilu dovodilo u nepriliku. Kod takvih osoba nikako nije znao odijeliti prirodnu ljepotu od elegantna držanja i odijevanja, a njihove geste i frizure redovito su mu se činile afektiranima i u njih je predmnijevao mnoštvo nadmoćnih znanja o stvarima koje su za njega bile velike zagonetke.

Kada je o tome podrobnije razmišljao, mrzio je cijeli taj soj. Sve su lijepo izgledale, ali su i sve imale istu ponižavajuću ljupkost i sigurnost u nastupu, iste ohole zahtjeve i istu omalovažavajuću nadmenost prema mladićima njegove dobi. A kada bi se smijale ili smiješile, što su vrlo često činile, to je nerijetko izgledalo tako nepodnošljivo prijetvorno i neiskreno. Što se toga tiče, šiparice su ipak bile kudikamo podnošljivije.

U razgovoru je, osim dvojice muškaraca, sudjelovala samo gospođica Thusnelde - ona starija, elegantna. Mala plavokosa Berta šutjela je jednako plašljivo i ustrajno kao i Paul kojemu je sjedila sučelice. Na glavi je imala velik, meko svijen, neobojen slamnat šešir s plavim vrpcama i blijedomodru, laganu ljetnu opravu s labavim pojasom i tankim bijelim porubima.

Činilo se da je posve zanesena prizorom sunčanih polja i vrelih livada pod sijenom.

No često bi pogled nakratko svrnula prema Paulu. Tako bi voljela još jednom doći u Erlenhof, samo kada ne bi bilo toga dječaka. Izgledao je vrlo uredno, ali i pametno, a pametni su najčešće bili najodvratniji. Oni bi katkada rabili tako podmukle strane riječi i postavljali tako ohola pitanja, primjerice o imenu kakva poljskog cvijeta, a onda, kada ona ne bi znala, bezobrazno su se smješkali, i tako dalje. Znala je to od svojih dvaju bratića od kojih je jedan bio student, a drugi gimnazijalac, a gimnazijalac je bio još gori, jednom dječački neodgojen, drugi put s onom nepodnošljivo prijezirnom kavalirskom uljudnošću koja ju je plašila.

Berta je barem jednu stvar naučila i bila odlučna toga se svakako i sada pridržavati: nije smjela plakati, što god da bilo. Nije smjela plakati ni rasrditi se, inače bi bila poražena. A to ovdje nipošto nije htjela. Kao utjeha pade joj na pamet da će za svaki slučaj tu biti i neka teta; njoj će se obratiti radi zaštite, bude li potrebno.

“Paul, jesi li nijem?” doviknu mu iznenada gospodin Abderegg.

“Ne, tata. Zašto?”

“Zaboravljaš da ne sjediš sam u kočiji. Mogao bi prema Berti biti malo ljubazniji.”

Paul nečujno uzdahnu. Dakle, počelo je.

“Vidite, gospođice Berta, tamo odostrag je naša kuća.”

“Ali djeco, pa nećete si valjda govoriti vi!” “Ne znam, tata - mislim da hoćemo.” “Onda izvolite! No, doista je nepotrebno.” Berta je pocrvenjela, a Paul, primijetivši, i sam se zacrveni.

Razgovor je među njima ponovno utihnuo i bili su sretni što odrasli to nisu primjećivali. Postalo im je nelagodno, pa su odahnuli kada su kola uz iznenadnu škripu zaokrenula na šljunčani put i zaustavila se ispred kuće.

“Izvolite, gospođice”, reče Paul pomažući Berti pri silasku. Time je zasad bio oslobođen skrbi za nju jer je na ulazu već stajala teta i činilo se da se cijela kuća smiješi, otvara i poziva ih da uđu; tako je gostoljubivo veselo i srdačno kimala glavom i pružala ruku pozdravljajući jednoga za drugim, a zatim svakoga još jednom. Gosti su otpraćeni do svojih soba uz molbu da dođu za stol vrlo brzo i vrlo gladni.

Na bijelome stolu stajala su dva velika buketa cvijeća miješajući svoj miris s mirisima jela. Gospodin Abderegg rezao je pečenje, a teta je oštrim okom odmjeravala tanjure i zdjele. Profesor je zadovoljno i svečano sjedio u redingotu na počasnom mjestu, upućivao teti blage poglede, a prezaposlenog domaćina ometao bezbrojnim pitanjima i šalama. Gospođica Thusnelde ljupko je i sa smiješkom pomagala u dodavanju tanjura i činilo joj se da je premalo zaposlena, jer je njezin susjed, student, malo jeo, a još manje govorio. Nazočnost staromodna profesora i dviju mladih dama potpuno ga je sputala. Osjećajući strah za svoje mlado dostojanstvo neprestano je bio pripravan na nekakve napade, pa i uvrede i unaprijed ih je nastojao odbiti ledeno hladnim pogledima i napregnutom šutnjom.

Berta je sjedila pokraj tete i osjećala se zaštićeno. Paul se s naporom posvećivao jelu kako ga ne bi uvukli u razgovore, i tomu se potpuno predajući doista je u okusima uživao više nego svi drugi.

Pred kraj objeda domaćin je u žestokom okršaju sa svojim prijateljem uspio oteti riječ i više ju nije prepuštao. Poraženi je

profesor tek sada našao vremena za jelo i umjereno nadoknađivao propušteno. Gospodin Homburger konačno je primijetio da ga nitko ne kani napadati, ali je prekasno uvidio da mu je šutnja bila neumjesna i sada je mislio da ga susjeda za stolom podrugljivo promatra. Stoga je pognuo glavu tako duboko da mu se ispod brade koža lagano nabrala, obrve je podignuo i činilo se da u glavi prevrće probleme.

Budući da je kućni učitelj zakazao, gospođica Thusnelde započne vrlo nježan razgovor s Bertom u kojem je i teta sudjelovala.

Paul se u međuvremenu najeo i, osjetivši se najednom odveć sitim, odložio nož i vilicu. Podignuvši pogled slučajno ugleda profesora u smiješnom trenutku: on je upravo u zubima držao povelik zalogaj još naboden na vilicu, kadli mu neka vulgarnost u Abdereggovu govoru privuče pažnju. Tako je neko vrijeme zaboravio izvući vilicu te razrogačenih očiju i razjapljenih usta zurio u prijatelja koji je i dalje govorio. U tom trenutku, ne mogavši odoljeti iznenadnom naletu smijeha, Paul se prigušeno zahihoće.

U žaru govora gospodin je Abderegg našao tek toliko vremena da ga osine pogledom. Student pomisli da se smijeh odnosi na njega i ugrize se za donju usnu. Bez posebna razloga i Berta oduševljeno prasnu u smijeh. Bila je silno vesela jer se Paulu dogodio taj dječački nestašluk. Dakle, nije bio jedan od onih besprijekornih.

“Što vas toliko veseli?” upitala je gospođica Thusnelde.

“O, zapravo ništa.”

“A tebe, Berta?”

“Ni mene. Eto, i ja sam se nasmijala.”

“Mogu li vam još natočiti?” upita gospodin Homburger usiljenim tonom.

“Ne, hvala.”

“Ali molim meni”, rekla je teta ljubazno, no zatim je vino ostavila nepopijeno.

Stol je nakon toga raspremljen, i poslužena je kava, konjak i cigare.

Gospođica Thusnelde upita Paula puši li.

“Ne”, odgovorio je, “uopće mi ne prija.”

Zatim, nakon male stanke, najednom iskreno doda: “A još ni ne smijem.”

Kada je to rekao, gospođica Thusnelde vragolasto mu se nasmiješi nagnuvši glavu lagano u stranu. U tom trenutku učinila se dječaku šarmantnom i on se pokaja zbog mržnje koju je prije na nju sasuo. Ipak je mogla biti vrlo draga.

Večer je bila tako topla i privlačna da su još u jedanaest sati sjedili vani u vrtu uza svijeće što su lagano treperile u staklenim cilindrima. Sada više nitko nije mislio da su gosti umorni od puta i da žele rano poći u krevet.

Topli se zrak neravnomjerno i sneno valjao amo-tamo u laganoj omari, nebo je u visinama bilo zvjezdano i vlažno sjajno, a u smjeru planina crno i zlatnožuto, prošarano drhtavim žiljem munja. Šumarci su mirisali slatko i teško, a bijeli je jasmin nesigurnom svjetlošću slabašno svjetlucao u tmini.

“Vi dakle vjerujete da ta reforma naše kulture neće doći iz svijesti naroda, nego od jednog ili nekolicine genijalnih pojedinaca?”

U ton svoga pitanja profesor je unio određeni obzir.

"Ja tako mislim..." uzvratio je pomalo kruto kućni učitelj i otpočeo dug govor koji osim profesora nitko nije pratio.

Gospodin Abderegg šalio se s malom Bertom kojoj je teta davala potporu. Sjedio je s punim užitkom zavaljen u naslonjač pijuckajući gemišt.

"Dakle, i vi se čitali 'Ekkeharda'?" upitao je Paul gospođicu Thusnelde.

Ležala je opružena u vrlo niskoj rasklopnoj stolici, posve zabacivši glavu, i gledala ravno uvis.

"Dakako", odgovorila je. "Zapravo bi vam takve knjige trebalo još zabraniti."

"Da? A zašto?"

"Jer još ne možete sve razumjeti."

"Mislite?"

"Naravno."

"Ali tamo ima mjesta koja sam razumio možda bolje od vas."

"Doista? A koja su to?"

"Ona latinska."

"Ta vi se samo šalite!"

Paul je bio vrlo raspoložen. Za večeru je smio popiti i malo vina i sada je uživao razgovarajući u blagoj, tamnoj noći i nestrpljivo čekao hoće li uspjeti tu elegantnu damu malo izbaciti iz njezina tromog spokoja i potaknuti na žustrije suprotstavljanje ili na smijeh. No, nije gledala prema njemu. Ležala je nepomično, licem nagore, s jednom rukom na stolici, s drugom opuštenom do tla. Zagasit odsjaj njezina bijela vrata i lica izdvajao se iz pozadine crnih stabala.

"Što vam se u 'Ekkehardu' najviše svidjelo?" upitala je i dalje

ga ne gledajući.

“Opijenost gospodina Spazza.”

“Ah?”

“Ne, kako je otjerana šumska starica.”

“Da?”

“Ili mi se možda najviše svidjelo kako ga je Praxedis pustila da pobjegne iz tamnice. To je zgodno.”

“Da, to je zgodno. Kako je to bilo?”

“Kada poslije istresa pepeo...”

“Ah, da. Znam.”

“Ali sada mi morate reći što se vama najviše svidjelo.”

“U ‘Ekkehardu’?”

“Da, naravno.”

“To isto mjesto. Kada Praxedis pomaže redovniku da pobjegne. I još mu da poljubac, a onda se nasmiješena vrati u dvorac.”

“Da..., da”, rekao je Paul polako, no nije se mogao sjetiti poljupca.

Profesorov je razgovor s kućnim učiteljem bio završio. Gospodin je Abderegg pripaljivao virdžiniju, a Berta znatiželjno promatrala kako na plamenu svijeće spaljuje vršak dugačke cigare. Tetu koja je kraj nje sjedila djevojka je zagrlila desnom rukom i širom otvorenih očiju slušala fantastične doživljaje o kojima joj je pripovijedao stari gospodin. Riječ je bila o pustolovnim putovanjima, osobito u Napulju.

“Je li to doista istina?” odvaži se jednom upitati.

Gospodin Abderegg se nasmije.

“To ovisi samo o vama, mlada gospodično. U nekoj priči istinito je uvijek samo ono u što slušatelj vjeruje.”

“Ali nemoguće?! Baš ću pitati tatu.”

“Samo izvolite!”

Teta ju pogladi po ruci kojom ju je Berta obgrlila oko struka.

“To je samo šala, dijete.”

Slušala je čavrljanje, tjerala noćne mušice s bratove čaše vina i svakom tko bi ju pogledao uzvraćala dobrodušnim pogledom. Zadovoljstvo su joj činila dva stara gospodina, Berta i živahno brbljavi Paul, lijepa Thusnelde koja je, odlutavši iz društva, zurila u modru noć, kao i kućni učitelj koji je još naknadno uživao u mudrostima što ih je izgovorio. Bila je još dovoljno mlada i nije zaboravila kako mladima u takvim ljetnim večerima u vrtu može biti toplo i ugodno. Kolika sudbina još samo čeka svu tu lijepu mladež i mudre starce! Pa i kućnoga učitelja. Kako su svakomu njegov život i njegove misli i želje bile silno važne! I kako je lijepa bila gospođica Thusnelde! Prava ljepotica.

Dobrodušna je dama pomilovala Bertu po desnoj ruci, milo se nasmiješila pomalo usamljenom studentu i s vremena na vrijeme iza domaćinove stolice pipnula stoji li i njegova boca vina još u ledu.

“Ispričajte mi nešto iz svoje škole!” rekla je Thusnelde Paulu.

“Ah, škola! Pa sada su praznici.”

“Zar ne idete rado u gimnaziju?”

“Znate li ikoga tko tamo rado ide?”

“Ali vi ipak želite studirati?”

“Pa, da. Zapravo želim.”

“No, što biste još više željeli?”

“Još više? - Ha-ha - Više bih želio postati pirat.”

“Pirat?”

“Naravno, morski razbojnik. Pirat.”

“Ali onda ne biste mogli ovoliko čitati.”

“To i ne bi bilo potrebno. Već bih našao neku razonodu. “

“Mislite li?”

“O, sigurno. Ja bih.

“Što?”

“Ja bih - ah, to se uopće ne može reći.”

“Onda nemojte reći.”

Postalo mu je dosadno. Primaknuo se Berti i pomagao joj u slušanju. Tata je bio strašno zabavan. Sada je samo on govorio, a svi su slušali i smijali se. Tada se gospođica Thusnelde polako ustane u svoj oj lepršavoj, laganoj engleskoj haljinici i priđe stolu.

“Htjela bih vam zaželjeli laku noć.”

Svi su ustali i gledajući na sat nisu shvaćali da je doista već ponoć.

Na kratkome putu do kuće Paul je hodao uz Bertu koja mu se najednom veoma sviđala, napose otkako se vrlo srdačno smijala tatinim šalama. Bio je glup što se ljutio zbog posjeta. Ta bilo je tako ugodno navečer čavrljati s djevojkama.

Osjećao se kavalirom i kajao se što se cijele večeri posvećivao samo onoj drugoj. A ona je bila razmaženo derište. Berta mu je bila kudikamo draža, i bilo mu je žao što danas nije bio uz nju. To joj je pokušao i reći. Zahihotala se.

“O, vaš je tata bio tako zabavan! To je bilo dražesno!”

Za sutra joj je predložio šetnju do Eichelberga. Uvjeravao ju je da nije tako daleko, a lijepo je. Zatim je počeo opisivati, govoriti o putu i o pogledu i sasvim se zanio.

Gospođica Thusnelde upravo je kraj njih prolazila u trenutku njegove najveće zanesenosti. Malo se osvrnula i pogledala ga u lice. Učinila je to mirno i pomalo znatiželjno, no njemu je to izgledalo podrugljivo i on zašuti. Berta je iznenađeno podignula pogled i vidjela kako se oneraspoložio, no nije znala zašto.

U međuvremenu su već stigli kući. Berta je pružila Paulu ruku. Zaželio joj je laku noć. Kimnula je glavom i otišla.

Thusnelde je već bila ispred njih otišla ne rekavši mu laku noć. Vidio ju je kako se s ručnom svjetiljkom penje stubama i gledajući za njom bio je na nju ljut.

Paul je budan ležao u postelji prepuštajući se laganoj groznici tople noći. Sparina je bila sve jača, odsjaji munja neprestano su podrhtavali na zidovima. Povremeno je vjerovao da u daljini čuje tihu grmljavinu. U dugim stankama zapuhivao je mlohav vjetar od kojega su jedva šumjeli vrhovi stabala.

Dječak je u polusnu razmišljao o protekloj večeri i osjećao da je danas bio drukčiji nego inače. Sam je sebi izgledao odrasliје, štoviše činilo se da mu je uloga odrasloga danas bolje pošla za rukom nego u prijašnjim pokušajima. S gospođicom je vrlo tečno razgovarao, a poslije i s Bertom.

Mučilo ga je, je li ga Thusnelde shvatila ozbiljno. Možda se njime samo poigrala. A ono s Praxedisinim poljupcem morat će sutra ponovno pročitati. Je li to zbilja nije shvatio ili je samo zaboravio?

Volio bi znati je li gospođica Thusnelde doista lijepa, istinski lijepa. Tako mu se činilo, no nije vjerovao ni sebi ni njoj. Svi-

djelo mu se kako je tamo pri slabašnom svjetlu u stolici napola sjedila, a napola ležala, onako vitka i mirna, spustivši ruku na zemlju. Kako je nehajno gledala uvis, napola zadovoljno, napola pospano, a onaj bijeli vitki vrat - u svijetloj, dugoj haljini - to bi isto tako mogao biti prizor na umjetničkoj slici.

Dakako, Berta mu je bila kudikamo draža. Možda jest bila pomalo prenaivna, ali blaga i zgodna, i čovjek je s njom mogao razgovarati ne sumnjajući da mu se u potaji ruga. A da se od samoga početka držao nje, umjesto tek u zadnjem trenutku, možda bi sada bili već vrlo dobri prijatelji. Općenito mu je sada bilo žao što su gosti ostajali samo dva dana.

No, zašto ga je, kada se na povratku kući smijao s Bertom, ona druga onako pogledala?

Ponovno ju je vidio kako prolazi i okreće glavu, i ponovno je vidio njezin pogled. Bila je lijepa. I sve si je iznova jasno predočio, no nije mogao prijeći preko toga - pogled joj je bio podrugljiv, nadmoćno podrugljiv. Zašto? Još zbog “Ekkeharda”? Ili zato što se smijao s Bertom?

Ljutnja zbog toga pratila ga je još u snu.

Ujutro se cijelo nebo zastrlo oblacima, ali još nije kišilo. Posvuda je mirisalo na sijeno i toplu prašinu.

“Šteta,” jadala se Berta silazeći, “danas nećemo moći u šetnju?”

“O, to može tako potrajati cijeli dan”, tješio ju je gospodin Abderegg.

“Inače nisi tako poletna za šetnju”, reče gospođica Thusnelde.

“Ali kad smo tu tako kratko!”

“Imamo vanjsku kuglanu”, predložio je Paul. “U vrtu. A i kroket. Ali kroket je dosadan.

“Meni je kroket jako zgodan”, reče gospođica Thusnelde.

“Onda ga možemo igrati.”

“Dobro, poslije. Najprije moramo popiti kavu.”

Nakon doručka mladi su otišli u vrt, a pridružio im se i student. Učinilo im se da je za kroket trava previsoka, pa su se ipak odlučili za drugu igru. Paul je marljivo donio i postavio čunjeve.

“Tko počinje?”

“Uvijek onaj tko pita.”

“No, dobro. Tko igra?”

Paul je igrao s Thusnelde u paru. Igrao je vrlo dobro i nadao se da će ga ona za to pohvaliti ili ga barem zadirkivati. No ona to uopće nije primjećivala niti je obraćala pozornost na igru. Kada bi joj Paul dodao kuglu, nehajno bi ju bacila čak ni ne brojeći koliko je čunjeva palo. Umjesto toga razgovarala je s kućnim učiteljem o Turgenjevu. Gospodin Homburger danas je bio vrlo uljudan. Jedino se Berta doimala sasvim predana igri. Stalno je pomagala u postavljanju čunjeva i dopuštala Paulu da joj pokaže kako se cilja.

“Pao je kralj u sredini!” povikao je Paul. “Gospođice, sada ćemo sigurno pobijediti. To vrijedi dvanaest bodova.”

Samo je kimnula glavom.

“Turgenjev zapravo i nije pravi Rus”, rekao je student zaboravljajući da je na njemu red za igru. Paul se naljutio.

“Gospodine Homburger, vi ste na redu!”

“Ja?”

“Da vi, svi vas čekamo.”

Najradije bi mu kuglu bacio u cjevanicu. Berta, koja je primi-

jetila njegovu zlovolju, i sama se uznemirila i više ništa nije pogađala.

“Možemo onda i prestati.”

Nitko nije imao ništa protiv. Gospođica Thusnelde polako se udaljila, a učitelj za njom. Paul je mrzovoljno nogom prevrnuo još uspravne čunjeve.

“Zar nećemo nastaviti?” upitala je Berta plaho.

“Ah, udvoje nije ništa. Spremit ću ih.”

Skromno mu je pomagala. Kada su svi čunjevi opet bili u kutiji, on se osvrnu za Thusnelde. Nestala je u parku. Naravno, on je za nju bio običan mulac.

“I što sada?”

“Možda da mi malo pokažete park?”

Hodao je stazama tako brzo da se Berta zadihala i gotovo morala trčati da bi ga sustigla. Pokazao joj je šumicu i aleju platana, zatim crvenolisnu bukvu i livade. I dok se gotovo stidio što je bio tako grub i šutljiv, istodobno se čudio što se pred Bertom više uopće nije ustručavao. Hodao je s njom uokolo kao da je dvije godine mlađa. A ona je bila tiha, blaga i plaha, jedva da bi rekla koju riječ i samo bi ga katkad pogledala kao da za nešto moli oprost.

Kod žalosne vrbe susreli su se s drugo dvoje. Student je i dalje govorio, gospođica se ušutjela i doimala neraspoloženo. Paul je iznenada postao razgovorljiv. Upozorio ih je na staro drvo, razmaknuo obješene grane i pokazao okruglu klupu oko drveta.

“Sjest ćemo”, zapovjedila je gospođica Thusnelde.

Posjedali su jedno do drugoga na klupu. Bilo je vrlo toplo i zagušljivo, zeleni je sumrak bio mlohav, sparan i uspavljujuć.

Paul je sjedio Thusnelde s desna.

“Kako je ovdje tiho!” započe gospodin Homburger.

Gospođica kininu.

“I tako vruće!” reče ona. “Neko vrijeme nećemo uopće govoriti.”

Sada je sve četvero sjedilo šuteći. Na klupi pokraj Paula počivala je Thusneldina ruka, duga i tanka damska ruka s vitkim prstima i profinjenim, njegovanim, zagasito sjajnim noktima. Paul je bez prestanka gledao tu ruku. Izranjala je iz široka svijetlosiva rukava i bila bijela kao i ostatak ruke koja se vidjela do iza zloba. Od zgloba se svijala malo prema van i počivala sasvim mirno kao da je umorna.

Svi su šutjeli. Paul je mislio na jučerašnju večer. Tada je ta ista ruka također bila tako duga i mirna i spokojno opuštena i cijela je figura nepomično napola sjedila, napola ležala. To je bilo u skladu s njom, njezinom figurom i odjećom, njenim ugodno mekim, ne sasvim slobodnim glasom, ali i s licem koje je zajedno s mirnim očima izgledalo tako pametno i iščekujući opušteno.

Gospodin Homburger pogleda na sat.

“Oprostite, moje dame, sada bih morao poći na posao. Vi ćete, Paule, još ovdje ostati?”

Naklonio se i otišao.

Njih troje ostalo je sjediti u tišini. Paul je svoju lijevu ruku polako i bojažljivo oprezno poput zločinca primaknuo djevojčinoj ruci, a onda pustio da počiva tik do njene. Nije znao zašto je to učinio. Dogodilo se to bez njegove volje, i pritom ga obuze takva teška tjeskoba i vrućina da mu se cijelo čelo orosilo.

“Ni ja ne volim igrati kroket”, reče Berta tiho, kao da u snu

govori. Učiteljevim odlaskom između nje i Paula otvorila se praznina i cijelo je vrijeme razmišljala da li da se primakne. I što je više oklijevala, to joj se činilo sve težim, pa je počela govoriti samo da se više ne bi osjećala posve usamljeno.

“To doista nije simpatična igra”, dodala je nesigurnim glasom nakon duže stanke. Nitko joj nije odgovorio.

Ponovno je zavladala tišina. Paulu se činilo da čuje kucanje vlastitoga srca. Osjećao je potrebu da skoči i kaže bilo što smiješno ili glupo ili da pobjegne. No, ostao je sjediti, zadržao ruku na istome mjestu i imao osjećaj da polako, polako ostaje bez zraka, sve dok se ne počne gušiti. Sada je postalo ugodno, ugodno na neki tužan i mučan način.

Gospođica Thusnelde pogledala je Paula u lice mirnim i pomalo umornim pogledom. Vidjela je kako netremice gleda u svoju lijevu ruku što je ležala na klupi tik do njezine desne. Ona pridigne desnu ruku, čvrsto ju spusti na Paulovu i tamo zadrži.

Ruka joj je bila meka, ali snažna i suho topla. Paul se prestrašio kao zatečeni lopov i stao drhtati, ali ruku nije povukao. Jedva da je još mogao disati, tako snažno mu je tuklo srce, a cijelo tijelo gorjelo i istodobno drhturilo od hladnoće. Polako problijedivši, molećivo je i uplašeno pogledao gospođicu.

“Jeste li se prepali?” tiho se nasmijala. “Mislim da ste bili zaspali?”

Nije mogao ništa reći. Maknula je svoju ruku, ali je njegova i dalje tamo ležala još uvijek osjećajući dodir. Želio ju je povući, ali je bio tako slabašan i zbunjen da nikakvu misao nije mogao sročiti ni odluku donijeti i ništa nije mogao učiti, pa čak ni to.

Najednom ga uplaši prigušen, plašljiv šum što ga začu iza

sebe. Oslobodio se i duboko udahnuvši skočio. I Thusnelde je ustala.

Berta je sjedila na svome mjestu duboko pognuta i jecala.

“Pođite u kuću”, rekla je Thusnelde Paulu “doći ćemo odmah za vama.”

A kada je Paul krenuo, ona još doda: “Uhvatila ju je glavobolja.”

“Dođi, Berto. Ovdje je prevruće, zagušljivo je od sparine. Dođi, svladaj se! Idemo u kuću.”

Berta nije ništa odgovorila. Njezin mršavi vrat ležao je naslonjen na svijetloplavi rukav djevojčine haljinice iz koje je visjela tanka, koščata ruka sa širokim ručnim zglobom. Plakala je mirno i tiho jecajući sve dok se nakon dužeg vremena nije uspravila rumena i začuđena, zagladila kosu i stala se polako i mehanički smiješiti.

Paul nije imao mira. Zašto je Thusnelde onako položila svoju ruku na njegovu? Je li to bila samo šala? Ili je znala kako to čudnu zadaje bol? Koliko god je puta to ponovno zamišljao, uvijek se ponavljao onaj isti osjećaj; zagušujući grč mnogobrojnih živaca ili žila, pritisak i laka omaglica u glavi, vrućina u grlu i neravnomjerna, neobična uzburkanost srca što koči tijelo kao da je bilo podvezano. Ali je godilo, ma koliko bilo bolno.

Prošavši pokraj kuće zaputio se k malenom jezeru te stao goredolje šetati voćnjakom. U međuvremenu je sparina bivala sve jača. Nebo se posvema naoblačilo i slutilo je na oluju. Nije bilo vjetra, tek tu i tamo u krošnjama lagan, neodlučan povjetarac od kojeg se i blijeda, glatka površina jezera na trenutak srebrnasto namreškala.

Stari čamčić što je privezan ležao uz travnatu obalu zapne mladiću za oko. On uđe i sjedne na još jedinu preostalu veslačku klupu. No barku nije odvezao: u njoj već odavna nije bilo vesala. Umočio je ruke u vodu; bila je gadljivo mlaka.

Najednom ga obuzme bezrazložna tuga koja mu je bila sasvim neobična. Činilo mu se kao da je u nekom tjeskobnom snu i kao da se, sve da i hoće, ne može ni pomaknuti. Bljedunjavo svjetlo, mračno oblačno nebo, mlaka zaparna bara i stari, pri dnu mahovinom obrasli drveni čun bez vesala, sve je to izgledalo žalobno, otužno i jadno, prepušteno nekoj teškoj, tupoj tuzi koju je dijelio bez ikakva razloga.

Iz kuće su nejasno i tiho dopirali zvuci glasovira. Sada su, dakle, svi bili unutra, a tata im je vjerojatno svirao. Ubrzo Paul prepozna i skladbu, bila je to glazba iz Griegova “Peera Gynta”, i poželi se vratiti kući. Ostao je ipak nepomično sjediti iznad tromih voda zureći u nebo kroz umorne, ukočene grane voćaka. Čak se ni kao inače nije mogao radovati oluji premda će se uskoro zasigurno spustiti i biti prvo pravo nevrijeme ovoga ljeta.

Tada utihnu glazba glasovira i na trenutak zavlada potpuna tišina. Onda se začu nekoliko nježnih, lelujavo blagih taktova, neka plaha neobična glazba. Potom pjesma, ženski glas. Paulu je pjesma bila nepoznata, nikad ju nije čuo, nije o tom ni razmišljao. Ali je poznavao glas, lagano prigušeni, pomalo umorni glas. To je bila Thusnelde. Njezino pjevanje možda nije bilo osobito, ali je pogađalo i dražilo dječaka isto onako tjeskobno i bolno kao i dodir njene ruke. Osluškivao je nepomično, i dok je još tako sjedio i slušao, stadoše prve trome kišne kapi, mlake i teške, pljuskati po jezeru. Padale su mu na ruke i lice, ali ih nije osjećao. Osjećao je samo da se neka prisila, neko

vrenje i napetost oko njega ili čak u njemu samome zgušnjava i buja i traži izlaz. U isti mah pade mu na pamet odlomak iz "Ekkeharda", i u tom trenutku najednom ga iznenadi i uplaši sigurna spoznaja. Znao je da voli Thusnelde. No istodobno je znao da je ona odrasla i da je dama, a on školarac, i da će ona sutra otputovati.

Pjesma je već bila utihnula i metalnim se zvukom oglasi zvonce za objed. Paul polako pođe u kuću. Ispred vrata otare kišne kapi s ruku, zagladi kosu i duboko udahne kao da kani učiniti neki težak korak.

"Ah, već je počela kiša", požali se Berta. "Onda, znači, ništa od toga?"

"Od čega?" upita Paul ne dižući pogleda s tanjura.

"Pa mi smo..., obećali ste mi da ćete me danas voditi na Eichelberg."

"Jest, ali po ovom vremenu to doista nije moguće."

S jedne strane, čeznula je za tim da ju pogleda i upita kako se osjeća, a ipak je bila sretna što to nije učinio. On je bio sasvim zaboravio onaj mučni trenutak kada je ispod vrbe briznula u plač. Ta iznenadna provala plača ionako ga se nije odveć dojmila, već ga je samo učvrstila u uvjerenju da je ona ipak još vrlo mala djevojčica. Umjesto da joj obrati pozornost, neprestance je pogledavao prema gospođici Thusnelde.

S kućnim učiteljem, koji se stidio zbog svoje jučerašnje djetinjarije, živahno je razgovarala o sportskim temama. U tome se gospodin Homburger snalazio poput mnogih drugih; o stvarima o kojima ništa nije znao govorio je mnogo ugodnije i tečnije negoli o stvarima koje su mu bile poznate i važne. Najčešće je dama vodila riječ, a on se zadovoljavao pitanjima, kimanjem

glavom, odobravanjem i pokojom frazom za popuniti stanku. Pomalo koketno umijeće te dame u vođenju razgovora oslobodilo ga je njegove uobičajene ukočenosti; čak se, kada je točeći vino promašio čašu, i sam uspio nasmijati i nezgodi ne pridati nikakvu važnost ni ozbiljnost. Međutim, njegova lukavo ubačena molba da, s dopuštenjem, poslije objeda gospođici pročita poglavlje iz jedne od svojih najdražih knjiga, ljupko je otklonjena.

“Nemaš više glavobolju, dijete?” upitala je teta Greta.

“O ne, uopće”, rekla je Berta potiho. No još uvijek je izgledala prilično jadno.

“O, vi djeco!” reče teta kojoj nije promaknula ni Paulova uzbuđena nesigurnost. Imala je svakojake slutnje te odluči da neće nepotrebno smetati dvoma mladima, ali da će biti na oprezu i spriječiti gluposti.

Paulu je to bilo prvi put, u to je bila sigurna. Koliko još treba proći vremena, i on će prerasti njezinu skrb i poći putovima koji će njezinim pogledima biti skriveni! O, vi djeco!

Vani se gotovo smračilo. Kiša je lila čas jače, čas slabije uz naizmjenične zapuhe vjetra, oluja je još oklijevala, a grmljavina odjekivala još miljama daleko.

“Bojite li se nevremena?” upitao je gospodin Homburger svoju damu.

“Naprotiv, ne znam ništa ljepše od toga. Mogli bismo poslije otići u paviljon i promatrati. Berta, hoćeš li s nama?”

“Ako hoćeš, da, rado.”

“Idete, dakle, i vi, gospon student? - Dobro, radujem se tomu. To je ove godine prvo nevrijeme, zar ne?”

Odmah poslije objeda uputili su se s kišobranima u rukama

prema obližnjem paviljonu. Berta je ponijela knjigu.

“Nećeš li im se pridružiti, Paule?” ohrabrivala ga je teta.

“Ne, hvala. Zapravo moram vježbati.”

U zbrci nabujalih osjećaja pošao je u sobu s glasovirom. No tek što je počeo svirati, ni sam ne znajući što, u sobu uđe otac.

“Mladiću, ne bi li se pomaknuo nekoliko soba dalje? Pohvalno je što želiš vježbati, ali sve ima svoje vrijeme, a naše bi stare kosti po ovoj sparini rado pokušale malo odrijemati. Do viđenja, sinko!”

Dječak je prošao kroz blagovaonicu i hodnik i izašao na ulazna vrata. Prijeko je upravo ugledao ono troje kako ulaze u paviljon. Začuvši iza sebe tetin tihi korak, on šmugnu van i zabivši ruke u džepove pohita gologlav na kiši. Grmljavina je sve više jačala, a prve plahe, drhtave munje parale su crnkasto sivilo.

Paul je zašao iza kuće i pošao prema jezercu. Osjećao je s prkosnom patnjom kako mu kiša prodire kroz odjeću. Još nerashlađeni, treperavi zrak žario ga je, i on ispruži oba dlana i napola otkrivene ruke prema teškim kapima kiše. Sada je ono troje zadovoljno sjedilo u paviljonu, smijalo se i čavrljalo, i nitko nije na njega mislio. Vuklo ga je tamo, no prevagnuo je prkos; kada im se već onda nije želio pridružiti, sada nije htio naknadno za njima trčati. A Thusnelde ga nije ni pozvala. Pozvala je Bertu i gospodina Hombufgera, a njega ne. Zašto ne njega?

Mokar do kože, ne pazeći kuda hoda, stigao je do vrtlarske kućice. Munje su sada gotovo bez prestanka okomito i poprijeko parale nebo u fantastično smjelim crtama, a kiša je glasnije šumjela. Ispod drvenih stuba vrtlarske šupe nešto zvecnu i

pojavi se velik dvorišni pas suzdržano ljut. Prepoznavši Paula, veselo se i umiljato zaleti prema njemu. Paul ga, u iznenadnom naletu nježnosti, zagrli oko vrata, odvuče natrag u sumračan zakutak stubišta i ostade tamo uz njega tepajući mu i mazeći ga, ni sam ne znajući koliko dugo.

U paviljonu je gospodin Homburger dogurao željezni vrtni stol do ozidane stražnje stijene na kojoj je bio naslikan neki talijanski obalni krajobraz. Žive boje, plava, bijela i roza loše su se slagale s kišnim sivilom i izgledale kao da im je unatoč sparini hladno.

“Loše vam je vrijeme za Erlenhof”, reče gospodin Homburger.

“Zašto? Meni je oluja prekrasna.”

“I vama, gospođice Berta?”

“O, ja ju vrlo rado gledam.”

Bio je bijesan što je i mala pošla s njima. Upravo sada, kada se s lijepom Thusnelde počeo bolje razumijevati.

“I sutra ćete doista već otputovati?”

“Zašto to kažete tako tragično?”

“Valjda zato što mi je žao.”

“Doista?”

“Ali milostiva gospođice...”

Kiša je pljuštala po tankom krovu i u strasnim naletima sukljala iz otvora žlijeba.

“Znate, gospon student, imate dragoga mladića za učenika. Zacijelo je zadovoljstvo podučavati takva đaka.”

“Vi to ozbiljno mislite?”

“Dakako. On je divan mladić. Zar ne, Berta?”

“O, ne znam, jedva da sam ga vidjela.”

“Zar ti se ne sviđa?”

“Ne, sviđa mi se. Kako da ne.”

“Što zapravo predstavlja ova zidna slikarija, gospon student? Čini se da je veduta neke rivijere?”

Paul se nakon dva sata mokar do kože i iscrpljen vratio kući, oprao se hladnom vodom i presvukao. Zatim je čekao da se ono troje vrate, a kada su došli i Thusneldin glas odjeknu hodnikom, on se prepadne, a srce mu stade snažno tući. Ipak je odmah zatim učinio nešto, za što trenutak prije ni sam ne bi vjerovao da ima hrabrosti.

Kada se gospođica sama penjala stubištem, vrebao ju je i iznenadio na gornjem katu. Prišao joj je i pružio stručak ruža. Bile su to divlje ruže što ih je ubrao vani na kiši.

“Je li to za mene?” upitala je Thusnelde.

“Da, za vas.”

“A čime sam ih zaslužila? Već sam se uplašila da vi mene uopće ne podnosite.”

“O, vi me samo ismijavate.”

“Zasigurno ne, dragi Paule. Hvala vam lijepa na ovom cvijeću. Divlje ruže, zar ne?”

“Šipkova ruža.”

“Pribost ću si jednu, poslije.”

Potom produži u svoju sobu.

Navečer su ovaj put ostali sjediti u dvorani. Bilo je lijepo osvježilo, a vani su se još cijedile kapi s dobro umivenih grana. Kanili su muzicirati, no profesor je želio još tih nekoliko sati provesti u ugodnom razgovoru s Abdereggom. Sada su svi

udobno sjedili u velikoj prostoriji, gospoda su pušila, a ispred mladih su stajali vrčevi s limunadom.

Teta je s Bertom gledala album i pripovijedala joj stare priče. Thusnelde je bila dobre volje i često se smijala. Kućnoga je učitelja poprilično iscrpilo dugotrajno bezuspješno govorenje u paviljonu, i ponovno je bio živčan, a mišići lica bolno su mu titrali. Smatrao je neukusnim što je ona sada tako smiješno koketirala s tim dječarcem i izbirljivo je tražio način da joj to kaže.

Paul je bio najživahniji od svih. Činjenica da je Thusnelde za pojasom nosila njegove ruže i obraćala mu se s "dragi Paule" udarila mu je u glavu poput vina. Zbijao je šale, pripovijedao priče, obrazi su mu se zažarili i nije pogleda skidao sa svoje dame koja je tako graciozno prihvaćala njegove izraze dubokog štovanja. Pritom mu je u dubini duše bez prestanka ječalo: "Ona sutra odlazi! Sutra odlazi!" i što je jeka bila glasnija i bolnija, to se s većom čežnjom grčevito hvatao toga lijepog trenutka i sve veselije pleo jezikom.

Gospodin Abderegg, koji je na trenutak posluhnuo, kroza smijeh dovikne: "Paule, rano si počeo!"

Nije se dao smesti. Na trenutak bi ga uhvatila neodoljiva želja da izađe i glavu nasloni na vratnicu i zaplače. Ali ne, ne!

Za to vrijeme Berta je s tetom prešla na ti i zahvalno se predala njezinoj zaštiti. Tištalo ju je poput bremena što Paul samo za nju nije mario, što joj cijeloga dana gotovo ni riječ nije uputio, pa se umorna i nesretna prepustila tetinoj dobrodušnoj nježnosti.

Dva stara gospodina nadmetala su se u podgrijavanju sjećanja i jedva su osjetila da se pokraj njih sučeljavaju i sukobljuju mlade neizrečene strasti.

Gospodin Homburger sve više je i više ispadao iz razgovora, a njegove povremene, lagano otrovne upadice jedva da je itko više primjećivao, i što je više u njemu rasla ogorčenost i srdžba, to je manje uspijevao naći prave riječi. Paulovo je ponašanje smatrao djetinjastim, a neoprostivim način na koji je gospođica to prihvaćala. Najradije bi im bio zaželio laku noć i otišao. No to bi jamačno izgledalo kao priznanje da je ispucao sve svoje argumente i da se predaje. Radije je ostajao i prkosio. I koliko god mu je Thusneldina obijesno razigrana narav večeras bila odbojna, ipak se nije želio odvojiti od pogleda na njezine meke pokrete i rumenkasto lice.

Thusnelde ga je prozrela i nije se trudila prikriti koliko uživa u Paulovim strasnim izrazima pažnje, već i stoga jer je vidjela da to srdi studenta. A on, koji ni u kom pogledu nije bio snažan čovjek, polako je osjećao kako mu se bijes pretvara u onu ženski turobnu rezignaciju kojom su skončali gotovo svi njegovi dosadašnji ljubavni pokušaji. Je li ga ikada neka žena razumjela i cijenila po njegovoj vrijednosti? O, ali on je bio dovoljno umjetnik da može uživati i u razočaranju, boli i usamljenosti sa svim njihovim najskrovitijim dražima. I mada drhtavih usana, ipak je u tom uživao. Premda neshvaćen i prezren, ipak je bio junak na sceni, nositelj neke nijeme tragike, nasmiješen s nožem u srcu.

Razišli su se kasno. Ušavši u svoju prohladnu spavaću sobu, Paul je kroz otvoren prozor vidio smireno nebo pokriveno nepomičnim, mliječnobijelim paperjastim oblačićima; kroz njihovu se tanku koprenu probijala mjesečina, meka i jaka, i tisućama odraza svjetlucala na mokrome lišću stabala u perivoju. U daljini iznad planina, nedaleko tamnoga obzorja, svijetlio je uzak i poput otoka izdužen djelić čistoga neba, vlažan i a na

njemu jedna jedina blijeda zvijezda.

Dječak je dugo gledao kroz prozor i nije to i vidio je samo neko blijedo komešanje i oko sebe osjetio čist, svježe ohlađen zrak, i čuo dosad nepoznate duboke glasove kako buče poput dalekih oluja i udisao mek zrak nekog drugog svijeta. Stajao je nagnut na prozor i gledao, ništa ne videći, kao zaslijepljen, a pred njim se nesigurno i moćno prostirala zemlja života i strasti prožeta vrelim olujama i zastrta tmastim oblacima.

Teta je posljednja pošla na počinak. Oprezno je još provjerila vrata, rolete i svjetla i zavirila u mračnu kuhinju, a potom pošla u svoju sobu i pri svjetlosti svijeća sjela u staromodni naslonjač. Sada je znala što se zbiva s mališanom i u dubini duše bila je radosna što gosti kane sutra otputovati. Kada bi samo sve dobro prošlo! Bilo je ipak neobično takvo dijete izgubiti od danas do sutra. Jer, dobro je znala da će se Paulova duša od nje sada neumitno udaljavati i bivati joj sve neprozirnija, i zabrinuto je gledala kako prvim dječačkim koracima stupa u vrt ljubavi čije je voće ona sama u svoje vrijeme jedva okusila, a ono je gotovo uvijek bilo gorko. Zatim je pomislila na Bertu, uzdahnula i nasmiješila se, a onda dugo u ladicama tražila neki utješan dar za rastanak s malenom. Pritom se uplaši vidjevši koliko je sati.

Iznad usnule kuće i u mrak utonula vrta počivali su mliječnobijeli, pahuljasto tanki oblaci, nebeski otok na obzoru polako je prerastao u široko, čisto, tamno jasno polje nježno protkano slabašno svjetlucavim zvijezdama, a povrh najudaljenijih planina protezala se blaga, uska srebrna crta odvajajući ih od neba. U vrtu su osvježena stabla disala duboko i spokojno, a na livadi u perivoju s tankim se varljivim sjenama oblaka smjenjivala crna sjena crvenolisne bukve.

Blagi, još vlagom nasićeni zrak polako je isparavao u posve bistro nebo. Lokvice vode ležale su na šljunčanome trgu i cesti, zlatno bljeskale ili odražavale nježnu modrinu. Kočija se uz škripu zaustavila ispred ulaza i putnici uđoše. Student se više puta duboko naklonio, teta je ljubazno kimala glavom i još jednom svima stisnula ruku, a služavke su iz dubine hodnika promatrale odlazak.

Paul je sjedio u kočiji nasuprot Thusnelde i hinio veselost. Hvalio je dobro vrijeme, veličao divne izlete u planine na koje kani ići tijekom praznika i požudno upijao svaku djevojčinu riječ i svaki osmijeh. Ranom zorom nemirne se savjesti bio ušuljao u vrt i u očevoj omiljenoj i najzaštićenijoj lijehi odrezao najljepšu napola otvorenu čajnu ružu. Nju je sada, umotanu u svileni papir, nosio skrivenu u gornjem džepu neprestano se brinući da ju ne zdrobi. Jednako se pribojavao i da bi otac to mogao otkriti.

Mala je Berta bila vrlo tiha držeći ispred lica propupalu granu jasmina koju joj je teta darovala. Bila je zapravo skoro sretna što odlazi.

“Da vam se povremeno javim dopisnicom?” upitala j e Thusnelde živahno.

“O da, nemojte samo zaboraviti! To bi bilo lijepo.”

A zatim je dodao: “No onda se i vi morate potpisati, gospođice Berto.”

Malo se stresla i kimnula glavom.

“Onda dobro, nadajmo se da ćemo na to misliti”, rekla je Thusnelde.

“Da, ja ću te podsjetiti.”

I već su bili na kolodvoru. Vlak je trebao stići tek za četvrt

sata. Paul je tih četvrt sata osjetio kao neprocjenjivu milost. No bilo mu je neobično; otkako su izašli iz kočije i gore-dolje šetali ispred željezničke postaje, nije mu više padala na pamet nikakva šala ni dosjetka. Najednom je bio potišten i šutljiv, često je pogledavao na sat i osluškivao čuje li se dolazak vlaka. Tek je u posljednjem trenutku izvadio ružu i još na stepenici vagona spustio ju gospođici u ruku. Ona mu veselo kimnu glavom i uđe u vlak. A onda je vlak otišao i sve je bilo svršeno.

Bojao se povratka kući zajedno s ocem, a kad je ovaj već ušao, Paul povuče nogu sa stepenice i reče: “Zapravo bih se volio vratiti pješice.”

“Nečista savjest, Pauliću?”

“O ne, tata, mogu ja i s tobom.”

No gospodin Abderegg samo je smijući se odmahnuo rukom i krenuo sam. “Sad neka to i pokuša”, mrmljao si je putem u bradu, “neće od toga umrijeti.” Pritom je, po prvi put nakon mnogo godina, mislio na svoju prvu ljubavnu pustolovinu čudeći se kako se još svega točno sjeća. Sada je, dakle, već bio red na njegovu dječaku! No svidjelo mu se što je dječak ukrao ružu. Dakako da je to vidio.

Kod kuće je na trenutak zastao ispred knjižnice. Izvadio je Werthera i stavio ga u džep, ali ga je odmah potom ponovno izvukao, malo prolistao, stao zviždati neku pjesmu, pa knjižicu vratio na mjesto.

Za to vrijeme Paul se toplom seoskom cestom vraćao kući trudeći se uvijek iznova zamišljati sliku lijepe Thusnelde. Tek kada je sav vruć i klonuo stigao do živice perivoja, otvorio je oči i pomislio što mu je činiti. Iznenadan bljesak sjećanja neodoljivo ga povede prema žalosnoj vrbi. Potražio je stablo nošen bujicom žudnje, provukao se kroz duboko objašene grane i

sjeo na ono isto mjesto na klupi na kojem je jučer sjedio pokraj Thusnelde kada je svojom rukom pokrila njegovu. Sklopio je oči, pustio da ruka počiva na klupi i još jednom osjetio onu cijelu oluju koja ga je jučer zahvatila i opila i izmučila. Oko njega su kuljale vatre, šumjela mora, a vrele drhtave struje hučeći promicale na purpurnim krilima.

Nije dugo sjedio na svom mjestu kadli začu zvukove i netko mu pristupi. Zbunjeno podignu pogled prenut iz stotina snova i pred sobom ugleda gospodina Homburgera.

“Ah, vi ste tu, Paule? Već dugo?”

“Ne, bio sam na kolodvoru. Vratio sam se pješice.”

“I sada tu sjedite i melankolični ste.”

“Nisam melankoličan.”

“Onda niste. Doduše, uvijek sam vas viđao vedrijega.”

Paul nije odgovorio.

“Dali ste si mnogo truda oko dama.”

“Čini vam se?”

“Osobito oko jedne. Prije bih pomislio da ćete prednost dati mlađoj gospođici.”

“Djevojčici? Hm.”

“Upravo tako, djevojčici.”

Tada Paul primijeti kako se student fatalno nacerio, te ne rekavši više ni riječ okrenu se i odjuri ravno preko livade.

Za ručkom je bilo vrlo tiho.

“Čini se da smo svi pomalo umorni”, nasmiješio se gospodin Abderegg. “Ti također, Paule. A vi, gospodine Homburger? No, bila je to ugodna promjena, zar ne?”

“Zacijelo, gospodine Abderegg.”

“Dobro ste se zabavili s gospođicom? Bit će da je silno načitana.”

“U to bi Paul morao biti upućen. Ja sam nažalost samo na trenutke imao to zadovoljstvo.”

“Što ti na to kažeš, Paule?”

“Ja? A o kome razgovarate?”

“O gospođici Thusnelde, ako nemaš ništa protiv. Doimaš se pomalo rastresenim...”

“Ah, što bi se mladić toliko brinuo o damama”, dometnu teta.

Ponovno je postalo vruće. Trg ispred kuće isijavao je vrelinu, a na cesti su se osušile i posljednje kišne lokve. Na sunčanoj livadi stajala je stara crvenolisna bukva okupana toplim svjetlom, a na jednoj od njezinih debelih grana sjedio je Paul Abderegg naslonjen na stablo i sasvim okružen crvenkasto tamnim sjenama lišća. Bilo je to dječakovo staro omiljeno mjesto na kojem je bio siguran od svakog iznenađenja. Tu na bukovoj grani ujesen prije tri godine potajice je čitao “Razbojnike”, tu je popušio prvu polovicu cigare, i tu je u ono vrijeme napisao i prvu satiričnu pjesmu o svom bivšem kućnom učitelju otkriće koje je strahovito uzrujalo tetu. Mislio je na te i na druge nepodopštine s osjećajem nadmoći i obzirnosti kao da je sve to bilo u neko davno doba. Djetinjarije, djetinjarije!

Uzdahnuvši, uspravio se, oprezno se okrenuo u sjedalu, izvukao perorez i počeo rezuckati stablo. To je trebalo biti srce, a u njegovu središtu slovo T, i on ga nakani napraviti lijepo i uredno pa makar mu za to trebalo i nekoliko dana.

Još iste večeri otišao je do vrtlara da mu naoštri nož. Pritom je sam gazio okrećući brusno kolo. Na povratku je malo posjedio u starome čamcu, pljuskao rukom po vodi pokušavajući pri-

zvati u sjećanje melodiju pjesme koju je odavde čuo dok ju je pjevala. Nebo se napola zastrlo oblacima i izgledalo je kao da se i ove noći sprema oluja.

(1905.)

Prva pustolovina

Neobično je kako se doživljaji od čovjeka mogu otuđiti i nestati! Čitave godine s tisućama doživljaja mogu iščeznuti. Često gledam djecu kako trče u školu i ne mislim na vlastito školovanje, gledam gimnazijalce i jedva da se još sjetim kako sam to i ja bio. Gledam strojare kako odlaze u radionice, a vjetrogonjasti pisari u urede, i posve sam zaboravio da sam nekoć i sam tako išao i nosio plavu bluzu i pisarsku kutu s ulaštenim laktovima. U knjižari promatram neobične zbirčice pjesama osamnaestogodišnjaka, objavljene u nakladi Pierson u Dresdenu, i više ne razmišljam kako sam i sam nekoć pisao takve stihove i nasjeo baš tom istom lovcu na autore.

I tako sve dok u nekom trenu, u šetnji ili vožnji vlakom ili besanom noćnom času ne iskrsne cijeli jedan zaboravljeni dio života i ukaže mi se, jarko osvijetljen, kao kakav kazališni prizor sa svim sitnicama, svim imenima i mjestima, zvucima i mirisima. To mi se dogodilo prošle noći. Vratio mi se doživljaj za koji sam svojedobno bio siguran da ga nikada neću zaboraviti, a koji mi je ipak godinama netragom pao u zaborav. Kao kada izgubimo knjigu ili perorez, pa nam isprva nedostaje, a onda ga jednog dana ugledamo u ladici među starudijama i on je opet tu i ponovno je naš.

Bilo mi je osamnaest godina i svršavao sam bravarski nauk. Odnedavno mi je bilo jasno da u toj struci neću daleko dogura-

ti te odlučih još jednom promijeniti zanimanje. Dok se ne ukaže prilika da to priopćim ocu, ostao sam u bravariji obavljajući posao napola mrzovoljno, napola veselo kao netko tko je već dao otkaz svjestan da svi putovi samo njega čekaju.

Imali smo tada u radionici volontera kojemu je najveća vrlina bilo njegovo srodstvo s imućnom damom iz susjednog mjesta. Ta dama, mlada udovica nekog tvorničara, stanovala je u omanjoj vili, posjedovala elegantnu kočiju i jahaćega konja i slovila kao gizdava i ekscentrična jer nije zajedno s drugima pila kavu, već je umjesto toga jahala, pecala, uzgajala tulipane i držala bernardince. O njoj su govorili sa zavišću i ogorčenjem, napose otkako se saznalo da je u Stuttgartu i Münchenu, kamo je često odlazila, znala biti vrlo društvena.

Otkad je njezin nećak ili bratić kod nas volontirao, taje čudesna žena već triput bila u našoj radionici, pozdravila svoga rođaka i razgledala strojeve. Svaki je put izgledala prekrasno i na mene ostavljala snažan dojam dok bi u otmjenoj haljini prolazila čađavom prostorijom i znatiželjna pogleda postavljala smiješna pitanja, visoka svijetloplava žena lica tako svježeg i naivnog kao u djevojčice. Stajali smo tamo u svojim masnim bravarskim bluzama garavih ruku i lica, s osjećajem kao da nam je kraljevna došla u posjet. To se nije slagalo s našim socijaldemokratskim nazorima, no to bismo svaki put tek poslije uvidjeli.

Jednoga dana u vrijeme užine priđe mi volonter i reče: “Hoćeš li u nedjelju sa mnom k mojoj teti? Pozvala te je.”

“Pozvala? Čuj, ne zbijaj sa mnom glupe šale, jer ću ti nabiti nos u kabao s vodom.” No, bio je ozbiljan. Pozvala me je u nedjelju navečer. Kući smo se mogli vratiti vlakom u deset, a ako bismo duže ostali, možda bi nam dala kočiju.

Ophoditi se s vlasnicom luksuzne kočije, gospodaricom jednoga sluge, dviju služavki, kočijaša i vrtlara, po mome je tadašnjem svjetonazoru bilo upravo besramno. No to mi je palo na pamet tek pošto sam već odavno žustro prihvatio poziv raspitujući se je li moje žuto nedjeljno odijelo dovoljno dobro.

Do subote sam od silnoga uzbuđenja i sreće trčkarao uokolo kao muha bez glave. A onda me uhvatio strah. Što da tamo kažem, kako da se vladam, kako da s njom razgovaram? Moje odijelo, kojim sam se oduvijek ponosio, najednom je imalo toliko nabora i mrlja, a svi su mi ovratnici na rubovima bili pohabani. Osim toga, i moj je šešir bio star i trošan, a sve to nije se moglo nadomjestiti trima mojim najraskošnijim odjevnim predmetima - parom kao igla šiljatih gležnjača, blistavo crvenom, polusvilenom kravatom i cvikerom s poniklanim okvirima.

U nedjelju navečer krenuo sam s volonterom pješice u Settlingen, bolestan od uzbuđenja i zbunjenosti. Ugledavši vilu, stali smo uz ogradu ispred inozemnih borova i čempresa, dok se lavež pasa miješao sa zvukom zvonca na ulaznim vratima. Sluga nas je šutke uveo u kuću odnoseći se prema nama s omalovažavanjem, jedva dopuštajući da se obranim od krupnih bemardinaca koji su me pokušavali ščepati za hlače. Plašljivo pogledah svoje ruke koje mjesecima nisu bile tako savršeno čiste. Večer uoči, pola sam ih sata prao petrolejom i sapunom.

Dama nas je primila u salonu odjevena u jednostavnu, svijetloplavu ljetnu opravu. Pružila nam je ruku ponudivši da sjednemo. “Večera će začas biti spremna”, reče dama.

“Jeste li kratkovidni?” upita me.

“Pomalo.”

“Znate, taj vam cviker uopće ne stoji.” Skinem ga, strpam u

džep i prkosno pogledam.

“A i socijalac ste?” nastavi.

“Mislite socijaldemokrat? Da, naravno.”

“A zašto?”

“Iz uvjerenja.”

“Aha. Ali kravata vam je doista zgodna. No, idemo jesti. Vas dvojica ste valjda došli gladni?”

U susjednoj sobi bila su postavljena tri kuvera. Tamo, suprotno mome očekivanju, osim triju vrsta čaša nije bilo ničega što bi me zbunilo. Juha od mozga, bubrežnjak, povrće, salata i kolači, sve su to bila jela koja sam znao jesti, a da se ne osramotim. Vina je domaćica sama točila. Tijekom objeda razgovarala je gotovo samo s volonterom, a kako su me ukusna jela i vino lijepo zaposlili, uskoro osjetih ugodu, pa i određenu sigurnost.

Nakon objeda vinske su nam čaše prenesene u salon, a kada su mi ponudili finu cigaru i na moje ju čuđenje pripalili na crvenoj i zlatnožutoj svijeći, moja se ugoda pretvorila u milinu. Sada sam se odvažio i pogledati damu, a bila je toliko profinjena i lijepa da sam se s ponosom osjetio prenesenim u blažena prostranstva otmjena svijeta o kojemu sam iz nekih romana i feljtona bio stekao neku čeznutljivo nejasnu predodžbu.

Zapodjenuli smo vrlo živ razgovor, a ja sam postao toliko odvažan da sam se usudio našaliti na račun prijašnjih gospođinih primjedaba o socijaldemokraciji i crvenoj kravati. “Imate potpuno pravo”, reče smiješeći se. “Samo vi ostanite pri svome uvjerenju. No, kravatu biste trebali vezivati manje ukoso. Vidite, ovako...”

Stala je preda me, nagnula se, objema rukama primila moju kravatu i stala ju popravljati. Tad najednom s užasom osjetim

kako dva prsta zavlači u procjep moje košulje i lagano mi dotiče prsa. A kada sam ju zaprepašteno pogledao, ona me još jednom dotaknu s oba prsta netremice me gledajući u oči.

K vragu, pomislih, i srce mi stade tući, a ona malo ustuknu glumeći da gleda kravatu. No, umjesto toga, ponovno me promotri, ozbiljno i temeljito, i nekoliko puta lagano kimnu glavom.

"Mogao bi iz gornje sobe donijeti kutiju s igricama", reče svome nećaku koji je prelistavao časopis. "Da, budi tako dobar."

On ode, a ona mi se približi, polako, širom otvorenih očiju.

"Znaš...", šapnu mi meko, "...drag si."

Pritom mi se unese u lice i usne nam se spoje, nečujno i žarko, a onda opet, pa još jednom. Zagrlio sam ju i privio uza se, tu visoku lijepu damu, i to tako snažno da ju je moralo boljeti. Ali ona je ponovno tražila moja usta i dok me ljubila, oči su joj se zasuzile blistajući djevojačkim sjajem.

Volonter se vratio s igricama, pa smo sjeli i kockali za praline. Ponovno je živahno razgovarala i pri svakom se bacanju šalila, no ja nisam izustio ni riječ i teško sam disao. Povremeno joj je ruka zalazila ispod stola, poigravala se s mojom rukom ili mi počivala na koljenu.

Oko deset sati izjavi volonter da je vrijeme za polazak.

"I vi biste već pošli?" upita me ona i pogleda. Neiskusan u ljubavnim stvarima promucao sam da je, valjda, već vrijeme, i ustao.

"Pa, kad je tako..." uzviknu ona, a volonter krenu. Slijedio sam ga prema vratima, i u trenutku kada je prekoračio prag, ona me trgnu za ruku i još jednom privuče. Na izlasku mi došapnu: "Budi pametan, pametan budi!" To također nisam razumio.

Oprostili smo se i otrčali prema postaji. Kupili smo karte, a volonter je ušao u vlak. No meni sada nije trebalo društvo. Popeo sam se samo na prvu stubu, a kada je prometnik zazviždao, ja saskočih i ostadoh. Bila je već mrkla noć.

Omamljen i tužan vraćao sam se kući dugom cestom, šuljajući se kao lopov kraj njezina vrta i ograde. Otmjena me dama voljela! Preda mnom su se otvarale zemlje čudesa, a kada sam slučajno u džepu napipao poniklani cviker, bacio sam ga u grabu pokraj puta. Iduće je nedjelje volonter opet bio pozvan na ručak ali ne i ja. Više nije dolazila u radionicu.

Tijekom tri mjeseca često sam odlazio u Sollingen, nedjeljom ili kasno navečer, osluškivao uz ogrndu, šuljao se oko vrta, slušao lavež bernardinaca i šum vjetra u krošnjama inozemnih stabala, gledao svjetlo u sobama misleći: Možda me jednom ugleda; ta ona me voli. Jednom sam iz kuće začuo klavirsku glazbu, meku i lelujavu, i ležeći uza zid zaplakao.

No nikada me više sluga nije uveo u kuću i branio od pasa, i nikada više njezina ruka nije dotaknula moju ruku ni njezine usne moje usne. To mi se još samo u snu nekoliko puta dogodilo, u snu. U kasnu jesen napustio sam bravariju, zauvijek svukao plavu bluzu i otisnuo se daleko u neki drugi grad.

(1905.)

Casanovino obraćenje

I

U Stuttgartu kamo ga je privukla svjetska slava raskošna života na dvoru Karla Eugena, pustolov Jakob Gasanova nije se dobro proveo. Tamo je, doduše, kao u svakome gradu na svijetu, odmah susreo čitav niz starih poznanika, među njima i Venecijanku Gardellu, tadašnju vojvodinu miljenicu, i proveo nekoliko veselih i bezbrižnih dana u društvu prijatelja plesača, plesačica, glazbenika i kazališnih dama. Činilo se da mu je kod austrijskoga poslanika, na dvoru, pa čak i kod vojvode zajamčen dobar prijam. No tek što se tamo malo udomaćio, vjetrogonja je jedne večeri s nekoliko časnika pošao među žene gdje se kockalo i pilo mađarsko vino, a užitak je završio tako da je Casanova prokockao četiri tisuće lujdora u markama, lišio se svih dragocjenih satova i prstenja i u jadnom stanju morao pozvati kočiju da ga vrati kući. Na to se nadovezao i nesretan sudski postupak, i došlo je dotle da se odvažni pustolov našao u opasnosti da uz gubitak cijeloga imetka bude prisilno unovačen u vojvodine pukovnije. Stoga mu se učini kako je vrijeme da odatle nestane. On kojega je bijeg iz venecijanskih olovnih komora učinio slavnim, lukavo je utekao i pred zatvorom u Stuttgartu, a čak je uspio spasiti i kovčege i preko Tubingena i Furstenberga skloniti se na sigurno.

Tamo se sada odmarao u gostionici. Još na putu vratila mu se mirnoća; pa ipak, ta ga je nezgoda veoma otrijeznila. Shvatio

je da je pretrpio štetu u novcu i da mu je okrnjen ugled, da ga je iznevjerila njegova slijepa vjera u božicu sreće te da je bez plana puta i nepripremljen preko noći završio na ulici.

Unatoč tomu taj pokretni čovjek nimalo nije odavao dojam osobe koju je snašla zla kob. U gostionici su ga, u skladu s njegovim odijelom i nastupom, posluživali kao putnika prvog razreda. Nosio je zlatan sat ukrašen dragim kamenjem, šmrkao malo iz zlatne, malo iz srebrne tabakere, odijevao najfinije rublje, čarape od nježne svile, holandske čipke, a vrijednost njegove odjeće, dragog kamenja, čipki i nakita tek je nedavno jedan stuttgartski stručnjak procijenio na sto tisuća franaka. Njemački nije govorio, ali je zato govorio besprijekoran pariški francuski, a njegovo je vladanje priličilo bogatom, razmaženom, no dobronamjernom turistu. Imao je svoje prohtjeve, ali zato nije žalio troška niti je štedio na napojnicama.

Stigao je navečer nakon dramatična puta. Dok se prao i pudrao, po njegovoj mu je narudžbi spravljena izvrsna večera koja mu je uz bocu rajnskoga vina pomogla da ugodno i brzo provede ostatak dana. Potom je rano pošao na počinak i do jutra odlično spavao. Tek sada je krenuo sređivati poslove.

Poslije doručka, koji je pojeo obim pos nioje da bi naručio tintu, pisaći pribor i pojavila zgodna djevojka dobih mitmrti stavila na stol. Casanova se uljudno zahvalio prije na talijanskom, zatim na francuskom, lo se da je zgodna plavokosa djevojka francuski.

“Vi zacijelo niste sobarica”, rekao ljubazno. “Sigurno ste hotelijerova kći.”

“Pogodili ste, gospodine.”

“Zar ne? Zavidim vašemu ocu, lijepa. On je sretan čovjek.”

“A zašto, mislite li?”

“Bez sumnje. On svakoga jutra i svake večeri ino/c dati poljubac najljepšoj, najljupkijoj kćeri.”

“Ah, štovani gospodine! On to uopće ne čini.”

“Tada čini nepravdu i valja ga žaliti. Na njegovu mjestu ja bih znao cijeniti takvu sreću.”

“Hoćete me dovesti u nepriliku.”

“Ali dijete! Izgledam li ja kao Don Juan? Mogao bih vam biti otac, po godinama.”

Tada ju primi za ruku i nastavi: “Na takvo čelo utisnuti očinski poljubac jamačno je sreća puna ganuća.”

Lagano ju poljubi u čelo.

“Dopustite to čovjeku koji je i sam otac. Uostalom, moram se diviti vašoj ruci.”

“Mojoj ruci?”

“Cjelivao sam ruke kraljevnama koje se pored ovih vaših sakriti moraju. Moje mi časti!”

Tada joj poljubi desnu ruku. Prvo je lagano i pažljivo poljubio nadlanicu, potom joj zakrenuo ruku i poljubio mjesto bila, a onda ljubio svaki prst zasebno.

Zarumenjevši se, djevojka se nasmijala te lagano i pomalo podrugljivo klecnuvši koljenom ustuknula i izašla iz sobe.

Casanova sa smiješkom sjedne za stol, uzme list papira i na njega lakom, elegantnom rukom stavi nadnevak: “Furstenberg, 6. travnja 1760.” Zatim se zamisli. Odgurnuo je papir u stranu, iz džepa baršunasta prsluka izvukao malen srebrn toaletni nožić i neko vrijeme turpijao nokte na prstima.

A onda na brzinu i s malo stanki napiše jedno od svojih tečnih

pisama. Bilo je upućeno onim stuttgartskim časnicima koji su ga doveli u tako tešku nevolju. U njemu ih je optuživao da su mu u tokajac stavili omamljujuće piće kako bi ga prevarili na kocki, djevojkama dali da mu opljačkaju dragocjenosti. Pismo je završavalo vrlo oštrim izazovom. Molio ih je da se u roku od tri dana pojave u Furstenbergu gdje ih očekuje u ugodnoj nadi da će ih svu trojicu ustrijeliti u dvoboju i tako u Europi udvostručiti svoju slavu.

Pismo je prepisao u dva primjerka i zasebno ga adresirao na Stuttgart. Dok se time bavio, začu se kucanje na vratima. Bila je to ponovno lijepa gostioničarova kći. Neizmjerno se ispričavala ako smeta, no bila je zaboravila donijeti i posudicu s pijeskom. Da, evo tu je, i neka joj oprosti.

“Kako se to zgodno sručilo!” uzviknuo je kavalir ustajući iz naslonjača. “I ja sam maloprije nešto zaboravio što bih sada želio ispraviti.”

“Doista? A što bi to bilo?”

“Uvreda je vašoj ljepoti što sam propustio poljubiti vam i usta. Sretan sam što to sada mogu nadoknaditi.”

I prije nego je mogla uzmaknuti, on ju primi oko steznika i privuče k sebi. Pocikivala je i pružala otpor, no to je činila s tako malo buke da je iskusni ljubavnik bio siguran u pobjedu. S profinjenim osmijehom poljubi joj usta, a ona mu uzvrati. Sjeo je natrag u naslonjač, stavio ju na krilo govoreći joj tisuću nježno vragolastih riječi kojima je u svako doba raspolagao na tri jezika. Još nekoliko poljubaca, pokoja ljubavna pošalica i hihot, a onda plavokosa djevojka odluči da je vrijeme da se povuče.

“Nemojte me odati, dragi. Doviđenja!”

Izašla je. Casanova stane potiho fućkati neki venecijanski napjev, poravna stol i nastavi raditi. Zapečatio je sva tri pisma i odnio ih gostioničaru da ih pošalje žurnom poštom. Istodobno je zavirio u kuhinju u kojoj su iznad vatre visjeli bezbrojni lonci. Gostioničar ga je slijedio.

“Što danas ima ukusnoga?”

“Mlade pastrve, milostivi gospodine.”

“Pečene?”

“Dakako, pečene.”

“Kakvo ulje koristite?”

“Nikakvo ulje, gospodine barune. Pečemo na maslacu.”

“A tako. A gdje je maslac?”

Pokazali su mu maslac, on ga pomiriše i odobri.

“Pobrinite se dnevno za posve svjež maslac, dokle god sam tu. Na moj račun, naravno.”

“Budite bez brige.”

“Imate dragulj od kćeri, gospodine gostioničaru. Zdravu, lijepu i čednu. I sam sam otac, a to čovjeku izoštri pogled.”

“Dvije su, gospodine barune.”

“Kako, dvije kćeri? I obje odrasle?”

“Naravno. Ona koja vas je služila, to je starija. Drugu ćete vidjeti za objedom.”

“Ne sumnjam da ona vašemu odgoju neće biti na manju diku od starije. U mladih djevojaka ništa toliko ne cijenim kao skromnost i nevinost. Samo tko i sam ima obitelj može znati koliko to mnogo znači i kako se brižno mladež mora štititi.”

Vrijeme pred ručak putnik je posvetio dotjerivanju. Sam se brijao budući da ga sluga nije mogao pratiti na njegovu bijegu

iz Stuttgarta. Stavio je na sebe pudera, promijenio sako, a papuče zamijenio laganim, udobnim cipelama na kojima su zlatne kopče imale oblik ljiljana i potjecale iz Pariza. Kako još nije bilo vrijeme objeda, izvadio je iz mape bilježnicu s ispisanim papirom i stao ga proučavati s olovkom u ruci.

Bile su to tabele s brojevima i računima vjerojatnosti. Casanova je u Parizu vještom organizacijom kladionica bio pomogao teško uzdrmanim kraljevim financijama i pritom zaradio pravo bogatstvo. Usavršiti svoj sustav i uvesti ga u rezidencije koje vape za novcem, poput onih u Berlinu ili Peterburgu, bio je jedan od njegovih stotinu planova za budućnost. Brzo i sigurno prelijetao je pogledom nizove brojeva, pomažući se pritom kažiprstom, a u mislima su mu pred očima titrale svote u milijunskim iznosima.

Za objedom su obje kćeri posluživale. Jelo je bilo izvrsno, i vino je bilo dobro, a među ostalim gostima našao je Casanova barem jednoga s kojim se isplatilo razgovarati. Bio je to neki osrednje odjeven, još mlad ljubitelj umjetnosti i poluučen čovjek koji je prilično dobro govorio talijanski. Tvrdio je da je upravo na studijskome putovanju po Europi i da se trenutačno bavi pobijanjem posljednje Voltairove knjige.

“Poslat ćete mi svoj rad kada izađe iz tiska, zar ne? Bit će mi čast odužiti vam se djelom što ga stvaram u slobodno vrijeme.”

“Čast mi je. Smijem li znati naslov?”

“Molim. Riječ je o talijanskome prijevodu Odiseje kojim se već duže vrijeme bavim.”

Sipao je tečno i olako svakakve duhovitosti o osebujnosti, metrici i poetici svoga materinskog jezika, o rimi i ritmu, o Homeru i Ariostu, božanskome Ariostu od kojega je izrecitirao

desetak stihova.

No usput je nalazio prigodu dvjema lijepim sestrama uputiti i koju ljubaznu riječ. A kada su ustali od stola, on se približi mlađoj obrativši joj se s nekoliko uljudnih izraza punih štovanja te upita je li možda vična friziranju? Dobivši od nje potvrdan odgovor, zamoli ju da mu ubuduće ujutro učini tu uslugu.

“O, ja to mogu jednako dobro”, poviče starija.

“Doista? Onda ćemo naizmjence.” A mlađoj reče: “Onda, sutra poslije doručka, zar ne?”

Poslijepodne je napisao još nekoliko pisama, ponajprije plesačici Binetti u Stuttgartu, koja mu je pomogla u bijegu, moleći ju da se pobrine za njegovog slugu koji je tamo ostao. Sluga se zvao Leduc, slovio je za Španjolca i bio danguba, ali silno vjeran, i Casanova mu je bio privrženiji no što bi se kod tako lakomislena čovjeka činilo mogućim.

Zatim je jedno pismo napisao nekom holandskom bankaru, a drugo bivšoj ljubavnici u Londonu. Potom stade razmišljati što dalje da poduzme. Najprije je morao sačekati trojicu časnika kao i vijesti o svome slugi. Pomislivši na skori dvoboj pištoljima, uozbilji se i odluči da će sutra još jednom revidirati svoju oporuku. Prođe li sve dobro, namjeravao je zaobilaznim putom stići do Beča koji su mu mnogi preporučili.

Nakon večernje je šetnje objedovao, a potom ostao budan u svojoj sobi čitajući jer je u jedanaest očekivao posjet starije gostioničarove kćeri.

Topao fen puhao je oko kuće i donosio kratke pljuskove. Iduća dva dana Casanova je proveo slično kao i protekli samo što mu je sada i druga djevojka češće pravila društvo. Tako ga je osim lektire i pisanja pisama prilično zaokupljalo radosno lju-

bakanje i obzirno sprječavanje stalno prijetećih scena prepada i ljubomore između dviju plavokosih sestara. Mudro balansirajući, raspolagao je satima i dana i noći, nije zaboravio ni svoju oporuku, a u pripravnosti je držao lijepe pištolje sa svim priborom.

No, tri izazvana časnika nisu se pojavila. Nisu došli i nisu pisali ni drugog ni trećeg dana čekanja. Pustolov kojemu je prvi bijes odavno splasnuo nije zapravo bio odveć protiv toga. Više ga je uznemirivao nedolazak Leduca, njegova sluge. Odlučio je pričekati još jedan dan. Zaljubljene su se djevojke u međuvremenu odužívale za poduku iz ars amandi pomalo ga učeći njemački, a on je bio beskrajno darovit đak.

Četvrtoga je dana Casanovino strpljenje bilo pri kraju. No tada je, još u vrlo rano dopodne, na zasoptanom konju dojurio Leduc, od glave do pete uprskan blatom s cesta još raskvašenih u rano proljeće. Njegov gospodar, veseo i ganut, zaželi mu dobrodošlicu, a Leduc i prije nego je navalio na kruh, šunku i vino, stade žurno pripovijedati.

“Prije svega, gospodine viteže”, započe, “naručite konje i dajte da se još danas domognemo švicarske granice. Časnici, doduše, neće doći da bi se s vama borili, ali pouzdano znam da će vas, ostanete li tu, uskoro ovdje uznemirivati špijuni, žbiri i plaćeni ubojice. Navodno je i sam vojvoda bijesan na vas i uskratio vam je zaštitu. Dakle, požurite!”

Casanova nije dugo razmišljao. Nije se uzbudio, jer mu je u nekim drugim vremenima nevolja već bila i mnogo bliže za petama. No dao je svome Španjolcu za pravo i naručio konje za Schaffhausen.

Za rastanak mu je ostalo malo vremena. Platio je račun, starijoj sestri za uspomenu darovao češalj od kornjačevine, a mladoj

svečano obećao da će se što je moguće prije vratiti, spakirao kovčege i nepuna tri sata po Leducovu dolasku već je s njim sjedio u poštanskoj kočiji. Mahali su rupcima i dovikivali pozdrave za rastanak, a onda se dobro upregnuta ekspresna kočija izvezla iz dvorišta i pojurila mokrom cestom.

II

Nije bilo ugodno morati tako navrat-nanos bez priprema pobjeći u sasvim nepoznatu zemlju. Leduc je također morao priopćiti potištenom gospodaru da je njegova lijepa, prije samo nekoliko mjeseci kupljena putnička kočija ostala u rukama Stuttgaraca. Ipak se negdje ispred Schaffhausena ponovno oraspoložio, a prešavši državnu granicu i stigavši do Rajne, strpljivo je primio vijest da u Švicarskoj u ovom trenutku još ne postoji služba posebnih poštanskih kočija.

Za nastavak putovanja prema Zürichu unajmili su konje, a dok oni ne budu spremni, mogli su na miru pojesti ukusan objed.

Pritom iskusni i mudri putnik nije propustio na brzinu se koliko-toliko obavijestiti o životu i o prilikama u stranoj mu zemlji. Svidjelo mu se što je gostioničar domaćinski sjedio na čelu stola, a njegov se sin, premda u carskoj vojsci s činom kapetana, nije stidio da kao posluga stoji iza njegova stolca i mijenja mu tanjure. Svjetskomu putniku burna života, koji je mnogo držao do prvih dojmova, učinilo se da je doputovao u neku dobru zemlju u kojoj neiskvareni ljudi sretno žive jednostavnim, ali ugodnim životom. Tu se također osjećao zaštićenim od bijesa stuttgartskoga silnika, a proboravivši dugo vremena na dvorovima i u kneževskim službama, sada je požudno mirisao zrak slobode.

Naručena kočija stigla je na vrijeme, njih dvojica uđoše i put se nastavi prema Zürichu, nekakvom blistavo žutom večernjem sjaju ususret.

Leduc je gledao gospodara kako je u zamišljenu raspoloženju poslijepodnevnoga počinka utonuo u meke jastuke, dugo je čekao hoće li mu se možda prohtjeti razgovarati, a onda je zaspao. Casanova na njega nije obraćao pozornost.

Bio je dijelom zbog rastanka od djevojaka, dijelom od dobroga jela i novih dojmova u Schaffhausenu ugodno ganut i odmarajući se od brojnih uzbuđenja proteklih tjedana s blagim je umorom osjećao da ipak više nije mlad. Doduše, nije još imao osjećaj da se zvijezda njegova sjajnoga lutalačkog života stala gasiti. No prepustio se razmišljanjima koja čovjeka bez zavičaja sustignu prije negoli druge ljude, razmišljanjima o neumitnom nadolasku starosti i smrti. Svoj život je bez zadrške povjerio prevrtljivoj božici sreće, a ona ga ja posebno voljela i mazila i priuštila mu više negoli stotinama suparnika. Ali, dobro je znao da Fortuna voli samo mladost, a mladost je bila prolazna i nepovratna, i u nju više nije bio siguran ne znajući je li ga možda već napustila.

Dakako, nije bio prešao trideset i petu, ali je živio četverostruko i desetorostruko. Ne samo da je ljubio stotine žena, već je ležao i po tamnicama, probdio mučne besane noći, proživio dane i tjedne u putničkim kočijama, iskusio strah ugrožena i progonjena čovjeka, a onda se ponovno bavio uzbudljivim poslima, zažarenih očiju provodio iscrpljujuće noći za igraćim stolovima svih mogućih gradova, stjecao i gubio i ponovno vraćao imetke. Gledao je i prijatelje i neprijatelje, koji su poput njega, nemajući zavičaja, tumarali svijetom kao hrabri lovci na sreću, kako ih sustižu nevolje i bolest, tamnica i sramota.

U pedeset gradova triju zemalja imao je prijatelje i žene koji su mu bili privrženi, no bi li ga se htjeli sjetiti kada bijednom došao k njima bolestan, star i tražeći milostinju.

“Spavaš li, Leduc?”

Sluga se prenu.

“Izvolite?”

“Za sat vremena smo u Zürichu.”

“Moguće je.”

“Poznaješ li Zürich?”

“Ne bolje od svoga oca, a njega nikada nisam vidio. Bit će da je to grad poput ostalih, ali pretežito plavokos, kako sam čuo.”

“Dosta mi je plavokosih.”

“Oho. Valjda još od Fürstenberga? Nisu vas valjda one dvije djevojke povrijedile?”

“One su me frizirale, Leduc.”

“Frizirale?”

“Frizirale. I učile me njemački, ništa više.”

“Je li to bilo premalo?”

“Nikakve šale sada! - Znaš, starim.”

“Već danas?”

“Urazumi se. Polako bi i tebi bilo vrijeme, zar ne?”

“Za ostarjeti, ne. Za urazumiti se, da, ako je moguće na častan način.”

“Baš si prasac, Leduc.”

“S dužnim dopuštenjem, to nije točno. Rođaci se međusobno ne proždiru, a meni nema boljega od svježe šunkice. Inače, ona u Fürstenbergu bila je preslana.”

Takav način razgovora nije bio gospodaru po volji. A ipak, nije ga zbog toga prekorio, jer je bio preumoran i u preblagu raspoloženju. Samo je šutio i smješkajući se odmahivao rukom. Osjećao je umor i nije više mogao sabrati misli. Dok je tonuo u lagan drijem, sjećanja su mu plovila natrag u doba prve mladosti. U svijetlim, radosnim bojama i osjećajima sanjao je neku Grkinju koju je kao sasvim mlad dječak sreo na brodu ispred Ancone, i svoje prve, fantastične doživljaje u Konstantinopolju i na Krfu.

Kočija je hitro odmicala, pa se - trgnuvši spavača iz sna - stala kotrljati po kamenu pločniku, a odmah zatim preko mosta ispod kojega je šumjela crna rijeka, a u njoj svjetlucali odrazi crvenih svjetala. Stigoše u Zürich ispred gostionice Kod mača.

Casanova se u trenu razbudio. Protegnuo se i izašao, a vani ga dočeka ljubazan gostioničar.

“Dakle Zürich”, promrsi sebi u bradu. I premda je još jučer namjeravao otputovati u Beč i ni približno nije znao čime bi se uopće u Zürichu mogao baviti, veselo je gledao oko sebe, pošao za gostioničarom u kuću i izabrao udobnu sobu s predsobljem na prvom katu.

Poslije večere se ubrzo vratio svojim prijašnjim razmišljanjima. I što se osjećao sigurnije i ugodnije, to su ga naknadno sve više zabrinjavale nedaće pred kojima je netom utekao. Treba li se svojevoljno ponovno upustiti u takve pogibelji? Treba li se, pošto ga je olujno more bez njegove zasluge izbacilo na miran žal, bez potrebe još jednom prepustiti valovima?

Kada je točno sračunao, vrijednost njegova posjeda u novcu, vrijednosnim pismima i pokretnoj imovini iznosila je nekih sto tisuća talira. To je muškarcu bez obitelji bilo dovoljno da si zauvijek osigura miran i lagodan život.

S takvim je mislima pošao na počinak i u dugom, neometanom snu doživio čitav niz spokojno sretnih snova. Vidio se kao vlasnika lijepa imanja koji živi slobodno i vedro, daleko od dvorova, društva i spletki, u uvijek novim slikama seoske ljupkosti i svježine.

Ti su snovi bili tako lijepi i toliko nasićeni čistim osjećajem sreće, da je Casanova jutarnje buđenje doživio gotovo kao bolno otrežnjenje. No odmah je odlučio da će poslušati taj posljednji mig svoje dobre božice sreće i ostvariti snove. Bilo da se okuci u ovome kraju, bilo da se vrati u Italiju, Francusku ili Holandiju, u svakom slučaju od danas se želio odreći pustolovina, lova na sreću i vanjskoga životnog blještavila i što prije stvoriti miran i bezbrižno neovisan život.

Odmah poslije doručka zapovjedio je Leducu da mu pripazi na odaje te je sam i pješice napustio hotel.

Neka potreba, kakvu odavno nije osjetio, vukla je velikoga putnika na stranu, na selo, prema livadama i šumi. Ubrzo je iza sebe ostavio grad i laganim korakom šetao uz jezero. Blagi, nježni proljetni zrak u mlakim je zapusima lahorio nad sivozelenim livadama na kojima su se žutjeli prvi cvjetići, a na rubovima već niknula živica puna crvenkasto toplih, nabreklih pupoljaka. Vlažno modrim nebom plovili su meko zaobljeni, svijetli oblaci, a u daljini se povrh zagasito sivih i jelovo modrih obronaka bijel i svečan ocrtavao zupčasti polukrug Alpa.

Poneki čamac na vesla i teretna barka s velikim trokutastim jedrom klizili su namreškanom površinom jezera, a na obali je dobar, vrlo uredan put vodio kroz svijetla sela izgrađena mahom u drvetu. Kočijaši i seljaci susretali su šetača, a neki ga i ljubazno pozdravljali. Sve mu je to bilo dražesno i učvrstilo ga u čestitim i mudrim nakanama. Na kraju neke mirne

seoske ulice uplakanom je djetetu darovao malen srebrnjak, a u gostionici u kojoj se poslije gotovo trosatnoga hoda odmarao i užinao, dobroćudno je dopustio gostioničaru da se posluži njegovom burmuticom.

Casanova uopće nije znao u kojem se kraju nalazi, a ime nekog neznabožačkog sela ne bi mu baš ništa pomoglo. Ugodno se osjećao na blago osunčanu zraku. Bio se dovoljno oporavio od svih napora posljednjih dana, a i njegovo vječno zaljubljeno srce sada je bilo mirno i uživalo u blagodati, i u tom času nije znao ništa ljepše od bezbrižne šetnje nepoznatom, lijepom zemljom. Kako je neprestano sretao skupine seljaka nije bilo opasnosti da zaluta.

Osjećajući sigurnost zbog svojih najnovijih odluka, sada je uživao u osvrtu na svoj buran skitnički život kao u nekoj predstavi koja ga je znala i ganuti i razveseliti, a da mu ipak ne poremeti ovaj duševni mir. Život mu je bio pogibeljan i često razuzdan, sam si je to priznavao, no sagledavajući ga sada u cjelini, ipak je to nesumnjivo bila zgodno šarolika, bezbrižna i korisna igra koja je čovjeka znala razveseliti.

U međuvremenu, taman kada se počeo polako umarati, put ga je naveo u široku dolinu između visokih planina. Tamo je stajala velika, krasna crkva na koju su se nastavljale prostrane zgrade. Iznenađeno je primijetio da je to zacijelo samostan i obradovao se nenadanom dolasku u katolički kraj.

Ušao je u crkvu skinuvši šešir i stao u čudu gledati mramor, zlato i skupocjene vezove. Upravo se služila posljednja misa pa ju je pobožno poslušao. Potom se znatiželjno zaputio u sakristiju u kojoj je vidio mnoštvo benediktinskih redovnika. Tu je bio i opat, prepoznatljiv po križu na prsima, a na strančev je pozdrav uzvratio ljubaznim pitanjem želi li razgledati zna-

menitosti crkve.

Casanova rado prihvati i opat ga osobno u pratnji dvojice braće provede crkvom, pa je s diskretnom znatiželjom obrazovana putnika razgledao sve dragocjenosti i relikvije, slušao o povijesti i legendama crkve, a pomalo ga je u nepriliku dovodilo samo to što zapravo nije znao gdje se nalazi i kako se zovu mjesto i samostan.

“A gdje ste odsjeli?” upita ga na posljetku opat.

“Nigdje, prečasni. Došetavši iz Züricha ušao sam ravno u crkvu.”

Ushićen hodočasnikovom pobožnom revnošću, opat ga pozove za stol, a on zahvalno prihvati. Budući da ga je opat smatrao putujućim pokajnikom koji je prevalio dalek put ne bi li ovdje pronašao utjehu, Casanova više nikako nije mogao pitati gdje se nalazi. Kako mu njemački nije baš išao od ruke, s duhovnim je pastirom govorio latinski.

“Naša braća poste”, nastavio je opat, “a ja od svetoga oca Benedikta XIV. imam povlasticu koja mi dopušta svakodnevno s trima gostima blagovati i mrsna jela. Želite li kao i ja iskoristiti tu povlasticu ili biste možda radije postili?”

“Strana mi je pomisao, prečasni oče, da ne iskoristim papino dopuštenje kao i vaš ljubazni poziv. To bi se moglo doimati bahatim.”

“Onda jedimo!”

U opatovoj je blagovaonici doista na zidu, uokvireno ispod stakla, visjelo papinsko breve. Na stolu su bila postavljena dva pribora za jelo uz koja je sluga u livreju odmah dodao i treći.

“Objedovat ćemo utroje, vi, ja i moj kancelar. On upravo stiže.”

“Imate kancelara?”

“Da. Kao opat Maria-Einsiedelna ja sam knez Rimskoga Carstva i kao takav imam obveze.”

Napokon je gost znao kamo je dospio i radovao se što je svjetski znamenit samostan sasvim nenadano upoznao u tako posebnim okolnostima. U međuvremenu su sjeli za stol i počeli blagovati.

“Vi ste stranac?” upitao je opat.

“Venecijanac, no već duže vrijeme na putu.”

O svome prognanstvu zasada nije morao pripovijedati.

“I nastavit ćete putovanje po Švicarskoj? U tom slučaju voljan sam vam dati nekoliko preporuka.”

“Zahvalno ću ih prihvatiti. No prije negoli nastavim put, bila bi mi želja s vama u povjerenju razgovarati. Htio bih vam se ispovjediti i zamoliti savjet za mnoge stvari koje mi tište savjest.”

“Bit ću vam poslije na raspolaganju. Bogu se svidje da vam probudi srce, pa će za srce naći i spokoja. Ljudski su putovi raznovrsni, no samo su rijetki toliko zabludjeli da im više nema pomoći. Istinsko pokajanje preduvjet je obraćenja, mada prava, bogougodna skrušenost još ne može nastupiti u stanju grijeha, nego tek u stanju milosti.”

Tako je govorio neko vrijeme dok se Casanova gostio jelom i vinom. Kada je zašutio, Casanova opet uzme riječ.

“Oprostite mi na znatiželji, prečasni, ali kako je kod vas moguće da u ovo doba godine imate tako slasnu divljač?”

“Nije li? Imam za to recept. Divljač i perad što ih ovdje vidite stari su šest mjeseci.”

“Ma je li moguće?”

“Imam uređaj s pomoću kojega stvari mogu tako dugo držati savršeno hermetički zatvorene.” “Na tome vam zavidim.”

“Molim lijepo. No zar ne želite ni probali lososa?” “Ako mi ga posebno nudite, sigurno hoću.” “Pa to je posno jelo!” Gost se nasmije i posluži lososom.

III

Nakon objeda se kancelar, neki tih čovjek, pozdravio i udaljio, a opat je svojemu gostu pokazivao samostan. Venecijancu se sve veoma sviđalo. Shvatio je da ljudi potrebiti mira odabiru samostanski život i da se u njemu mogu dobro osjećati. I već je počeo razmišljati nije li to na posljetku i za njega najbolji put k smirenju tijela i duše.

Jedino knjižnicom nije bio odveć zadovoljan.

“Tu doduše vidim”, primijetio je, “mnoštvo folijanata, no čini se da su najnoviji među njima stari najmanje stotinu godina, i to sve same biblije, psaltiri, teološka egzegeza, dogmatika i knjige legenda. To su zasigurno sve odreda vrsna djela...”

“Predmnijevam”, nasmiješio se prelat.

“No vaši redovnici jamačno imaju i drugih knjiga, o povijesti, fizici, lijepim umjetnostima, putovanjima i tomu sličnom.”

“Čemu to? Naša su braća pobožni, jednostavni ljudi. Oni čine svoju svakodnevnu dužnost i zadovoljni su.”

“To j e velika istina. - No, tamo visi, upravo ju gledam, slika kolnskoga kneza izbornika.”

“Onaj tamo u biskupskome ornatu, dakako.”

“Lice mu nije sasvim dobro pogođeno. Imam njegov bolji portret. Pogledajte!”

Iz unutrašnjeg džepa izvadi lijepu tabakeru u čiji je poklopac bio ugrađen minijaturni portret. Prikazivao je kneza izbornika kao Velikoga meštra njemačkoga reda.

“Zgodno. Otkuda vam to?”

“Od samoga kneza.”

“Doista?”

“Čast mi je biti njegov prijatelj.”

Sa zadovoljstvom je primijetio kako je vidno porastao u opatovim očima, pa tabakeru ponovno spremi.

“Vaši su redovnici pobožni i zadovoljni, rekli ste. Čovjek bi gotovo dobio želju za takvim životom.”

“To je život u službi Gospodina.”

“Zacijelo, i daleko od oluja ovoga svijeta.”

“Tako je.”

Zamišljeno je slijedio svoga vođu, a nakon nekog vremena zamolio ga da sada sasluša njegovu ispovijed kako bi od njega dobio oprost i sutra se mogao pričestiti.

Gospodin ga je odveo do omanjeg paviljona u koji uđoše.

Opat je sjeo, a Casanova je htio kleknuti, no opat to ne dopusti.

“Uzmite si stolicu”, rekao je ljubazno, “i pričajte mi o svojim grijesima.”

“To će potrajati.”

“Molim vas, samo započnite. Bit ću pozoran.”

Dobrodušni čovjek nije time previše obećao. Vitezova ispovijed, mada se trudio pripovijedati sažeto i brzo, potrajala je puna tri sata. Visoki je dostojanstvenik isprva nekoliko puta zatresao glavom ili uzdahnuo, jer se s takvim nizom grijeha

još nikada nije sreo, i nevjerojatno se naprezao pokušavajući pojedina nedjela na brzinu procijeniti, zbrojiti i zadržati u pamćenju. No ubrzo je od toga posve odustao i s čuđenjem slušao tečno izlaganje Talijana koji je na neusiljen, okretan i gotovo umjetnički način pripovijedao cijeli svoj život. Katkad bi se nasmiješio opat, katkada pripovjedač, no nije se zaustavljao. Njegova je pripovijest vodila u strane zemlje i gradove, kroz rat i plovidbe morima, kroz kneževske dvorove, samostane, kockarnice, tamnicu, kroz bogatstvo i nevolju, letjela od ganutljivoga do suludoga, od bezazlenog do sablažnjivog, ali nije pripovijedana kao neki roman ili kao ispovijed, već nesputano, katkada i veselo duhovito, a uvijek samouvjerenošću osobe koja, pričajući doživljaje, ne mora na njima ni škrtariti niti se njima razmetati.

Nikada se opat i carski knez nije bolje zabavio. U tonu ispovijedi nije primjećivao posebno kajanje, no uskoro je i sam zaboravio da on tu sjedi kao ispovjednik, a ne kao gledatelj uzbudljiva kazališnog komada.

“Sad sam vas zagnjavio”, zaključi na kraju Casanova. “Štošta sam može biti zaboravio, no poneka pojedinost više ili manje vjerojatno nije presudna. Jeste li se umorili, prečasni?”

“Nimalo. Nisam propustio ni jednu riječ.”

“A mogu li očekivati oprost?”

Još posve smućen opat je izgovorio svete riječi kojima su Casanovini grijesi bili oprošteni, a on bio dostojan primiti svetu pričest.

Sada mu je dodijeljena soba kako bi vrijeme do jutra mogao neometano provesti u skrušenu razmišljanju. Ostatak dana iskoristio je za razmišljanje o ideji da se zaredi. I koliko god je bio hirovit čovjek i brz u prihvaćanju ili odbijanju, ipak se

predobro poznavao i bio odveć mudro proračunat, a da bi si brzopleto sputao ruke i lišio se prava da odlučuje o vlastitom životu.

Do u potankosti je zamišljao svoj budući redovnički život i kovao plan kako da si, u slučaju da se pokaje ili razočara, ostavi otvorena vrata. Plan je okretao i prevrtao sve dok mu se nije učinio savršenim, a onda ga je brižljivo zapisao.

U tom spisu izražavao je spremnost da kao novak pristupi samostanu Maria-Einsiedeln. Kako bi si ipak ostavio vremena za razmišljanje i mogući odustanak, molio je desetogodišnji novicijat. Da bi mu odobrili taj neobično dugi rok, položio je glavnicu od deset tisuća franaka koja je poslije njegove smrti ili izlaska iz samostanskog reda trebala pripasti samostanu. Nadalje je zamolio i dopuštenje da o vlastitu trošku smije nabaviti i u ćeliji držati svakovrsne knjige; i one su po njegovoj smrti trebale prijeći u vlasništvo samostana.

Nakon molitve zahvale za svoje obraćenje legao je na počinak i spavao dobro i čvrsto kao netko komu je savjest čista kao snijeg i laka kao pero. Idućega se jutra u crkvi pričestio.

Opat ga je pozvao na toplu čokoladu. Tom prigodom Casanova mu je predao svoj spis uz molbu da odgovor na njega bude povoljan.

Opat je odmah pročitao molbu, čestitao gostu na odluci i obećao mu poslije objeda dati odgovor.

“Držite li da su moji uvjeti odveć sebični?”

“O ne, gospodine viteže, mislim da ćemo se sporazumjeti. Mene bi to osobno iskreno radovalo. No, vašu molbu moram najprije predočiti konventu. “

“Posve prikladno. Smijem li vas zamoliti da se za moj podne-

sak ljubazno zauzmete?"

"Sa zadovoljstvom. Dakle, do ponovnoga viđenja za objedom!"

I tako je bjegunac pred svijetom još jednom prošetao samostanom, promatrao braću, razgledao ćelije i sve mu se svidjelo. Radosno je šetao uokolo Einsiedelnom, gledao hodočasnike kako dolaze sa zastavom i strance u unajmljenim züriškim kolima, odslušao još jednu misu i u škrabicu spustio talir.

Za vrijeme ručka, koji ga se ovaj put iznimno dojmio zbog odličnih rajnskih vina, upitao je kako stoje stvari s njegovom molbom.

"Budite bez brige", odgovori opat, "iako vam ovog časa još ne mogu dati konačan odgovor. Konvent traži još vremena za razmišljanje."

"Vjerujete li da ću biti primljen?"

"Nema sumnje."

"Što mi je u međuvremenu činiti?"

"Što vas je volja. Vratite se u Zürich i tamo čekajte naš odgovor koji ću vam, uostalom, osobno donijeti. Danas četrnaest dana ionako moram u grad, tada ću vas potražiti, a onda ćete se vjerojatno moći odmah sa mnom vratiti. Odgovara li vam to?"

"Izvrsno. Dakle, danas četrnaest dana. Stanujem u gostionici Kod mača. Tamo se odlično jede; hoćete li onda za ručak biti moj gost?"

"Vrlo rado."

"Ali kako da se danas vratim u Zürich? Mogu li se gdje nabaviti kola?"

“Poslije ručka ćete otputovati mojom kočijom.”

“To je odveć ljubazno...”

“Ah, pustite! Već sam zapovjedio. Radije gledajte da se još dobro okrijepite. Jeste li možda za još malo telećeg pečenja?”

Netom po objedu stigla je opatova kočija i prije nego se gost u nju popeo, opat mu preda još dva zapečaćena pisma upućena utjecajnoj züriškoj gospodi. Casanova se srdačno oprosti od gostoljubivog gospodina i s osjećajima zahvalnosti, vozeći se uz jezero u vrlo udobnoj kočiji, kroz nasmiješen kraj vrati se u Zürich.

Kada se u kočiji zaustavio ispred gostionice, dočeka ga sluga Leduc neskriveno se cereći.

“Što se smiješ?”

“Pa, samo me raduje što ste u ovom stranom gradu već ulovili priliku da se puna dva dana zabavite izvan kuće.”

“Gluposti. Idi reci gostioničaru da ću ovdje ostati četrnaest dana i da za to vrijeme želim imati kočiju i dobroga najamnika.”

Pojavio se sam gostioničar i predstavio slugu osobno jamčeći za njegovu čestitost. Također je nabavio i otvorenu kočiju, jer drugih nije bilo.

Idućega dana Casanova je osobno predao svoja pisma gospodi Orelli i Pestalozzi. Oni nisu bili kod kuće, ali su ga obojica poslije podneva posjetili u hotelu i pozvali ga sutra i prekosutra na objed, a večeras na koncert. Poziv je prihvatio i pojavio se na vrijeme.

Koncert za kojega je ulaznica stajala jedan talir uopće mu se nije svidio. Osobito mu se nije svidio dosadni običaj da muškarci i žene sjede odvojeno, svaka skupina u jednom dijelu

dvorane. Njegovo je oštro oko među damama otkrilo nekoliko ljepotica, i nije razumio zašto mu običaj zabranjuje da im se udvara. Poslije koncerta predstavljen je gospođama i kćerima gospode, a napose mu se gospođica Pestalozzi učinila iznimno lijepom i dražesnom damom. Ipak se suzdržao od bilo kakve lakomislene galanterije.

Premda mu takvo vladanje nije bilo sasvim jednostavno, ipak je laskalo njegovoj taštini. Svojim novim prijateljima u opatovu je pismu bio predstavljen kao obraćen čovjek i budući pokajnik i primijetio je da su se prema njemu odnosili gotovo s dubokim poštovanjem, premda se najviše družio s protestantima. To mu je poštovanje godilo i djelomice mu nadomještalo zadovoljstvo koje je morao žrtvovati svojem ozbiljnom nastupu.

A taj mu je nastup tako dobro uspijevao da su ga doskora čak i na ulici pozdravljali s izvjesnim štovanjem. Nekakav miris askeze i svetosti obavio je tog neobičnog čovjeka kojega je pratio glas nestalan koliko i njegov život.

Pa ipak, nije si mogao uskratiti da prije negoli se povuče iz svjetovna života, vojvodi od Wurttemberga napiše još jedno besramno zapapreno pismo. Za to nitko nije znao. A nitko nije ni znao da je katkada noću, pod okriljem tame, odlazio u kuću u kojoj nisu stanovali redovnici niti su se u njoj pjevali psalmi.

IV

Prijepodneva je pobožni gospodin vitez posvećivao proučavanju njemačkoga jezika. S ulice je pokupio nekakvoga sirotana, Đenovežana po imenu Giustiniani. Taj je sada svakodnevno u prijepodnevnim satima sjedio kod Casanove i učio ga njemački za što je svaki put dobio šest franaka honorara.

Taj zahirjeli čovjek, kojemu je, između ostaloga, njegov imućni učenik imao zahvaliti i adresu one kuće, svoga je dobrotvora uglavnom zabavljao psujući u svim mogućim tonalitetima i ogovarajući redovnike i samostanski život. Nije znao da mu se učenik upravo priprema stupiti u benediktince, inače bi zacijelo bio oprezniji. No Casanova mu ništa nije zamjerao. Đenovežanin je nekoć bio kapucinski redovnik, ali je iskočio iz mantije. Neobičnoga je obraćenika sada zabavljalo slušati izljeve mržnje prema samostanskom životu što mu ih je iznosio siroti momak.

"No ima među redovnicima i dobrih ljudi", primijetio je jedanput.

"Nemojte to reći! Nema ni jednoga, ni jednoga jedinoga! Oni su bez iznimke dangube i lijene mrcine."

Učenik je sa smijehom slušao radujući se trenutku kada će klevetnika zaprepastiti viješću o svojem skorom novicijatu.

U tom mirnom načinu života vrijeme mu se ipak pomalo odužilo i s nestrpljenjem je brojao dane do vjerojatnoga dolaska opata. Poslije, kada bude sjedio u tišini samostana i u miru se bavio proučavanjem, već će ga napustiti dosada i nespokoj. Kanio je prevoditi Homera, pa komediju, povijest Venecije, a da bi u međuvremenu ipak nešto u tom smjeru učinio, već je kupio poveći svežanj dobroga pisaćeg papira.

I tako mu je prolazilo vrijeme, doduše sporo i neveselo, ali je prolazilo, a ujutro dvadeset i trećega travnja s olakšanjem je utvrdio da bi mu to trebao biti zadnji dan čekanja, jer se idućega dana očekivao opatov dolazak.

Zatvorio se u sobu i još jednom razmislio i o svojim svjetovnim i o duhovnim stvarima, pripremio se za pakiranje stva-

ri i radovao se što je napokon na samome početku novoga, mirnoga života. U svoj primitak u samostan Maria-Einsiedeln nije sumnjao jer je, bude li potrebe, bio odlučan udvostručiti obećanu glavnicu. Zar je u tom slučaju deset tisuća franaka bilo bitno?

Oko šest sati navečer, kada se u sobi polako počelo mračiti, prišao je prozoru i pogledao van. Odatle je mogao vidjeti cijeli trg ispred hotela i most preko Limmata.

Upravo je stizala i pred gostionicom se zaustavljala putnička kočija. Casanova je znatiželjno promatrao. Konobar priskoči i otvori vrata. Iz kočije je izašla kaputom ogrnuta starija gospođa, zatim još jedna, pa treća, sve odreda poput matrona ozbiljne, pomalo namrštene dame.

“Ove su baš mogle i drugdje odsjesti”, pomislio je stojeći na prozoru.

No sada se za njima pojavio i nešto vitkiji kraj. Izašla je četvrta dama, visoka lijepa figura u kostimu koji se tada mnogo nosio i bio poznat pod imenom amazonska haljina. Na crnoj je kosi nosila koketnu kapu od modre svile sa srebrnom roj tom.

Casanova se istegnuo na nožnim prstima i nagnuvši se gledao dolje. Uspio joj je vidjeti lice, mlado, lijepo, smeđe lice s garavim očima ispod ponosnih, gustih obrva. Slučajno je pogledala uz kuću prema gore i primijetivši da netko stoji uz prozor i osjetivši na sebi njegov, Casanovin pogled, na trenutak ga pažljivo promotri - samo na trenutak.

Zatim je s ostalima pošla u kuću. Vitez je pohitao u predsoblje kroz čija je staklena vrata mogao vidjeti u hodnik. Pojavile su se njih četiri, a kao posljednja u pratnji gostioničara stubama se penjala ljepotica i prolazila pokraj njegovih vrata. Ugledavši kako ju pogledom fiksira onaj isti muškarac koji je maloprije u

nju zurio s prozora, crnka ispusti prigušen krik, no odmah se pribere i zahihotavši se pohita za ostalima.

Casanova je gorio. Činilo mu se da godinama nije vidio ništa slično.

“Amazonka, moja amazonka!” pjevušio je potiho i raskopao svoj kovčeg s odjećom kako bi se u najvećoj žurbi nalickao od glave do pete. Danas je, naime, morao objedovati dolje za stolom, zajedno s novopridošlima! Do sada je objede naručivao u sobu kako bi njegovao svoj stil odbojnosti prema svijetu. Sada je pak žurno obukao baršunaste hlače, nove bijele svilene čarape, prsluk sa zlatnim tkanjem, svečani sako i čipkaste manšete. Zatim je pozvonio konobaru.

“Što zapovijedate?”

“Danas ću ručati za stolom, dolje.”

“Postavit ću.”

“Imate nove goste?”

“Četiri dame.”

“Odakle?”

“Iz Solothurna.”

“Govori li se u Solothurnu francuski?”

“Ne svi. Ali ga ove dame govore.”

“Dobro. - Čekajte, još nešto. Dame će dolje jesti?”

“Žao mi je. Večeru su naručile u sobu.”

“Tristo mu đavola! Kada ćete tamo posluživati?”

“Za pola sata.”

“Hvala. Idite!”

“Ali hoćete li onda jesti za stolom ili...?”

“Za boga miloga, ne! Uopće neću jesti. Idite.”

Bijesno je letio po sobi. Večeras se moralo nešto dogoditi. Tko zna neće li crnka već sutra ujutro otputovati. Osim toga, sutra dolazi opat. A on se htio zarediti. Glupo! Preglupo!

No bilo bi neobično kada taj umjetnik življenja ne bi pronašao neku nadu, neko sredstvo, izlaz, put, puteljak. Njegov je bijes potrajao samo nekoliko minuta, a onda stade razmišljati. Nakon nekog vremena ponovno zvoncem pozove konobara.

“Izvolite?”

“Omogućit ću ti da zaradiš zlatnik.”

“Stojim na usluzi, gospodine barune.”

“Dobro. Onda mi dajte svoju zelenu pregaču.”

“Sa zadovoljstvom.”

“I dopustite mi da podvorim dame.”

“Rado. Molim vas razgovarajte s Leducom, jer kako moram dolje posluživati, već sam ga zamolio da ovdje gore preuzme poslugu.”

“Odmah ga pošaljite ovamo. - Hoće li dame ovdje duže ostati?”

“Sutra rano ujutro putuju u Einsiedeln, katolkinje su. Osim toga, najmlađa me pitala tko ste vi.”

“Pitala? Da tko sam ja? I što ste joj odgovorili?”

“Da ste Talijan, ništa više.”

“Dobro. Budite diskretni.”

Konobar je otišao, a odmah zatim ušao je Leduc grohotom se smijući.

“Što se smiješ, klipane.”

“Vama kao konobaru.”

“Dakle, već znaš. A sad se prestani smijati ili više nikada od mene nećeš dobiti ni prebijene pare. Pomogni mi da svežem pregaču. Poslije ćeš ovamo donijeti pladnje, a ja ću ih od tebe preuzeti ispred vrata naših dama. Na posao!”

Nije morao dugo čekati. U konobarskoj pregači svezanoj preko pozlaćenoga prsluka ušao je u sobu strankinja.

“Slobodno, moje dame?”

Amazonka ga je prepoznala i doimala se ukočenom od začuđenosti. Besprijekorno je servirao i imao prigodu dobro ju promotriti. Bila mu je sve ljepša. Dok je umjetnički rezao kopuna, ona sa smiješkom reče: “Dobro servirate. Jeste li već dugo ovdje u službi?”

“Hvala na ljubaznom zanimanju. Tek tri tjedna.”

Dok je pred nju stavljao tanjur s jelom uočila je njegove zasukane, ali ipak još vidljive manšete. Primijetila je da su od prave svile, dotaknula mu ruku i opipala finu čipku. Bio je blažen od sreće.

“Ostavi to!” uzviknu prijekorno jedna od starijih žena, a ona se zarumeni. Ona se zarumenjela! Casanova se jedva suzdržavao.

Poslije večere je ostao u sobi sve dok je mogao naći bilo kakav izgovor. Tri starije gospođe povukle su se u ložnicu, no ljepotica je ostala, ponovno sjela i počela pisati.

Napokon je bio gotov s pospremanjem i morao je poći. Pa ipak, zastao je na vratima.

“Što još čekate?” upita amazonka.

“Milostiva, na nogama su vam još uvijek čizmice, a vjerojatno u njima ne kanite u postelju.”

“Ah tako, htjeli biste ih skinuti? Nemojte se toliko mučiti oko mene!”

“To mi je posao, milostiva.”

Kleknuo je pred nju na pod, i dok je ona naizgled nastavljala pisati, on je lagano i pažljivo razvukao vezice.

“U redu je. Dosta, dosta! Hvala.”

“Štoviše, ja se vama zahvaljujem.”

“Sutra navečer ponovno ćemo se vidjeti, gospodine konobare.”

“Opet ćete ovdje jesti?”

“Dakako. Prije večeri vratit ćemo se iz Einsiedelna.”

“Hvala, milostiva.”

“Dakle, laku noć, konobaru.”

“Laku noć, madame. Da sobna vrata zatvorim ili ostavim otvorena?”

“Sama ću ih zatvoriti.”

To je i učinila kada je izašao na hodnik na kojem ga je čekao Leduc grozno se cereći.

“I?” reče njegov gospodar.

“Ulogu ste veličanstveno odigrali. Dama će vam sutra dati napojnicu od jednoga dukata. Ali ako mi ga ne prepustite, odat ću cijelu priču.”

“Dobit ćeš ga već danas, nakazo.”

Idućega je jutra ponovno na vrijeme bio tamo s ulaštenim čizmicama. No nije postigao više, osim što mu je amazonka dopustila da joj ih obuje.

Predomišljao se da li da pođe za njom u Einsiedeln. No malo

poslije stigao je sluga s viješću da je gospodin opat u Zürichu i da će mu biti čast u podne nasamo objedovati s gospodinom vitezom u njegovoj sobi.

Isuse, opat! Na njega dobri Casanova više nije mislio. Pa, neka onda dođe. Naručio je iznimno raskošan objed za koji je u kuhinji osobno dao upute. Zatim je, pospan od ranoga ustajanja, još dva sata prilegao i odspavao.

U podne je stigao opat. Razmijenili su komplimente i isporučili pozdrave, a onda sjeli za stol. Prelat je bio oduševljen veličanstvenim objedom, pa je, zanesen ukusnim jelima, na pola sata posve zaboravio za čim je došao. Napokon mu i to pade na pamet.

“Oprostite”, reče iznenada, “što sam vas tako neprikladno dugo držao u napetosti! Uopće ne znam kako sam toliko mogao zaboraviti.”

“Ništa zato.”

“Nakon svega što sam u Zürichu čuo o vama - ja sam se, razumljivo, malo raspitao - vi ste doista posvema dostojni postati naš brat. Stoga vam izražavam dobrodošlicu, dragi gospodine, srdačnu dobrodošlicu. Sada iznad svojih vrata možete napisati: ‘Inveni portum. Spes et fortuna valete!’

Po njemački: Zdravo, božice sreće; uplovih u luku! Stih potječe od Euripida i doista je veoma lijep iako u mom slučaju ne sasvim prikladan.”

“Nije prikladan? Vi ste odveć sitničavi.”

“Taj stih, prečasni, nije prikladan za mene jer s vama neću poći u Einsiedeln. Jučer sam se predomislio.”

“Ta je li moguće?”

“Izgleda da jest. Molim vas ne zamjerite mi i u iskrenom prija-

teljstvu popijte sa mnom još ovu čašu šampanjca."

"Onda nazdravlje! I da se nikada ne pokajete zbog svoje odluke! Svjetovni život također ima svojih prednosti."

"Da, ima ih."

Ljubazni se opat nakon nekog vremena oprostio i odvezao u svojoj kočiji. Casanova je napisao pisma za Pariz i upute svome bankaru, do večeri zatražio račun za hotel, a za ujutro naručio kočiju za Solothura.

(1906.)

BILJEŠKA O PISCU

Hermann Hesse (1877. - 1962.)

Plodonosni Nijemac Hermann Hesse jedan je od najčitanijih i najprevođenijih pisaca stoljeća. Mladež na Zapadu smatrala ga je začetnikom hipi-kulture te je osobitu popularnost stekao šezdesetih godina.

Pohađao je sjemenište, iz kojega bježi, a zatim radi kao knjižničarski i bravarski pomoćnik. Putuje u Indiju, koja ostaje njegova trajna inspiracija. Za Prvog svjetskog rata djeluje u Crvenom križu. Nastanivši se stalno u Švicarskoj i postavši njen državljanin (1923.), Hesse javno istupa protiv nacističke ideologije i ratnog osvajanja. Njegova je prepiska s istomišljenikom Romanom Rollandom važno ljudsko i kulturno-povijesno svjedočanstvo toga vremena.

Vrhunac je Hesseova dometa roman “Stepski vuk” (Der Steppenwolf, 1927.). Brojne autorove knjige poezije sadrže nekoliko antologijskih pjesama. Dobitnik je Nobelove nagrade za književnost 1946. godine. Hesse je pisao i putopise i eseje.

Najpoznatija su mu djela: Peter Camenzind (1904.), Pod žrvnjem (1906.), Gertrud (1910.), Rosshalde (1914.), Demian (1919.), Siddhartha (1922.), Narcis i Zlatousti (1930.) i Igra staklenim perlama (1943.).